

Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації

Посольство
Великої Британії
в Україні

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

**Журналістика в
умовах конфлікту:**
передовий досвід та
рекомендації

Київ 2016

УДК 341.64(4):347.9(477)
ББК 67.9(4)412+67.9(4Укр)7
Ф94

БУРОМЕНЬСКИЙ Михайло, ШТУРХЕЦЬКИЙ Сергій, БІЛЗ Емма, БЕТЦ Мішель,
ШЮПП Кріс, КАЗАНЖИ Зоя

Переклад: ДАНИЛЕНКО Денис, ІВАНЧЕНКО Ганна, ІВКІНА Олена, РИХЛО Олександр,
ПРОСТАК Олександр

**Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник
рекомендацій для працівників ЗМІ. - К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. - 118 с.**

ISBN 978-966-2310-52-8

Посібник є збірником рекомендацій для працівників ЗМІ щодо того, як висвітлювати перебіг конфлікту та його наслідки; посібник включає декілька розділів, охоплюючи такі теми, як безпека журналістів в умовах конфліктів, міжнародні стандарти та практики конфліктно-чуттєвої журналістики, поради при роботі із групами, постраждалими внаслідок конфлікту та інші.

Книга розрахована на журналістів, фрілансерів, фіксерів, редакторів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів, всіх тих, хто цікавиться питаннями журналістики в умовах конфлікту.

© Буроменський Михайло, Штурхецький Сергій, Білз Емма, Бетц Мішель, Шюпп Кріс, Казанжи Зоя, 2016

Посольство
Великої Британії
в Україні

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

Цей посібник розроблено в рамках проекту «Підтримка розвитку конфліктно-чуттєвої журналістики», який здійснюється Координатором Проектів ОБСЕ в Україні за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні. Погляди та висновки, висловлені у цій публікації, належать автору (-ам) і можуть не відображати офіційну позицію Уряду Великої Британії, Координатора проектів ОБСЕ в Україні та міжнародної організації Міжнародна Підтримка Медіа (International Media Support).

ЗМІСТ

Автори	5
Вступне слово	11
Розділ 1 Безпека журналіста під час роботи у зоні конфлікту та висвітлення бойових дій	15
Розділ 2 Внутрішньо переміщені особи (ВПО)	45
Розділ 3 Робота журналіста з групами що постраждали внаслідок конфлікту. Гуманітарні комунікації	57
Розділ 4 Роль ЗМІ у поширенні життєво важливої гуманітарної інформації	73
Розділ 5 Терміни міжнародного гуманітарного права	87
Додатки	95

АВТОРИ:

Михайло Буроменський

Буроменський Михайло Всеволодович - доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Автор понад 180 наукових статей, монографій, навчальних посібників з міжнародного права. Серед них найбільш вагомі: "Українська доктрина співвідношення міжнародного і національного права" (2013); "Internatuinal Cooperation of Ukraine in the Prevention of and Struggle against Criminality" (2013); "Теория и практика становления международного уголовного права и украинское уголовное законодательство" (2012); "Имплементация норм международного права в конституционное право Украины" (2011); «Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст.»; «Соціальні та правові проблеми попередження злочинів у сфері міграції»; «Compatibility of Ukrainian Law and Practice with the Requirements of the European Convention on Human Rights (Articles 3, 5, 6, 10, 13 and 1 and 3 of Protocol No 1).» (2001); "Политические режимы государств в международном праве. (Влияние международного права на политические режимы государств.)" (1997); «Основы международно-правовой концепции демократии (постановка вопроса)» (1995); «Права людини» (у співав.,

1997); «Міжнародне право. Навчальний посібник» (2005, 2009); «Міжнародний захист прав людини та права біженців. Навчальний посібник.» (2002); «Міжнародний і національний захист прав людини та права біженців» (2004).

Неодноразово залучався в якості міжнародного або національного експерта міжнародними міжурядовими організаціями (ПРООН, УВКПЛ ООН, УВКБ ООН, ВООЗ, ЄС, РЕ, ОБСЄ). У якості правового експерта ООН приймав участь у діяльності Місії ООН в Грузії (Абхазії) – UNOMIG. Суддя ad hoc Європейського Суду з прав людини від України (2009-2013 рр.) Член постійної делегації України до Групи держав Ради Європи проти корупції – GRECO (2006-2012 рр.) Член Спеціальної ad hoc групи з питань навігаційно-гідрографічного забезпечення мореплавства на переговорах України та Російської Федерації (2007-2013 р.).

Неодноразово очолював робочі групи з проведення науково-практичних досліджень, які мають суттєве значення для продовження правової та судової реформи в Україні. Член Конституційної комісії.

Сергій Штурхецький

Журналіст, медіа-експерт. Член Комітету Незалежної медіа-профспілки, член Комісії з журналістської етики, доцент кафедри журналістики Національного університету «Острозька академія». У журналістиці – з 1999-го року - працював заступником головного редактора газети, автором телепрограм. Проблемами безпеки журналістів займається понад 10 років, останні два роки – у Об'єднаному Центрі безпеки журналістів, де за сприяння Міжнародної Федерації Журналістів підготував більше 200 журналістів до роботи в екстремальних умовах. Співавтор 5 навчальних посібників для журналістів, багатьох тренінгових програм. Стажувався у США, Великобританії, Польщі, Німеччині, Російській Федерації, Бельгії, Словаччині.

Емма Білз

Журналіст-фрілансер з Нової Зеландії/Великобританії, яка більшу частину свого часу проводить у південній Туреччині, фокусує на Сирії. Емма працює фрілансером з 1998 року, вдало поєднуючи це з роботою в якості консультанта уряду Великобританії з медіа-відносин (з 2005 по 2011 рік) та активною діяльністю у сфері розвитку журналістської безпеки. Все почалося з заснування Frontline Freelance Register (Реєстр журналістів, працюючих на передовій). Ця організація допомогла більш ніж 500 журналістам підвищити свій професіоналізм та дала їм необхідні знання з безпеки по роботі у гарячих точках. Головним фокусом місс Білз завжди залишались найгарячіші точки світу - Сирія та Ірак. Вона активно висвітлювала розвиток конфліктів у цих країнах, починаючи з 2011 року, співпрацюючи в якості фотографа та журналіста з The Guardian, USA Today, Al Jazeera English, VICE, The Daily Beast, Foreign Policy, Fairfax NZ, Grazia magazine, Newsweek, The Atlantic, National Post, Arab News, Huffington Post та як спеціальний кореспондент з місця подій для Yahoo News, HuffPost Live, Arise News, TV3 Frontline, Radio New Zealand. Цей досвід підштовхнув Емму допомагати іншим журналістам та працівникам гуманітарних організацій - вона приймала участь у розшуку усіх журналістів, яких було взято у полон у Сирії.

Зараз Емма продовжує працювати у сфері журналістської безпеки та допомагає у наданні інформації та розробці операційних планів під час кризових ситуацій в Єгипті, Центральній Африканській Республіці, Україні та Сирії. Також у 2014 році Емма співзаснувала ACOS Alliance, який має на меті розробку навчальних програм з безпеки та проведення конференцій з підвищення стандартів журналістики.

Зоя Казанжи

Журналістка, експерт з комунікацій.

Пропрацювала більше 20 років в ЗМІ – від репортера до головного редактора щотижневика. Має досвід роботи на державній службі в структурах, пов'язаних з комунікаціями. Зараз працює консультантом з комунікацій в програмі The communication reform group при Кабінеті Міністрів України.

З 2003 року працює як медіа-тренер та медіа-консультант. Розробила авторські тренінги з медіа-контенту, PR та комунікаціям в державному секторі.

Написала та видано три методичні посібники – два з навчання журналістики в умовах тренінгу, один – з комунікацій в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Навчалась в Київському національному університеті імені Т. Г. Шевченка, Institute of the World Bank with financial support of the British Ministry for International Development, Chartered institute of public relations (CIPR).

В 2014-2015 рр. працювала радником голови Одеської ОДА, сфера відповідальності – комунікації та гуманітарна політика. Одещина першою стикнулася з проблемами прийому та розміщення переміщених осіб із Автономної Республіки Крим, а також військових і членів їхніх сімей зокрема. На той час не існувало ні розуміння, ні підходів, ні ресурсних можливостей, ні законодавчого обґрунтування вирішення проблем, які виникли. Всі ці речі довелося опановувати в процесі роботи – від створення пунктів прийому до баз даних потреб і можливостей та систем контролю.

Працюючи в проекті по реформуванню урядових комунікацій, брала участь в роботі Ситуаційної кімнати по вирішенню проблем внутрішньо переміщених осіб. Було залучена до роботи різноманітних програм спрямованих на розуміння потреб та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Мішель Бетц

Мішель Бетц - старший консультант з медіа розвитку з 20ти річним досвідом у якості журналіста, педагога з журналістики та міжнародного консультанта з питань розвитку медіа. Фокусом її роботи є роль журналістики в конфліктах, вирішення конфліктів та миротворчість. Мішель продовжує активну дослідницьку діяльність у цих сферах та є співавтором багатьох книг.

Після шістьох років викладацької діяльності в університеті Центральної Флориди, де вона також започаткувала та керувала відзначеною нагородою радіостанцією, Мішель Бетц переїхала закордон, щоб займатись розвитком медіа та провела останні десять років у Гані, Єгипті та Австрії. Нещодавно вона повернулася до Сполучених Штатів. Мішель Бетц працювала консультантом з ОБСЄ, ЮНЕСКО, Державним департаментом Сполучених Штатів, Організацією міжнародної медіа підтримки, Фондом Відродження та багатьма іншими організаціями.

Пані Бетц отримала ступень бакалавра з міжнародних відносин від університету Британської Колумбії у Ванкувері, Канада (1990) та магістра журналістики від Карлтонського університету в Оттаві, Канада (1994).

Кріс Шюпп

Вивчав журналістику у Дортмунді (отримав ступень магістра у 2000), працював журналістом на телебаченні та радіо перед тим як приєднатись до міжнародної ГО з підтримки медіа у якості директора у Киргизстані (2000/2001). Працював консультантом із ЮНІСЕФ над питаннями молоді та проблем медіа у якості тренера зі сторітелінгу та менеджером з соціальних медіа з 2002 по 2015. Кріс організовував та проводив воркшопи з питань проблем дітей та розвитку з дітьми та молоддю у більш ніж 50 країнах світу, у тому числі Афганістані, Південному Судані та Бангладеш. Він також працював співробітником з питань гуманітарного зв'язку з Інтерн'юз в Україні з початку вересня 2015 по березень 2016, збираючи разом міжнародний гуманітарний сектор та українських журналістів щодо покращення якості інформації, яка надається населенню постраждалому внаслідок конфлікту на сході країни. На даний момент Кріс повернувся до роботи з ЮНІСЕФ у якості консультанта з розширення прав та можливостей молоді на східній Україні. Він вільно володіє німецькою, англійською та російською мовами.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Розраховувати на довгострокове вирішення конфлікту можна лише тоді, коли навчишся розуміти точку зору іншого об'єктивно, але в той же час, відчуваючи його труднощі суб'єктивно.
Дег Хаммакілійолд.

У країнах, які, як зараз Україна, потерпають від конфліктів та серйозної незахищеності людини, засоби масової інформації відіграють важливу роль як активний захисник прав людини та демократизації, а також як медіатор для деескалації і врегулювання конфліктів шляхом збирання та поширення неупередженої інформації.

Традиційна роль «гарної» роботи журналіста полягає в наданні громадськості можливості приймати усвідомлені рішення. Проте навіть у кращі часи гарна журналістика є складною роботою. У суспільстві, якому загрожує збройний конфлікт, журналісти стикаються з набагато більшими труднощами. Вони працюють у атмосфері страху і погроз, а також в умовах, коли конфронтуючі сторони постійно прагнуть встановити контроль над ЗМІ.

Однак саме при висвітленні конфліктів гарна журналістика має ключове значення. У конфліктних ситуаціях роль засобів масової інформації має вирішальне значення для надання громадськості повної, правдивої та неупередженої інформації. Належні підходи та методи журналістики, пов'язані з висвітленням конфліктів, дозволяють засобам масової інформації надавати громадськості більш повну, об'єктивну та достовірну інформацію про конфлікти.

Зрештою, наша робота як журналістів полягає у висвітленні подій: новин про людей, реальних людей, які часто живуть у жахливих обставинах. Але як цього досягти у надзвичайно складних, емоційно-напружених і небезпечних обставинах? Які існують міжнародні стандарти та досвід для журналістів, які висвітлюють конфлікт?

Багато з цих стандартів засновані на найважливіших етичних нормах професії журналіста, таких як точність, неупередженість, справедливість і баланс, тоді як інші сформувалися із зростаючого усвідомлення норм належної журналістики конфлікту. Гарна журналістика повинна бути точною, неупередженою, збалансованою і відповідальною, щоб в результаті вийшло: *Точність + Неупередженість + Відповідальність = Надійність*. Надійність зводиться до нашого власного рівня довіри. Рівень довіри до нас, як до ЗМІ, в ході будь-якого конфлікту є нашим капіталом. Якщо ми зруйнуємо цю довіру, у нас нічого не залишиться, і нам просто не варто буде далі виконувати свою роботу. Цю довіру необхідно заслужити, а потім підтримувати її на відповідному рівні.

Роль ЗМІ полягає саме в тому, щоб розібратися у конфлікті, пояснити його, повідомити обставини та відшукати інші точки зору, а не просто в тому, щоб звернутися до тих самих старих джерел і повторити ті самі причини невдоволення.

Журналісти повинні розуміти, чого прагнуть всі сторони конфлікту, і які є можливі варіанти для деескалації, компромісу або навіть можливого врегулювання конфлікту.

Журналістика конфлікту дає кореспондентам можливість готувати професійні репортажі про конфлікти, не підливаючи олії у вогонь. Журналістика конфлікту означає, що ми готуємо докладні репортажі, висвітлюємо думки всіх сторін і надаємо їм можливість обговорити всі питання, пов'язані з конфліктом. У своїй важливій роботі щодо журналістики конфлікту Росс Говард окреслив обов'язки, які ми, як журналісти, повинні виконувати під час висвітлення конфлікту.

Вони складаються з:

- обов'язку зрозуміти конфлікт;
- обов'язку чесно висвітлювати;
- обов'язку висвітлювати передумови та причини конфліктів;
- обов'язку представляти людську сторону;
- обов'язку висвітлювати зусилля щодо досягнення миру;
- обов'язку визнавати наш вплив.

(Журналістика конфлікту. Посібник Росса Говарда виданий організацією Міжнародна Підтримка Медіа (International Media Support (IMS) та IMPACS: <http://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>)

Як висвітлювати події на передовій бойових дій відповідально, дбаючи при цьому про безпеку власну, членів команди та – що не менш важливо, - джерел?

Як журналісту працювати із громадами, які постраждали від наслідків конфлікту та інтерв'ювати вразливі групи такі як переміщені особи, діти та інші?

Як допомагати знайти та розповсюдити важливу гуманітарну інформацію в час кризи?

Як журналісту уникнути маніпуляцій у репортажах та самому не стати об'єктом маніпулювань?

У цій книзі ми спробуємо систематизувати як кращі міжнародні практики та принципи журналістики конфлікту, так і практики які застосовувані в українських реаліях.

РОЗДІЛ 1

БЕЗПЕКА ЖУРНАЛІСТА ПІД ЧАС РОБОТИ У ЗОНІ КОНФЛІКТУ ТА ВИСВІТЛЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Автори:
*Михайло Буроменський,
Сергій Штурхецікий,
Емма Білз.*

1.1. Міжнародні стандарти і практика

Основна частина

Під час збройних конфліктів, чи то міжнародних, чи то внутрішніх, роль засобів масової інформації набуває особливого значення. Враховуючи те, що під час війни фактично відсутні організації громадянського суспільства, які могли б контролювати органи влади та збройні сили, журналісти стають головним (якщо не єдиним) джерелом неупередженої та об'єктивної інформації. Як наслідок – сьогодні для багатьох журналістів військова журналістика перетворилася на небезпечну професію, яка вимагає бути в центрі подій – поряд зі смертями, насиль-

ством, – ризикуючи власним життям, адже в зоні збройного конфлікту життя і здоров'я журналіста може піддаватися великій небезпеці. Міжнародна організація Комітет із захисту журналістів (Committee to Protect Journalists, CPJ) веде сумну статистику працівників ЗМІ, які загинули при виконанні своїх професійних обов'язків.

У 2014 році, під час активної фази конфлікту на Сході, на території України загинуло під час виконання своїх обов'язків 5 журналістів. Це стало підставою CPJ включити Україну разом із Сирією, Іраком, Ізраїлем, Сомалі та Пакистаном за підсумками 2014 до списку країн які є найнебезпечнішими для роботи працівників мас-медіа. Це поставило питання володіння навичками фізичної безпеки та правилами роботи у зонах бойових дій у особливу пріоритетність для українських журналістів.

Незважаючи на те, що журналісти знаходяться в зоні збройного конфлікту під протекцією міжнародного і національного права, не варто розраховувати виключно на такий захист. Він гарантований лише в разі дотримання стороною конфлікту міжнародно визнаних правил ведення війни – що буває не завжди; також слід зважати на психологічний і психічний стан озброєних учасників конфлікту. Але не варто і недооцінювати значення норм міжнародного гуманітарного права, що визначає права журналіста та захищає його в зоні збройного конфлікту.

Права і обов'язки журналістів у зоні збройного конфлікту визначає міжнародне гуманітарне право (МГП) (або міжнародне право збройних конфліктів), більшість норм якого визнані всіма державами світу. Ключовими документами є Гаазькі конвенції і декларації 1899 і 1907 років (так зване Гаазьке право), Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року і Додаткові протоколи до них 1977 року (Женевське право), резолюції Генеральної Асамблеї ООН. У широкому розумінні Гаазьке право застосовується до правил і звичаїв ведення війни і встановлює обмеження на застосування зброї. Право Женеві містить норми про захист тих, хто знаходиться в зоні конфлікту, але не бере в ньому участі – цивільне населення, поранені, військовополонені тощо. Особливе місце займає звичаєве міжнародне гуманітарне право, основні норми якого були зібрані в одному дослідженні Міжнародним комітетом Червоного Хреста у 2005 році.

https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf

Права журналістів у зоні збройного конфлікту безпосередньо закріплені у Конвенції про закони і звичаї суходільної війни (1907 р.), Конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) і у I Додатковому протоколі до Женевських конвенцій щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів.

[http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222;](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_222)
[http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199.](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_199)

NB: Зверніть увагу! Ці документи та багато інших матеріалів доступні за посиланнями, зашифрованих у QR кодах, що містяться в кінці посібника.

Розрізняють три категорії журналістів, які можуть працювати в зоні збройного конфлікту, та які знаходяться під захистом міжнародного гуманітарного права:

- **військові кореспонденти,**
- **журналісти, які перебувають у небезпечних професійних відрядженнях до зон збройного конфлікту та**
- **журналісти, відряджені до військової частини.**

Документом, що посвідчує особу журналіста є, згідно з I Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, посвідчення журналіста, видане владою держави, громадянином якої є журналіст, або держави, на території якої він постійно проживає або де знаходиться засіб масової інформації, до якого відноситься журналіст.

Відповідно до ст. 4 А (4) Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р. військовими кореспондентами є представники засобів масової інформації, які мають акредитацію в збройних силах, супроводжують військові формування, але не є їх членами. Особливість правового статусу військових кореспондентів полягає саме в супроводженні ними військових формувань в офіційному статусі, про що свідчить акредитаційний документ, який видає уряд держави і тим самим бере на себе обов'язок забезпечувати безпеку журналіста, поки той дотримується правил акредитації. Наявність документа про акредитацію передбачає обов'язок військового командування співпрацювати з журналістом в межах його професії.

Відповідно до I Додаткового протоколу Женевських конвенцій, у разі потрапляння в полон, військові кореспонденти користуються всіма правами військовополонених, що пов'язано з наявністю у військового кореспондента формального права супроводжувати військові формування. У разі виникнення сумнівів щодо статусу особи, яка претендує на статус військовополоненого, ця особа залишається під захистом міжнародного гуманітарного права до вирішення питання компетентним судом (Конвенція «Про поводження з військовополоненими» 1949 р, ст. 5).

Близьким є поняття журналіст, відряджений до військової частини (embedded journalism). Появу цього поняття пов'язують з війною в Іраку 2003 року, хоча воно поки і не має чіткого правового закріплення. Власне, це є одним із способів отримання статусу військового кореспондента, оскільки пов'язане з отриманням акредитації. Наслідком цього є користування журналістом правами, передбаченими ст. 4 А (4) Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р.

Журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, визначаються I Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 8 червня 1977 року, як

News & Analysis | Data & Research | Services & Resources | Advocacy & Action | About CPJ | Countries & Regions | Search

Knight Foundation
www.knightfoundation.org

Statistical Analysis

- Beats Covered by Victims
- Job
- Medium
- Gender
- Suspected Source of Fire
- Local / Foreign
- Type of Death
- Freelance
- Impunity
- Murder Victims

Beats Covered by Victims *

- 15% Corruption
- 16% Crime
- 5% Culture
- 54% Human Rights
- 69% Politics
- 59% War

All figures are rounded to the nearest full percentage point. * May add up to more than 100 percent because more than one category applies in some cases.

Deadliest Countries in 2014

1. Syria: 17	8. Pakistan: 3	15. Yemen: 1
2. Ukraine: 5	9. Paraguay: 3	16. Libya: 1
3. Iraq: 5	10. Mexico: 2	17. Democratic Republic of the Congo: 1
4. Israel and the Occupied Palestinian Territory: 4	11. India: 2	18. Egypt: 1
5. Somalia: 4	12. Guinea: 1	19. Bangladesh: 1
6. Brazil: 3	13. Myanmar: 1	20. Central African Republic: 1
7. Afghanistan: 3	14. Philippines: 1	

About This Database

- Methodology
- Terminology Explained
- Download the Database (.xls file)

More CPJ Research

- Journalists Missing
- Journalists Killed in Iraq 2003-2009
- Impunity Index
- Journalists Imprisoned
- Journalists Exiled

Contact CPJ

- Contact us with information, updates, or corrections

Скріншот із вебсайту організації *Committee to Protect Journalists*. Сумна статистика журналістів загиблих під час виконання своїх професійних обов'язків за 2014 рік. Україна на третьому місці. <https://cpj.org/killed/2014/>

цивільні особи у значенні пункту 1 статті 50 згаданого документа. Як такі, вони користуються захистом згідно з Конвенцією про захист цивільного населення під час війни за умови, що вони не чинять дій, несумісних зі статусом цивільних осіб, а саме: не беруть участь у бойових діях, не застосовують зброю, не займаються розвідувальною діяльністю. В той же час, навіть якщо журналіст вдавня до зазначеної діяльності, це не означає що він набуває статусу комбатанта («Combatant» – «той, що воює»). Жорсткі вимоги до комбатантів чітко виписані у Женевських Конвенціях 1949 року і Додаткових протоколах 1977 року. Найімовірніше такі діяння матимуть результатом втрату журналістом захисту за міжнародним гуманітарним правом на період вчинення таких дій та його звинувачення у скоєнні злочину, оскільки відповідно до норм міжнародного гуманітарного права лише комбатанти можуть брати участь у бойових діях.

Що стосується осіб, які не пов'язані трудовими чи контрактними відносинами з редакціями ЗМІ і працюють як приватні особи (фріланс) то, хоча і не існує міжнародно-правової заборони таким журналістам займатися професійною діяльністю в зоні конфлікту, міжнародне гуманітарне право такий вид журналістики не згадує. Очевидно, за родом своєї діяльності, вони також підпадають під загальний захист цивільного населення.

Для роботи в зоні АТО доцільно отримати акредитацію. Українське законодавство не вимагає обов'язкової акредитації в зоні збройного конфлікту, але за її відсутності робота в зоні конфлікту суттєво ускладниться; до того ж вона є дуже бажаною з огляду на вимоги безпеки. Акредитацію журналістів в зоні АТО здійснює Служба безпеки України.

Остання світова практика свідчить про запровадження більш жорсткої процедури акредитації. Армія США, наприклад, запровадила подібні правила під час війни у Перській затоці 1990-1991 років, що певною мірою обмежувало роботу журналістів, але жоден з медійників тоді не загинув, на відміну від в'єтнамської війни. З іншого боку, повинен існувати розумний баланс між забезпеченням потреб воєнної необхідності і дотриманням норм, які гарантують виконання засобами масової інформації їх функцій в демократичному суспільстві. Жорсткі умови акредитації представників преси з боку військового командування роблять важким висвітлення конфлікту саме з тих позицій, які обумовлені професійною культурою і совістю журналіста.

Ст. 15 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр>

і ст. 25 Закону України «Про інформацію» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

містять однакову норму, що надає право засобу масової інформації відряджати журналістів «у місця збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, ліквідації небезпечних злочинних груп» та визначають обов'язки журналістів щодо користування отриманою там інформацією, а саме: дотримуватися вимог щодо нерозголошення планів спеціальних підрозділів, відомостей, що є таємницею досудового розслідування, не допускати фактичної пропаганди дій терористів та інших злочинних груп, їхніх вчинків і заяв, спеціально інспірованих для засобів масової інформації, не виступати в ролі арбітра, не втручатися в інцидент, не створювати штучної психологічної напруги в суспільстві.

При цьому вся відповідальність за відряджених журналістів покладається на засоби масової інформації, що їх відряджають. В той же час, це не виключає права журналістів діяти за власною ініціативою.

NB: В Україні діє програма «Embedded journalists», яка здійснюється Міністерством Оборони України спільно з Міністерством Інформаційної політики – закріплення журналіста за військовою частиною. Програмою передбачається 4 точки із щотижневою ротацією, подавати заявки можуть як українські та іноземні журналісти.

Деталі за посиланням – <http://www.mil.gov.ua/news/2015/06/25/minoboroni-prodovzhuyut-proekt-embedded-journalists--11119/>

Дискусійність певних моментів щодо захисту журналістів

В той час як Комітет Червоного Хреста вважає що журналісти повноцінно захищені Женевськими конвенціями та їх Додатковими протоколами, низка експертів та медіа-правозахисних НУО, таких як: Комітет із Захисту Журналістів (Committee to Protect Journalists), Міжнародна Федерація Журналістів (International Federation of Journalists), Репортери без Кордонів (Reporters Without Borders), Міжнародний Інститут Преси (International Press Institute) та ін. – заявляють про необхідність окремих положень, які б посилювали захист працівників ЗМІ у зонах бойових дій. Вони висунули ряд пропозицій, спрямованих на встановлення кращих стандартів з безпеки, із більш жорстким застосуванням положень Додаткових протоколів включно, але наразі згоди з цього питання дійти не вдалося.

У цьому контексті варто зазначити, що посягання на життя і здоров'я, свободу, майно цивільного населення (а отже і журналістів) в умовах міжнародного чи немежнародного збройного конфлікту є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права. Якщо такі дії є навмисними, то вони можуть бути визнані воєнним злочином. У разі визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду та ратифікації Римського статуту буде створено реальну можливість розгляду цим Судом обвинувачень у скоєнні таких злочинів в Україні.

Два основних дискусійних моменти щодо визначень МГП. По-перше, зауважується, що відповідно до ст. 79 Додаткового протоколу, який, нагадаємо, є основним документом, що окреслює специфіку захисту журналістів, які працюють у зоні конфлікту, стверджує що «журналісти розглядаються як цивільні особи», в той час як вони є цивільними особами у конфлікті. Ньюанси цього формулювання не надають журналістам жодних преференцій, оскільки МГП виділяє дві категорії: комбатантів та не-комбатантів (включно із цивільними).

По-друге, стверджується, що за відсутності чіткого визначення, хто є журналістом, межі застосування Женевських конвенцій та Додаткових протоколів стають розмитими. І дійсно, враховуючи зростаючу кіль-

кість громадських журналістів, блогерів та беручи до уваги можливості, які надають соцмережі, непросто чітко визначити, хто є журналістом, а хто – медійно активним громадянином. У той же час, це знову ж таки не має вирішального значення для норм гуманітарного права, оскільки, крім військових журналістів, які мають спеціальний статус, решта співробітників засобів масової інформації підпадають під категорію цивільного населення. Отже, ці дебати набудуть важливості лише за умови, якщо журналістам буде вирішено надати особливий статус у порівнянні з цивільними.

1.2. Специфіка робота журналіста у зоні конфлікту: загальні правила та рекомендації

Найголовніша рекомендація – повертайтеся живими!

Тільки повернувшись живим із завдання, журналіст може зробити хороший репортаж чи матеріал. Здається, це надто зрозуміло і просто, щоб про це ще раз згадувати, але все ж таки для багатьох медійників складно дати однозначну відповідь на запитання: що важливіше – ваше життя чи репортаж?

«Жоден репортаж не вартує життя журналіста» – такими словами починаються і закінчуються будь-які тренінги з безпеки Міжнародної федерації журналістів (МФЖ), українських творчих і професійних спілок, інших організацій, котрі мають величезний досвід підготовки журналістів до роботи у «гарячих точках».

З точки зору особистої безпеки, твердження, що «робота журналіста – це лізти на рожен» застосовне до будь-якого виду журналістської діяльності. Тому оцінка ризиків є ключовим поняттям у журналістиці, з урахуванням того, що ніякий репортаж не вартує життя журналіста.
Йошрі Фоуда (Yosri Fouda), «Аль-Джазіра»

Grynov Vitalii

Фото: Віталій Гриньов

ДО ПЕРЕГЛЯДУ:

1. Школа журналістики: беспристрастность в освещении новостей – BBC Academy (RU)
<https://www.youtube.com/watch?v=yKU-glE20UM>
2. Нолан Петерсон (Nolan Peterson) Медіа в умовах конфліктів: зміни і виклики (ENG)
<https://www.youtube.com/watch?v=IMvOYxaJyns>
3. Анастасія Станко: Журналістика в умовах військового конфлікту (UA)
<https://www.youtube.com/watch?v=wymOZlInjxl>
4. Діана Дуцик: Роль медій у висвітленні конфлікту (UA)
<https://www.youtube.com/watch?v=eSlOuBfv0Zs>
5. How social media kindles conflict in Israel (ENG)
<http://www.dw.com/en/world-in-progress-how-social-media-kindles-conflict-in-israel/av-18858443>
6. Vice News, Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine (ENG)
<https://news.vice.com/video/selfie-soldiers-russia-checks-in-to-ukraine>
7. Vice News, Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine (RU)
<https://www.youtube.com/watch?v=5PXQtnLM1M8>

Що потрібно знати журналісту про війну

Бути проти війни – те саме що бути проти урагану
Еліот Акерман, письменник, колишній військовий

Особливістю конфліктів сучасності стало набуття особливого впливу інформаційною складовою, що є логічним результатом переходу людства від індустріального до інформаційного ладу. Відтак, роль журналістів та інформації надзвичайно зросла.

Як журналісти можуть впливати на припинення війни, публікуючи факти насилля та гуманітарних катастроф і привертаючи увагу міжнародної спільноти, так і журналістів можуть використовувати для подальшої ескалації конфлікту. І правил цього використання чи якихось моральних застережень часто не існує. Журналістам можуть «згодувати» інформацію з метою обману громадської думки, із журналістів можуть «зняти» розвідувальні дані, життя журналістів перетворюється на розмінну монету – від банального викупу до показової страти задля терору.

Нерідко всі інші складові так званої «гібридної війни» підпорядковуються інформаційній. Під час активної фази протистояння на Сході України були свідчення місцевих мешканців про випадки, коли обстріли мирних об'єктів не розпочиналися, поки не перебували на місці події камери. Як наслідок – мирні мешканці до цих пір з острахом і вороже ставляться до журналістів. Документи, які посвідчують належність до журналістського співтовариства часто використовувались для прикриття іншої діяльності – в результаті ми маємо підозріле ставлення до журналістів з боку військових.

У сучасному взаємопов'язаному світі конфлікти рідко коли залишаються локальними, миттєво виходячи на глобальний рівень. Тому і журналістів цікавлять конфлікти, розташовані ніби й далеко від їхньої аудиторії – показуючи об'ємну картинку для своїх читачів/глядачів журналісти доводять «близькість» цієї проблеми і необхідність її вирішення. Для сторін конфлікту ж, у свою чергу, міжнародні журналісти є тим каналом, через який вони можуть представити свою позицію міжнародній спільноті, формуючи як образ протистояння, так і образ задіяних у ньому сторін.

Робота у сірій зоні та необхідність покладатися на себе

«Коли ти дивишся через об'єктив камери, на якусь мить виникає відчуття, що ти дивишся кіно, достатньо виключити камеру і все припиниться. Ти наче контролюєш ситуацію. Часто можна побачити журналістів, які біжать назустріч пострілам, прикриваючись, як щитом, камерою чи написом на спині/грудях «преса». Усвідомлення того, що ти такий же «актор» в чиемусь кіно, сценарій якого написаний долею, приходить пізніше. Наступна куля може бути твоєю. Немає такого кадру, який би коштував життя».

Ефрем Лукацький

Треба бути готовими до того, що у зоні військового протистояння не діятимуть звичні норми і правила. На безумовне дотримання норм національного законодавства та міжнародного права теж не варто покладатися – хоча це не означає, що ці норми не потрібно знати. Рано чи пізно війни закінчуються і військові злочини розслідуються, винні притягаються до відповідальності. Тож нагадувати про це варто.

Військове керівництво теж далеко не завжди може забезпечити журналістів на важко контрольованих територіях. Держава не завжди може використати свій дипломатичний та інший потенціал для захисту свого громадянина в іншій країні, не кажучи вже про ситуацію, коли це вирішення за офіційними каналами неможливе або надзвичайно утруднене. Останні роки показали, що вміння швидко приймати відповідальні рішення, адекватно реагувати, думати тверезо та незалежно і сподіватися у критичній ситуації переважно на власні сили – особливо затребувані сучасною екстремальною журналістикою компетенції.

Міжнародна декларація з безпеки журналістів, оприлюднена на початку грудня 2015 року в Женеві 70 медійними організаціями, серед яких: Al Jazeera Media Network, Article 19, Associated Press, Association of European Journalists, BBC, BuzzFeed CNN Committee to Protect Journalists, Dart Centre, Ethical Journalism Network, Institute of Mass Information, Ukraine OSCE Representative on Freedom of the Media UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression UNESCO Division Freedom of Expression and Media Support – базується на новому підході до відповідальності за безпеку журналістів та зазначає важливість підвищення обізнаності самих журналістів, редакцій та медіа-організацій з передовими практиками, пов'язаними з безпекою та з політиками і механізмами, спрямованими на оцінку і контроль ризиків, з якими стикаються журналісти.

<http://ipi.freemedia.at/safety-of-journalists/international-declaration-on-the-protection-of-journalists.html>

Перед завданням

Планування своєї роботи у зоні з підвищеним ризиком (ЗПР) – надзвичайно важливий елемент роботи журналіста, оскільки це чи не єдиний спосіб, завдяки якому ми можемо керувати ризиками, пов'язаними із відрядженням до зони підвищеної небезпеки. У роботі західних журналістів попереднє планування часто є необхідною умовою отримання страхового полісу чи гонорару.

І хоча українські журналісти часто ставляться до планування із певною долею скептицизму, ми заохочуємо вас присвятити цьому час перед поїздкою. Міжнародні компанії, які проводять тренінги з безпеки для журналістів, що працюють в зонах конфлікту, радять планувати поїздку за таким алгоритмом:

- кліматичні умови та специфіка фауни,
- особливості ведення бойових дій сторонами,
- види техніки, які вони застосовують,
- хвороби та ліки,
- релігійні та культурні відмінності.

Для кожної зони конфлікту набір ризиків по-своєму унікальний, і питання здорового глузду прораховувати їх під час підготовки до відрядження, і до кожної ситуації мати план В – адже у зоні конфлікту події можуть піти іншим від запланованого шляхом будь-якої миті.

NB: В додатках, розміщених наприкінці нашого посібника ви зможете знайти зразки документів, які експерти Rory Peck Trust Fund рекомендують складати перед кожною поїздкою: оцінка ризиків, доказ життя, план комунікацій.

Ранжування ризиків.

Найкраще допомагає розставити за черговістю (ранжувати) створення таблиці-графіку, з одного боку якого (на осі абсцис, по вертикалі) ми визначаємо вірогідність настання того чи іншого випадку за шкалою від «дуже рідко» до «дуже часто», а з іншого боку (на осі ординат, по горизонталі) ми визначаємо наслідки ураження тим чи іншим чинником ризику також за умовною шкалою від «дуже легкі» до «дуже тяжкі». Беручи конкретну географічну зону, ми можемо визначити, в якій зоні – «червоній», «помаранчевій» чи «зеленій», вона перебуває стосовно того чи іншого ризику (або стосовно сукупності усіх ризиків), відтак можемо визначитися із нашим перебуванням у цій зоні у зв'язку з виконанням редакційного завдання. Для визначення ступеню ризиків користуємося власними джерелами інформації, відкритими джерелами, моніторимо повідомлення інформагенцій – чи були останнім часом там, наприклад, обстріли, коли востаннє, якої інтенсивності, з якої збрій?

Опис умов безпеки

Наявність усіх основних загроз
Постійні множинні загрози
Часті множинні загрози
Періодичні множинні загрози
Періодичні обмежені загрози
Нечасті обмежені загрози

рівень безпеки

6 – екстремальний
5 – високий
4 – значний
3 – середній
2 – низький
1 – низький

Експерти з безпеки радять включати до процесу планування такі етапи:

1. дослідження (історична, географічна, культурна і політична довідки про країну/територію);
2. вивчення історії конфлікту, культурних та релігійних особливостей, збір найактуальнішої інформації про поточну ситуацію;
3. вивчення карти (включно із розташуванням лікарень, шкіл, адміністративних будівель. Враховуйте, що пересування шпиталів є звичним для зон конфлікту);
4. планування логістики (маршрути пересування та стан доріг, місця для ночівлі, визначення безпечного місця «бази», визначення точки збору, якщо хтось загубився тощо);
5. контактна інформація (список телефонів усіх, з ким будете на зв'язку);
6. пройти повне медичне обстеження. Вирушаючи у відрядження до зони конфлікту у нездоровому стані ви наражаєте на небезпеку тих, хто подорожує з вами. Знайте групу крові, алергічні реакції, хронічні хвороби, підвищений/занижений тиск тощо свої й інших членів команди;
7. одяг – по погоді та відповідний до кліматичних умов! Уникати синтетичних тканин (є легкозаймистими) та камуфляжу (вас можуть прийняти за комбатанта);
8. паспортно-дозвільні документи, які тримати так, щоб не загубити але швидко дістати на вимогу озброєних військових. Пакет формується відповідно до рекомендацій органів, які видають акредитацію (в Україні це СБУ);
9. підготовка технічного обладнання та захисного спорядження.

Оцінювання і переоцінювання ризиків має проводитися постійно

Цифрова безпека та поведінка в соцмережах

Соцмережі – це не лише можливість спілкуватися із колегами та аудиторією і напрацьовувати власний журналістський авторитет, а й зручний спосіб отримувати будь-яку інформацію. Але так само ваш аккаунт може бути джерелом інформації для досьє про вас, ваші уподобання та навіть історію ваших пересувань. За допомогою соцмереж так само легко визначити ваших рідних, близьких, основні комунікації і кола спілкування. Через соцмережі отримуються виходи і на телефони, адреси, фізичні координати вас, ваших колег та близьких. Ваші думки та дописи можуть бути причиною затримання та навіть цілеспрямованого полювання на вас.

Але не бути публічним журналіст не може. Публічність – це природне середовище для працівника ЗМІ, тому рішення приймає кожен сам для себе.

Порада: створити «робочий» та «приватний», можливо навіть під іншим ім'ям аккаунти, щоб мати можливість спілкуватися з друзями і мати доступ до новин.

ДО ПЕРЕГЛЯДУ

How social media kindles conflict in Israel (ENG)

<http://www.dw.com/en/world-in-progress-how-social-media-kindles-conflict-in-israel/av-18858443>

Vice News, Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine (ENG)

<https://news.vice.com/video/selfie-soldiers-russia-checks-in-to-ukraine>

Vice News, Selfie Soldiers: Russia Checks in to Ukraine (RU)

<https://www.youtube.com/watch?v=5PXQtnLM1M8>

Робота у зоні бойових дій: поради практика.

Емма Білз.

З 2011 року Емма Білз працює у Сирії та Іраці як фотограф та журналіст для Guardian, USA Today, Al Jazeera English, VICE, The Daily Beast, Foreign Policy, Fairfax NZ, Grazia magazine, Newsweek, The Atlantic, National Post, Arab News, Huffington Post та як спеціальний кореспондент з місця подій для Yahoo News, HuffPost Live, Arise News, TV3 Frontline, Radio New Zealand. Цей досвід підштовхнув Емму допомагати іншим журналістам та працівникам гуманітарних організацій – вона приймала участь у розшуку усіх журналістів, яких було взято у полон у Сирії.

Працювати в активному конфлікті важко. Це не місце для відточування журналістських навичок. Найкраща порада і найперше правило завжди: практикуйте свою майстерність в інших місцях, перш ніж відправитися до зони конфлікту. Намагатися працювати над швидкістю затвору у фотоапараті чи навичками ведення інтерв'ю, у той же час слідкуючи за безпекою власною та команди, у такому випадку недоречно.

Перше питання, яке слід поставити собі, ідучи працювати в зоні активно-го конфлікту над будь-яким завданням – це співвідношення ризику та нагороди. Ризик, на який доведеться піти, щоб отримати потрібну інформацію, має компенсуватися самою інформацією та журналістською винагородою, яку ви отримуєте за роботу. Ми всі хочемо висвітлювати важливі події сьогодні, особливо в активних конфліктах, коли в громадськості є нагальна проблема розуміти, що відбувається. Але ми не зможемо працювати, якщо нас арештують, поранять чи вб'ють, тому наша безпека завжди має бути першим пріоритетом. Робота на лінії вогню та вихід до конфліктних зон можуть бути цілком прийнятними для сенсаційних репортажів чи новин загальнодержавного значення, але у випадку новин меншого масштабу такий вибір не завжди доцільний.

Якщо ви можете розповісти історію не ризикуючи, іншим шляхом, це може бути навіть краще. Якщо ви йдете на війну, щоб самоствердитися, просто заробити грошей, справити на когось враження чи виглядати крутим – це не є тверезим порівнянням ризику та винагороди, яке має зробити журналіст. Замість того ви просто збільшите власні шанси прийняття невдалих рішень із вдавання до непередуманого, часом фатального ризику. Треба справді добре поміркувати, чому ви туди йдете.

Щойно ви вирішили зайнятися матеріалом, перше завдання перед роботою в зонах активних бойових дій – підготовка. Ідеально – пройти спеціальний тренінг із безпеки у зонах конфлікту (hostile environment and first aid training). Попрактикуйте навички надання першої допомоги. Оцініть ризику, складіть плани комунікацій, перевірте функціонування обладнання

тощо. Якщо ви заплануєте все це заздалегідь, то можете потім врятувати власне життя.

Тренінги із безпеки та першої медичної допомоги – важлива частина попередньої роботи. Забезпечте для себе належну підготовку, перш ніж їхати на місце подій. Важливо повторювати навчання кожні декілька років, якщо ви й надалі займатиметеся польовою роботою. Курс першої медичної допомоги містить усе – від штучного дихання до бойових поранень, у той час як тренінг з перебування в агресивному середовищі пропонує сценарії укриття та планування у випадку настання різних можливих ситуацій. Завжди корисно знати про те, що може трапитися, заздалегідь; якщо відповідна ситуація настане, ви згадаєте вивчене і зможете швидко зреагувати.

Наприклад, на одному курсі мене навчили, як поводитися у випадку арешту або агресивного допиту. Це допомогло мені швидко зорієнтуватися, коли така ситуація реально трапилася. Під час одного перетину кордону посеред ночі мене змусили вийти з автобусу і заарештували без жодної на те причини. Тренінг допоміг мені тримати себе в руках і переконатися, що водії автобусу теж вийшли назовні, та що вони не поїдуть, залишивши мене. Я також додумалася заблокувати двері ногою, коли охоронці намагалися запахнути мене до туалету, щоб обшукати, і голосно говорила, щоб інші, хто на мене чекав, знали, що я там. Я також вжила всіх можливих заходів, аби не видати свої паролі та не викрити джерела, про які вони розпитували. Я стояла на своєму, переконалася, що на мене чекають союзники і врешті-решт за декілька годин вони мене відпустили, зрозумівши, що не можуть створити мені проблеми, не створивши ще більше проблем для себе у процесі. Не думаю, що я була б такою спокійною, якби не пропрацювала дещо з цього у сценаріях заздалегідь, тому я була справді вдячною за це навчання.

Готуючись до будь-якого завдання, намагайтеся якомога краще зрозуміти можливі ризики. Поспілкуйтеся з колегами, які нещодавно працювали на тій самій території, дізнайтеся в них найновішу інформацію, яку вони мають, щодо того, з чим ви можете зіткнутися після прибуття. Вам точно не потрібні неприємні сюрпризи. Головне – використати цю інформацію, щоб скласти оцінку ризиків. Оцінка ризиків – це не просто ще один нудний адміністративний термін, а дуже потрібний документ, який дозволяє розуміти і, що найважливіше, зменшити ризики, з якими ви можете зіткнутися на завданні.

Зменшити ризик можна декількома способами. Позбавитися його цілком неможливо, хіба що якщо ви просто залишитесь вдома. Щойно ви вирішите їхати, треба звести до мінімуму та/або попередити якомога більше видів ризику. Це можна зробити різними способами. Ось лише декілька прикладів:

- **Якщо існує ризик викрадення:** уникати використання соціальних мереж, коли ви знаходитесь на території конфлікту, особливо

публікацій фотографій та чек-інів, оскільки їх можуть використати для складання карти вашого місцезнаходження, з'ясування, з ким ви перебуваєте і куди направляєтеся далі; вдягатися так, щоб не відрізнятись від місцевого населення, для уникнення злочини проти очевидного аутсайдера; залишатися на кожній території протягом короткого часу (від 45 хвилин до 1 години), щоб було важко зібрати людей, які можуть прибути на місце і викрасти вас; мати чіткий протокол частих контактів із погодженою особою, що має список людей, яких потрібно буде повідомити, якщо ви не вийдете на зв'язок у визначений час – тоді у випадку викрадення можна буде якомога швидше зібрати команду та вирвати вас із рук викрадачів, перш ніж ситуація стане ще гіршою.

- Якщо ризик стосується вогнепальної зброї: взяти з собою правильно підібрані індивідуальні захисні засоби (не забудьте їх на базі!) і завжди носити їх; переконатися в тому, що ви і ваша команда обізнані з наданням першої медичної допомоги в бойових умовах; працювати з військовим угрупованням, яке дотримується мінімальних стандартів безпеки, тому що угруповання, яке тягне вас на передову без підготовки зі свого боку скоріше за все не має плану доставлення вас на безпечну територію, якщо стане гаряче; дізнатися, де знаходяться місця найактивніших бойових дій і обмежити час свого перебування там; переконатися в тому, що знаєте, які види зброї використовуються на цій території та яка в них дальність дії; спитати місцевих, де розташовуються снайпери та уникати прострілюваної місцевості; перебувати в небезпечних місцях тільки тоді, коли це абсолютно необхідно для вашої роботи.
- Якщо існує ризик захворювання: підготувати список місцевих медичних закладів, куди можна буде звернутися у відповідному випадку; заздалегідь дізнатися, які вам можуть знадобитися пігулки чи уколи під час перебування у відповідній місцевості, підготувати план медичної евакуації, навіть якщо ризик зараження захворюванням, притаманним певній місцевості, таким як малярія чи дизентерія, є низьким – грип, каміння в нирках, розтягнення, переломи, сильні отруєння, апендицит тощо можуть статися без попередження, а застрягати в небезпечному місці хворим не варто.

Працюючи в Карачі, ми провели оцінку ризиків і зрозуміли, що одним із основних ризиків є дрібний злочин, якщо щось піде не так. Просте пограбування чи угон машини можуть стати фатальними, якщо злочинці побачать машину з журналістами і дорогим обладнанням і припустять, що в нас також є гроші. Ми вирішили зменшити цей ризик, перевозячи обладнання в іншій машині, коли ми були за кермом, щоб якщо нас і вирішили пограбувати, то забрали б або тільки обладнання, або особисті речі, що ми мали при собі, але не те і інше разом. Ми також взяли одноразові телефони та несправжні гаманці з невеликими сумами готівки, які завжди тримали при собі, сховавши великі суми грошей та більш дорогі телефони з контактами, щоб їх не забрали. Тоді ми могли з упевненістю віддати трохи

грошей та електроніки у випадку пограбування, щоб не відбулася ескалація побутового злочину до більш насильницьких дій. На щастя, в результаті ніхто не пограбував, але ми були до цього готові та почувалися впевнено, якби щось і сталося. Ми подумки приготувалися до можливості втрати (пожертвування) дечого з того, що мали, щоб не відбулася ескалація конфлікту.

Крім того, коли ви носите з собою просунуте комунікаційне обладнання, включно з супутниковими телефонами, вивчіть місцеві закони про їхнє використання та/або реєстрацію. Наприклад, у Пакистані є певні обмеження на імпорт супутникових телефонів та їхнє використання з метою боротьби з тероризмом. Ви також повинні знати про необхідні дозволи на використання медійного обладнання, а також бронжилетів, де це є актуальним.

Щойно ви підготувалися до ризиків, вам потрібно спланувати, що будуть робити «на базі» у кризовій ситуації. Чого я навчилася з власного гіркого досвіду – так це те, наскільки важливо мати в себе за плечима хорошу команду. Це вірно як для військових конфліктів, так і для не таких небезпечних ситуацій, коли ви знаходитеся на місці події і можете стати вразливим, якщо не буде вжито термінових дій для усунення небезпеки, в якій ви опинилися.

Важко переоцінити важливість знання, які саме люди будуть відповідати за вас, якщо з вами щось трапиться на місці події. Дуже часто ми не маємо чіткого уявлення, що це за люди і якими правами та обов'язками ми їх наділили, вибравши їх. Вам слід обрати когось самостійно та заздалегідь, а не сподіватися, що хтось визветься сам. Ця людина має бути редактором чи другом, колегою або членом сім'ї, якому ви довіряєте. Добре, якщо ви уявляєте, як вони поведуться у стресовій ситуації, наскільки добре розуміють вашу роботу та галузь, у якій ви працюєте. Часом батьки чи кохані не приймають найкращих рішень, коли ви в біді, тому що надто переживають або працюють в іншій галузі, не розуміють вашої роботи і їм потрібно забагато часу, щоб збагнути, що відбувається. Подумайте, скільки часу вам знадобилося, щоб стати експертом у своїй галузі, і скільки часу ви проводите щодня, читаючи про неї та спілкуючись із людьми, для того щоб усвідомити конфліктну ситуацію, у якій ви працюєте. А тепер уявіть, як ваша контактна особа намагатиметься зробити рівно те саме, але з додатковим стресом від того, що ви в біді. Це дасть вам приблизне уявлення, яка саме людина вам потрібна.

Поговоріть дуже відверто зі своєю контактною особою про ризики, з якими ви стикаєтесь, і ваші думки щодо того, що робити на випадок кризи. Крім надання власних контактних даних і оцінки ризику, також поясніть цій людині, що їй робити якщо вас викрадуть або заарештують – надавати цьому розголосу чи уникати публічності; наскільки сильно мають ризикувати інші заради вашої безпеки, – обговоріть ці та інші можливі сценарії. До того ж, хоча це і не дуже комфортно, поділіться з цією людиною пароллями від ваших аккаунтів у соцмережах, щоб вона могла їх швидко почистити або закрити у разі потреби. В певних випадках викрадення жертву вимагають

видати пароль до соцмереж, щоб дізнатися про її джерела, або навіть влаштувати пастку для інших, публікуючи записи від імені власника сторінки. Допоможіть людям допомогти вам.

Чіткого визначення необхідних контактів немає, але ідеальний варіант – це добре обізнані місцеві, наприклад фіксери. Коли ви виходите працювати в поле, добре знати прізвища та контактні дані голів місцевої юридичної та журналістської асоціації, тому що вони мають необхідні зв'язки, інформацію та правові знання, щоб допомогти вам у випадку арешту. Якщо ви маєте родичів у цій країні, добре подумайте, перш ніж записувати контактною особою для екстрених випадків двоюрідного брата чи тітку, яких ви можете недостатньо добре знати і які можуть не розуміти, чим саме ви займаєтеся. Добре, коли на території, де ви працюєте, також є «аутсайтери» зі зв'язками: наприклад, інші журналісти, посольство вашої країни, надійні працівники міжнародних організацій тощо. Можливо, у них не стільки контактів, як у деяких місцевих, але вони певним чином захищені від місцевих служб безпеки через наявність іноземних паспортів. Тут ви маєте знову зважити кого, як і наскільки ви будете ставити під удар як контактну особу для екстрених випадків, яка повинна буде визволяти вас із неприємної ситуації. Чи несе така ситуація ризику для самої цієї особи, або ж їй не вперше прикривати інших? Чи загрожують їй набагато гірші небезпеки – можливо, навіть ув'язнення та переслідування чи утисків у інший спосіб якщо вони прийдуть вам на допомогу? Людей, які дуже ризикують стати мішенню для того поводження, краще не обирати як контактних осіб, оскільки їхня власна безпека опиняється під значною загрозою. Крім того, якщо ви звернетесь до них, це може вдарити і по вас як журналісту; «погані хлопці» можуть використати ваш зв'язок із ними проти вас.

Наявність належної людини з потрібними контактами зекономить вам час та енергію, якщо щось піде не так. Ця людина зможе швидко зрозуміти, у яку ситуацію ви потрапили, і направити до вас адекватну допомогу. Я часто виручаю колег, виступаючи в цій ролі, і це означає, що нам вдавалося досить швидко витягти їх із тюрми, отримавши правову підтримку, тримати арешт під контролем або провозити колег контрабандою через закритий кордон, залучивши до процесу відповідних представників влади. За наявності ефективного плану комунікацій між вами та контактною особою чи кимсь, хто поінформує цю контактну особу, якщо ви у визначений час не вийдете на зв'язок, ця людина буде максимально корисною і зможе швидко мобілізуватися, якщо у вас будуть проблеми. Крім того, зверніть увагу на відмінність у часових смугах (якщо вона є): ідеальним буде цілодобове покриття, щоб хтось не спав і був готовий діяти навіть о третій ночі за місцевим часом, коли ви самі міцно спите.

Тепер, коли ви потурбувалися про всі питання безпеки, вам треба запам'ятати ще дещо для репортерської роботи в зоні конфлікту.

Пам'ятайте, що під час конфлікту першою жертвою стає істина. З очевидних причин напруга в суспільстві дуже висока. Люди обирають, на який

бік стати. Ви можете спитати трьох людей, що сталося, і отримати три різні відповіді – і навіть більше, якщо ви повернетесь і поставите їм те саме питання пізніше. Для журналіста це може бути важко. Важко для належного виконання роботи і в особистому плані, оскільки вам доводиться створювати для себе гнучку шкалу – коли і як ви можете довіряти своєму джерелу з певних питань (і, можливо, зовсім не довіряти з інших). Надаючи пріоритет неупередженості, ви можете поставити під удар безпеку свою або членів команди, особисті стосунки і навіть власну свободу під час розгортання конфлікту. Дуже важливо усвідомлювати, що скоріше за все ви не отримуєте всю інформацію. Якщо ви розумієте точку зору людей, із якими ви говорите, – так, це допомагає вам співчувати, але також може означати, що ви стаєте упередженим. Це особливо актуально, коли ви постійно працюєте над одним і тим самим конфліктом, починаєте товаришувати з військовими підрозділами, з якими ви взаємодієте, або конфлікт має для вас персональний вимір. Ми починаємо проходити процес самоідентифікації з тими, хто знаходиться у конфлікті, або фактично самі стаємо учасниками конфлікту. Протистояти цьому може бути вкрай складно.

Особливо нелегко це було в Сирії, де журналістам часто доводилося працювати на боці однієї чи іншої сторони, а деякі групи ворожо ставилися одна до одної – навіть ті, що номінально знаходилися на тому самому боці конфлікту. Пам'ятайте, що коли ви приєднуєтесь до однієї групи, а не до іншої, це може мати для вас певні наслідки. Поміркуйте, чи не буде серед цих наслідків відкрита ворожість певних груп до вас – у публічних заявах (наприклад, вас будуть називати «інформатором», «колабораціоністом» чи висувати фальшиві звинувачення у шпіонажі) або в реальній фізичній агресії і забороні на пересування. Моя безпека знаходилася в руках людей, про яких я робила репортажі, і поки я з ними жила і працювала, їхні проблеми ставали моїми. Дуже складно протистояти етичним рішенням чи ставити під сумнів навички військового командира, який слідкує за вашою безпекою і надає вам доступ до лінії вогню. Робота репортера стає неоднозначною. Часом це призводить до відсутності доступу до всієї інформації з обох сторін, але ви маєте це усвідомлювати у своїх статтях і шукати додаткові точки зору про події, щойно ви будете в безпечному місці.

Члени збройних формувань та військових частин до яких ви будете прикріплені годуватимуть вас пропагандою у різних формах. Це може бути і через контроль за змістом ваших матеріалів, надання перебільшених даних про успіхи чи зменшеної кількості загиблих, расистські чи сповнені ворожнечі цитати, розмови про «ворога», робота «на камеру» – усе це різні види пропаганди. Оскільки ми журналісти, то наше завдання – продертися через цю пропаганду і дійти до істини або, якщо цього не вдасться, відкрито заявити у статті, що інформацію важко перевірити через обставини, у яких ви здійснювали репортерську роботу.

Не стати звичайним провідником пропаганди справді дуже важко. Відмінним прикладом цього стало написання матеріалів про деякі бої в Сирії між курдськими військами та Ісламською державою. Дуже часто

ми не мали доступу до самих боїв, а інформація з соціальних мереж, яка поступала з обох боків, була суперечливою і в будь-якому випадку не могла вся бути істинною. Військові досягнення та успіхи з захоплення територій перебільшувалися обома сторонами, а кількість загиблих перебільшувалася чи применшувалася – залежно від того, говорили джерела про себе або про іншу сторону. Майже постійно під час боїв за Кобані було дуже складно зрозуміти, хто контролює яку територію протягом самих боїв у реальному часі. Перевірка інформації в соціальних мережах була дуже важливою, так само як і контакти з щонайбільшою кількістю активістів і мирного населення поза межами військового апарату. Ми розглядали якомога більше джерел інформації, зважаючи, які відомості є найбільш правдоподібними. Але врешті-решт доводилося відверто говорити, що дати остаточну відповідь про перебіг боїв неможливо. Одне з ваших основних завдань під час роботи в зоні конфлікту – пробиратися через «туман війни».

Ви повинні чітко поспівувати людям: ви – журналіст із етичними стандартами, зобов'язані бути неупередженим і справедливим у своїй роботі. Чітко дотримуйтесь цих принципів коли берете інтерв'ю та пишете статті. Зберігайте незалежність і чітко пояснюйте тим хто ставить вашу діяльність під сумнів, у чому полягає ваша робота як журналіста. Це не завжди легко, але якщо ви будете послідовним, набагато легше слідувати етичним принципам і журналістським обов'язкам.

Формулювання, які ви вживаєте у статтях, також можуть вплинути на неупередженість репортажу. Якщо ви називаєте території «окупованими» чи «звільненими» – це оціночні судження. Якщо ви називаєте когось ворогом, не роблячи прямих цитат – це теж має свій вплив. Ваше завдання як журналіста – повідомляти факти, а не додавати до матеріалу зайве, використовуючи певні методи маніпуляцій під час написання статті. Це особливо актуально для конфліктів, коли ситуація вже і так розпалена.

Працюючи журналістом у зоні конфлікту, ви маєте пам'ятати, що основне для вас – слідкувати за собою. Це може означати дотримання власної безпеки, належну підготовку чи вжиття інших засобів усередині конфлікту та після нього – такі питання завжди є найбільш пріоритетними.

Якщо ви не будете залишатися в зоні конфлікту надто довго, це може допомогти. Знаходження в зоні активного конфлікту протягом довгого часу є великим стресом. Вам потрібен час для «перезавантаження» між поїздками. Підтримуйте відносини з друзями, родиною та іншими людьми, які не беруть участі у процесі. Знаходьте час на улюблені заняття: музику, приготування їжі, прогулянки – що б це не було. Не втрачайте себе. І слідкуйте за душевним здоров'ям. Ви побачите чимало неприємного, і належна «обробка» побаченого багато в чому вам допоможе. По-перше, ви будете й надалі виконувати свою роботу! Крім того, ви зможете уникнути посттравматичного стресового розладу чи прийняття невдалих рішень, які можуть поставити вас під удар у небезпечному середовищі. Догляд за собою дуже важливий для тих журналістів, які часто працюють у зонах конфлікту. Про це

так легко забути в розпалі моменту, під час роботи або порівняння себе з тими, хто страждає більше за вас, але значущість догляду важко переоцінити.

До того ж, догляд за собою – один із найважчих уроків, який вам доведеться засвоїти. З усіх методів, які я тут описала, до розуміння цього я доходила найдовше! Коли я почала працювати журналістом у зонах конфлікту, це було хвилююче і захопливо. Я хотіла повертатися туди знову і знову. Я не «перезавантажувалася» і почала ігнорувати стосунки з друзями і родиною, забувати, чим я любила займатися раніше. Щоб вийти з цього стану, знадобилося декілька трагічних подій, але ще до того я прийняла декілька невдалих рішень, тому що надто зосереджувалася на роботі і не доглядала за собою. Тепер я намагаюся влаштувати відпустки і перерви в роботі між польовими завданнями, більше спілкуватися з друзями та родиною, які не є військовими журналістами, і ретельніше слідкувати за власним психічним і фізичним здоров'ям. Забирайте себе з лінії вогню.

Крім догляду за собою, слід також турботливо ставитися до людей, у яких ви берете інтерв'ю, особливо в ситуації конфлікту, коли вони можуть бути його невинними жертвами – наприклад, це поранені мирні жителі, ВПО, біженці та люди з психічною травмою. Часом краще утриматись від розмови з кимось, бо в певний момент спілкуватися з людиною про те що вона пережила, може бути не дуже доречним, особливо коли мова йде про фізичне та сексуальне насильство. Намагайтесь не травмувати цих людей повторно. Крім того, не наражайте їх на подальшу небезпеку, випитуючи в них деталі, що можуть призвести до проблем у майбутньому. Якщо ідентифікація є для них ризикованою, спробуйте приховати їхню особу чи якимось чином розмити дані про них і отримати потрібну інформацію, не ставлячи інтерв'ююваних під удар.

Будьте чесними, коли говоритимете про те, що ви можете зробити. Не створюйте у людей враження ніби спілкування з вами завершить війну, або що ви доб'єтесь для них справедливості. Це нечесно оскільки зробити це не у вашій владі. Чітко і реалістично поясніть, якими можуть бути наслідки інтерв'ю. Можливо, ваші співрозмовники просто хочуть, щоб інші дізналися, що відбулося, та почули їхні голоси. Під час інтерв'ю будьте обережними з їхніми почуттями та потребами. Багато з того, що відбувається з жертвами війни, стає дуже травматичним досвідом: завоюйте їхню довіру добротою та поміркованістю підходу. Намагайтесь завершити інтерв'ю на позитивній ноті і не залишайте їх розгубленими без жодної підтримки. Часом може бути корисним задіяти додаткову особу протягом інтерв'ю, яка залишиться поруч із вашим співрозмовником, коли ви підете.

Жінкам-журналістам працювати «в полі» одночасно і легше, і важче – це залежить від ситуації. Слід багато чого зважити. Більшість із нас відчувається некомфортно, коли нас виділяють за статеву приналежність, і багато хто із журналісток працюють ще і ще більше, аби довести свою професійність. Це твердження особливо вірне для зон конфлікту, які часом нагадують «хлопчачий клуб». Однак є певні ризики і фактори, на які ми

повинні зважати. Багато жінок-журналістів сприймають напади і домагання як щось належне, як неunikне зло. Так не повинно бути. Часом ми соромимося повідомляти про такі випадки, боячись, що наступного разу нас не відправлять на завдання чи сприйматимуть нас як меншовартісних або вразливіших, ніж колеги-чоловіки. Така поведінка ніколи не може бути прийнятною, незалежно від того, чи це онлайн-тролінг, словесні залякування, сексуальні домагання або фізичний напад.

Для жінок-журналістів, які працюють «у полі», є багато джерел з рекомендаціями. Немає необхідності зайвий раз казати, що ніхто не шукає собі зайвих «пригод» та не заслуговує сексуального домагання чи фізичних нападів. Але сумна і страшна правда полягає в тому, що сексуальне насильство і домагання до жінок-журналістів є реальною загрозою в зонах конфлікту. Часто це входить до тактики залякування або загалом є проблемою місцевого суспільства. Ось трохи практичних порад, які можуть допомогти вам захистити себе на завданні:

- Перед тим як їхати на завдання, дізнайтеся чи є сексуальне насильство фактором ризику на території, де ви працюєте, і підготуйтеся до цього відповідно. Обов'язково повідомте своїх редакторів про цей ризик та наполягайте на тому, щоб вони надали вам відповідні ресурси для захисту.
- Пройдіть курс із самооборони.
- Особливо небезпечними в плані сексуального насильства можуть бути натовпи. Пам'ятайте про це завжди, завжди переконайтеся що знаєте, де ви знаходитесь, а також чи хтось спостерігає або йде за вами. Завжди майте план втечі і спосіб виходу з території, якщо виникне така потреба.
- На територіях, що є ризикованими для жінок у цьому аспекті, намагайтеся ніколи не працювати поодиноці. Спробуйте мати з собою «охоронця», включно з колегами-чоловіками тощо.
- Добре подумайте чи варто носити з собою перцевий балончик, ніж або електрошокер. Такі знаряддя самооборони нападник може легко відібрати та використати проти вас. Крім того, їх можуть конфіскувати служби безпеки. Краще інвестуйте в навички фізичної самооборони і, можливо, персональну сигналізацію. Якщо ви все-таки берете з собою знаряддя для самозахисту, перевірте місцеве законодавство щодо носіння таких речей із собою.
- Наявність додаткового одягу може виграти вам трохи часу, щоб втекти від нападників.

Незважаючи на те, чоловік ви чи жінка, допомога і підтримка колег-журналістів буде дуже важливою, особливо в ситуації конфлікту. Можливість поділитися відомостями про безпеку і детальними інсайдерськими даними про гарячі точки означатиме, що ви будете більш захищеними. Інформація на кшталт хто платить за роботу, а хто ні є особливо важливою для фрілансерів. Наявність колег, які розуміють, що ви переживаєте, з якими можна поговорити про журналістські чи етичні питання, часом являє собою незамінний ресурс. Якщо ви приєднаєтеся

до прес-клубу, створите неофіційні чи офіційні журналістські об'єднання або групи, це може справді допомогти вам упоратися з проблемами роботи в зонах конфлікту.

Де кілька років тому я брала участь у створенні Frontline Freelance register (<http://www.frontlinefreelance.org/>) який дозволяє нам як фрілансерам, що працюють у ризикованих середовищах за межами рідних країн, ділитися інсайдерською інформацією і просто зустрічатися на келих пива. Хоча вам точно завжди потрібно «перезавантажуватися» з людьми, які не належать до вашого кола військових журналістів, також добре розслабитися з кимсь у межах цього кола – але не тільки, тому що поганий досвід і особисті проблеми, про які розповідатимуть інші, можуть додати до ваших власних і чужих проблем. Тим не менше, таке спілкування, разом із моїм власним об'єднанням місцевих журналістів і деякими неформальними онлайн-групами, надало мені підтримку, потрібну для роботи. Я точно знаю, що не змогла б ефективно працювати чи допомагати колегам і друзям без цих мереж контактів.

Спілкування з редакторами і командами підтримки в офісі також може реально допомогти. Якщо ваш відділ зазвичай не працює з важливими чи небезпечними подіями, а ви відправилися до зони конфлікту, дайте їм щось прочитати на цю тему. Переконайтеся, що вони розуміють небезпеки, з якими ви стикаєтеся, а також ризики, що ви берете на себе для отримання новин. Наполягайте на тому, щоб вони надавали вам адекватні ресурси для безпечної та ефективної роботи – засоби індивідуального захисту, страхування, комунікаційне обладнання і за можливості помічників на батьківщині, до яких можна буде звернутися у проблемній ситуації. Переконайтеся, що на вас не тиснуть і не змушують робити забагато, а також що у вас є вихідні між виїздами до зон конфлікту.

Журналістська робота в зонах конфлікту може бути справді результативною і значущою, якщо ви будете її виконувати помірковано і розумно.

Цей досвід – лише «затравка» для вас, мій читачу. Довкола є стільки ресурсів, що мені залишається тільки порадити вам постійно навчатися і покращувати свою майстерність.

1.3. Журналістська етика і бойові дії

Свобода слова зникає, коли журналісти стають «бійцями інформаційної війни»

Максим Еріставі, співзасновник Hromadske International

Питання дотримання стандартів етики та професійності гостро стає перед спільнотою під час будь-якого збройного конфлікту. Відповідь, яку для себе міжнародна журналістське товариство знайшло через сотні смертей і тисячі каліцтв журналістів на війні – однозначна. Дотримуватися варто, в особливий час і в особливих умовах – особливо.

Спробуємо розглянути загальновизнані журналістські стандарти та проаналізувати їх на предмет особливостей застосування у немирний час – адже іноді дотримання журналістських стандартів міцніше міжнародних конвенцій та бронешитів захищає життя журналіста.

Головними нормативними джерелами, де відображені дані норми, є Декларація принципів поведінки журналістів Міжнародної федерації журналістів (англійською мовою) <http://www.ifj.org/about-ifj/ifj-code-of-principles/>

Переклад українською мовою – <https://docs.google.com/document/d/1wdr14V4VKAdGSWQJ2cjwwXPN37uNa53McBkrIGbOzYk/edit>

Міжнародні принципи професійної етики в журналістиці (англійською мовою) http://ethicnet.uta.fi/international/international_principles_of_professional_ethics_in_journalism

Переклад українською мовою https://docs.google.com/document/d/1xpZk_xjFksf1RdG8SOGMFfQml3ECWofQKjTvVrr-WdY/edit?usp=sharing

На принципах, задекларованих у цих документах, побудований і Кодекс етики українського журналіста. Вони наступні:

- баланс думок і точок зору;
- оперативність інформації

NB: на думку деяких фахівців, стандарт оперативності більшою мірою застосований до новинної інформації аніж до аналітичних та публіцистичних матеріалів, оскільки останні потребують більш ретельної перевірки фактів та глибинного вивчення питання, що, відповідно, впливає на оперативність їх подання.

- достовірність (перевірка інформації та посилання на джерела);
- відокремлення фактів від коментарів;
- точність, повнота представлення фактів та інформації щодо проблеми.

Важливою складовою етичної професійної діяльності журналіста є також доступність матеріалів для розуміння його аудиторії та заборона дискримінації.

Медіаексперт Ігор Куляс у своїй статті «Стандарти і етика в умовах неоголошеної війни» роз'яснює особливості застосування основних журналістських стандартів.

http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/standarti_y_etika_zhurnalistiki_v_umovakh_neogoloshenoj_viyeni/

В умовах бойових дій інформація про певні події може ставати відомою не в день самої події, а згодом, часто – набагато пізніше. З погляду стандарту оперативності подачі інформації, вона й має оприлюднюватися тоді, коли стає відомою. Обов'язково при цьому слід підкреслювати для глядача, що подія сталася раніше (а не сьогодні), просто лише сьогодні про неї стало відомо. При повідомленні про таку подію в минулому слід докласти зусиль для з'ясування точної дати й часу події за допомогою її учасників чи очевидців. Якщо встановлення точної дати є неможливим – принаймні слід встановити приблизний часовий відтінок, у який ця подія могла статися, й повідомляючи про нього глядачам, підкреслювати цю приблизність.

У зв'язку з можливими складнощами роботи знімальних груп у зоні військових дій, коли в репортера нема змоги виходити на зв'язок протягом тривалого часу, є цілком припустимим у прямому включенні розповідати про всі події на місці роботи репортера, які сталися в проміжку часу від останнього сеансу зв'язку з редакцією. При цьому в розповіді слід чітко позначати час кожної події, оскільки таке включення може містити розповідь про значну кількість подій, які відбувалися протягом доволі тривалого часу.

Достовірність (перевірка інформації та посилання на джерела).

Журналіст зобов'язаний подавати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він/вона знає і чітко вказувати на свої джерела інформації та називати експертів, у яких брався коментар, або назву та інші деталі досліджень, які згадуються у матеріалі і є можливість перевірити їх достовірність.

В умовах, коли самі події в зоні бойових дій є недоступними для журналістів, фактичну інформацію про ці події слід шукати у їхніх безпосередніх учасників чи очевидців. При цьому варто докласти зусиль до розширення кількості учасників і очевидців, що можуть подавати факти стосовно конкретної події. Чим більше людей підтверджують певний факт – тим вищою є достовірність цього факту. Але при цьому не слід ігнорувати свідчення окремих людей, які суперечать всім іншим свідченням. У подібних випадках так і слід подавати ці різні версії одного й того ж факту, з обов'язковим посиланням на тих, хто ці факти повідомляв журналісту.

ВАЖЛИВО! ЗАХИСТ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ. В інформуванні глядачів про події, пов'язані з окупацією та бойовими діями, надзвичайної ваги набуває захист журналістами тих джерел інформації, які не можуть бути ідентифіковані з огляду на їх персональну безпеку. В цих умовах оприлюднення джерела інформації може мати для нього більш фатальні наслідки, ніж це буває у звичайних, мирних умовах. Якщо в мирних умовах джерело інформації може ризикувати своєю роботою, то в умовах окупації та бойових дій найчастіше йдеться про ризик для життя. Але також слід пам'ятати, що нормою є повне і чітке посилання на джерело. Журналіст має аналізувати вимогу джерела інформації щодо анонімності та зважати що це: обґрунтовані побоювання про свою безпеку чи намагання злити недостовірну чи викривлену інформацію.

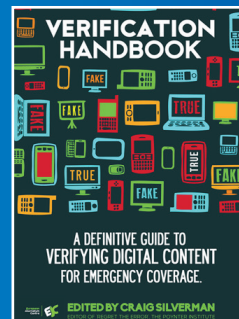
Інформація офіційних структур. Журналісти новин, звісно, можуть викладати інформацію, яку подають офіційні державні вповноважені структури або їхні конкретні вповноважені представники. Але це зовсім не виключає пошуку альтернативних підтверджень або спростувань цієї інформації у безпосередніх учасників подій чи їх очевидців. Слід мати на увазі, що офіційні структури з різних причин часто дають хибну інформацію.

Достовірність чужих картинок із зони конфлікту. Використовуючи не власну, відзняту кимось іншим картинку подій, що відбуваються в зоні конфлікту, слід докладати максимальних зусиль до встановлення її достовірності – чи справді ця подія відбувалася в тому місці і в той час, як про це кажуть автори цієї картинки чи ті, хто її поширює. Також обов'язковою умовою є чітке посилання на джерело, звідки взята ця картинка.

РЕКОМЕНДУЄМО:

Європейським центром журналістики був розроблений Посібник з верифікації контенту -інноваційний ресурс для журналістів та організацій, які надають допомогу. Посібник містить покрокові інструкції щодо того, як під час надзвичайних ситуацій працювати з контентом, отриманим від читачів. Посібник надає кращі практичні поради щодо того, яким чином перевіряти та використовувати інформацію, отриману від широкого кола людей, а також дієві рекомендації щодо організації підготовки ньюзрумів до роботи під час лиха.

http://verificationhandbook.com/book_ua/

Інформація про загиблих, поранених, зниклих безвісти, заручників.

Інформацію про загибель чи поранення, зникнення безвісти чи потрапляння в полон конкретних людей слід перевіряти ретельно і виключно у компетентних джерел. До таких відносимо насамперед тих учасників події, які з цією людиною були безпосередньо на місці і в момент події бачили її на власні очі.

Треба усвідомлювати, що хибна інформація про таку біду конкретної людини заподіє серйозної або й неоправданої шкоди рідним та близьким цієї людини, а точна інформація цілком може заподіяти реальну шкоду полоненому. Тому з озвученням конкретного імені та прізвища людини в цих ситуаціях слід бути надзвичайно обережними й подавати до ефіру лише у випадку, коли ми абсолютно переконані в точності й достовірності цієї інформації (тобто в компетентності й правдивості наших джерел) і коли ми точно переконані, що озвучення імені та прізвища цієї людини не заподіє їй шкоди в складній ситуації. У багатьох країнах журналісти дотримуються норми, відповідно якої родичі загиблого мають право дізнатися про свою втрату від офіційних джерел, а не з випусків новин. Таким чином, вони уникають ідентифікації загиблих: показує їх тіл та назви імен.

Про поранення конкретної людини повідомляємо виключно зі згоди самого пораненого. У разі, якщо поранений не в стані дати нам таку свідому згоду або не дає такої згоди, – можемо розповідати про нього без називання імені та прізвища й уникаючи можливості ідентифікації цієї людини по зображенню.

Використання архівних матеріалів.

Категорично забороняється використовувати архівну картинку для довільної ілюстрації розповіді про сьогоднішню подію в зоні бойових дій чи в окупованій зоні. Якщо важливо показати картинку, яка може ілюструвати сьогоднішню подію, оскільки вона була знята раніше на цьому ж місці або знімалися ті ж самі люди, про сьогоднішні дії яких ми розповідаємо – обов'язково за кадром пояснюємо, що це те ж саме місце, але зняте раніше, або супроводжуємо показ титром «Архів».

Анонімність учасників та очевидців подій у зоні конфлікту. Дуже важливо розуміти, що люди в зоні конфлікту є надзвичайно вразливими, для них може існувати чи існує реальна небезпека. Показувати й ідентифікувати на ім'я та прізвище людину в таких ситуаціях (інтерв'ю цивільного під час проходження блокпосту, у черзі за гуманітарною допомогою і т. д.) можна лише будучи впевненими в тому, що ми не наражаємо їх або їхніх рідних на ще більшу небезпеку.

Особливості застосування стандарту збалансованості подачі інформації.

У матеріалах новин представникам чи ватажкам терористів чи окупантів, а також їхніх симпатиків, не може надаватися слово для озвучення обґрунтування (аргументації) позицій, які базуються на порушенні суверенітету й територіальної цілісності.

Тим більше не може надаватися слово для будь-якої агітації за ідеї сепаратизму, пропагування насильства, війни та розпалювання взаємної ненависті. Подібні думки, включені до матеріалів новин будуть грубим порушенням як міжнародного так і українського законодавства. Тож слово представникам чи ватажкам терористів чи окупантів, а також їхніх симпатиків у матеріалах новин може надаватися лише для озвучення фактичних даних.

Разом із тим, не слід забувати, що є значна кількість людей серед цивільного населення, які не будучи комбатантами та не беручи участі у бойових діях підтримують ідеї які пропагують останні. Думки цих людей слід озвучувати, хоч з надзвичайною обережністю. Питання національного порозуміння, на жаль, буде вирішуватися роками, а може й десятиліттями. І завжди з чогось треба починати – але ці люди просто не дивитимуться новини, в яких журналісти не надаватимуть їм слова взагалі.

Точність та повнота представлення фактів та інформації з проблеми. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів закріплює обов'язок журналіста поважати право громадськості на правду. Згідно з п. 6 Кодексу етики українського журналіста <http://www.cje.org.ua/ua/code>, будь-яка тема потребує максимально повного набору фактів і думок. Для Інтернет-ЗМІ стандарт вважається недотриманим при відсутності бекграунду у повідомленні.

ВАЖЛИВО:

Розуміти, що справжня повнота у висвітленні багатьох подій, пов'язаних із конфліктом, може бути недосяжною щонайменше з міркувань військової таємниці.

Журналістські матеріали які висвітлюють бойові дії не можуть розкривати такі дані як: точна інформація про переміщення та місця дислокації військ чи окремих підрозділів, кількість військових на різних ділянках бойових дій, точні дані про види й кількість озброєння конкретних підрозділів, інформація про плани командирів, про тактику ведення бойових дій.

Знімаючи розташування військових частин, журналісти мають пам'ятати, що не можна показувати панорамних кадрів, скупчення живої сили й техніки. Необхідно стежити, щоб у кадр не потрапили знаки, які можуть вказати на місцевість, у результаті чого можна буде вирахувати розташування блокпосту. Іноді краще взагалі не знімати зброї чи техніки, аби не викрити наявність в армії деяких типів зброї. Військові вже скаржилися на подібні кадри в ефірі і через це у них погіршується ставлення до ЗМІ загалом.

Один зі способів не помилитися – показувати весь відзнятий матеріал командуванню частини й вилучати кадри, які воно вважатиме неприйнятними: іноді небезпечними є на перший погляд дуже невинні кадри.

Крім того, обов'язково потрібно дослухатися до прохань солдатів, якщо вони просять не знімати їхніх облич (за правилами, оператор має питати дозволу у всіх військових перед зйомкою, однак на практиці ті, хто не хоче потрапити в кадр, відходять чи самі просять не знімати).

РОЗДІЛ 2

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ (ВПО)

Авторка – Зоя Казанжи

2.1. Загальна інформація

Відповідно до міжнародних стандартів, особи переміщені всередині країни, визначаються як люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої місця проживання, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих/техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон країни.

<http://unhcr.org.ua/en/2011-08-26-06-58-56/news-archive/2-uncategorised/1293-vnutrishno-peremishcheni-osobi>

Україна внаслідок збройного конфлікту та окупації частини країни зіткнулася з новими викликами та проблемами, які вплинули та продовжують впливати на процеси всередині країни та на життя великої кількості людей.

Висвітлення конфліктів завжди було складним завданням для жур-

налістів, оскільки потребувало особливих підходів, спеціальної підготовки і, окрім професійності, ще і гуманності. Інформація, яка подається медіа і має вплив на аудиторії, формує ставлення одне до одного, може породжувати стереотипи і поглиблювати розкол в суспільстві в разі безвідповідальності та недоброго ставлення до професійних обов'язків. Журналістські матеріали формують ставлення до великої кількості людей, які стали «вигнанцями не з власної волі». І від роботи журналіста в тому числі залежить, наскільки безпечним та повноцінним буде життя вимушених переселенців поза межами своєї домівки.

Міжнародна практика розрізняє біженців – громадян, які вирішили шукати безпеки за межами своєї держави, і внутрішньо переміщених осіб (або вимушених переселенців) – громадян, які вирішили не виїжджати з території своєї держави.

За даними ООН на серпень 2015 року, в Україні – близько 1,438 мільйонів вимушених переселенців. На жаль, Україна не має точних цифр, а різні державні органи та громадські організації оперують різними статистичними даними.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в пункті 1 статті 1 дає таке визначення поняттю «вимушений переселенець»:

«Вимушений переселенець є громадянином України, який змінив місце проживання, щоб уникнути негативних наслідків збройного конфлікту, вчиненого щодо його або членів його сім'ї насильства або інших форм переслідування або реальної небезпеки піддатися переслідуванню за ознакою громадянства, расової чи етнічної приналежності, віросповідання, мови, а також за ознакою приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань, що стали приводом для проведення ворожих кампаній щодо конкретної особи чи групи осіб, масових порушень громадського порядку, порушень прав людини та основних свобод, внаслідок голоду, епідемії чи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

За обставинами, передбаченими пунктом 1 цієї статті, вимушеним переселенцем визнається:

1. громадянин України, змушений залишити місце проживання на території іноземної держави і прибув на територію України;
2. громадянин України, змушений залишити місце проживання на території одного суб'єкта України і прибув на територію іншого суб'єкта України.

Вимушеним переселенцем також визнається іноземний громадянин чи особа без громадянства, які постійно проживають на законних підставах на території України і змінили місце проживання в межах території України за обставинами, передбаченими пунктом 1 цієї статті.»

Журналісти повинні користуватися загальноприйнятною термінологією, щоб уникати двозначності та невідповідності контексту при висвітленні тем які безпосередньо стосуються вимушених переселенців.

Основний спосіб роботи журналіста – ставити питання, шукати факти, отримувати інформацію. А робота під час конфліктів ускладнюється в разі, оскільки вимагає відповідальності та ретельного ставлення і до інформації, і до фактів, які її підтверджують чи спростовують.

Німецькі соціальні психологи сформулювали поради, які допомагають зрозуміти стратегію роботи на рівні держави з інтеграції вимушених переселенців та запобігання дискримінації. Ці рекомендації можуть бути також орієнтиром для ЗМІ з точки зору розуміння підходів держави до вирішення проблем своїх співгромадян:

1. У громадян має бути чітке розуміння того, що відбувається і плани керівництва на майбутнє. Невизначеність народжує невпевненість, тривогу і обурення;
2. Не потрібно допускати експлуатації гострої теми політичними партіями, розпалювати чи використовувати її в егоїстичних цілях;
3. Потрібно уникати формування дискурсу протистояння вимушено переміщених осіб та приймаючих їх громад через доступ до певних матеріальних ресурсів (житловий фонд, ліки, субсидії, місця у школах або дитсадочках та таке ін). Це гарантовано призводить до росту

конфліктів, боротьби і, як наслідок, ненависті;

4. Гостра проблема в середньостроковій та довгостроковій перспективі може виявитися ключем до вирішення інших серйозних проблем. У випадку з ВПО – дозволяє отримати нову якість нової робочої сили і зняти проблеми кваліфікованих робітників у різних сферах;
5. Люди бояться невідомого, інакшого, незвичного. Прямі контакти з так званими «чужими», «інакшими» знімають напругу і розвіюють упередження;
6. Зменшення солідарності громад наносить шкоду локальним середовищам та підриває готовність допомагати одне одному. Необхідно разом шукати солідарність, об'єднуватися та знаходити вирішення проблем.

Вимушено переміщені особи потребують інформації двох видів:

1. Практичної інформації для порятунку життя:
 - **Все, що стосується виїзду з небезпечних територій:**
 - **перепустки;**
 - **перетин блок-постів;**
 - **безпечні виїзди та дороги;**
 - **нові закони;**
 - **контакти (особи та організації) тих, хто може допомогти виїхати;**
 - **досвід тих, хто вже виїхав.**
2. Практичної інформації для облаштування життя після вимушеного переїзду:
 - **контакти (особи та організації) куди можна звертатися за першо-черговою допомогою;**
 - **реєстрація та інформування про права;**
 - **юридична допомога будь-якого виду;**
 - **все, що стосується отримання гуманітарної допомоги – від предметів гігієни до продуктів харчування, одягу, меблів;**
 - **інформація з приводу житла та працевлаштування;**
 - **запити про розшукуваних осіб – як віднайти своїх родичів, друзів, сусідів.**

Розуміння інформаційних та комунікаційних проблем вимушених переселенців допомагає медіа ефективніше контактувати та співпрацювати. Варто знати джерела, якими користуються громадяни України на тимчасово окупованих територіях (непідконтрольні Україні) та на території України.

Мешканці територій не підконтрольних урядові України інформацію отримують:

- **одне від одного – сусіди, родичі, знайомі;**
- **через мобільний зв'язок;**
- **через локальні засоби масової інформації, що їх видає чинна влада цих територій;**
- **через соціальні мережі;**
- **через новинні сайти;**

- через українське радіо та ТБ, в разі мовлення на цих територіях;
- через міжнародні та українські гуманітарні місії.

В іншій частині країни найбільш поширеними джерелами інформації є:

- люди, які раніше виїхали з тимчасово окупованих територій;
- волонтери, які працюють у сферах допомоги та облаштування ВПО;
- гарячі лінії, створені спеціально для інформування та допомоги ВПО;
- соціальні мережі та спеціально створені сторінки груп, які допомагають ВПО;
- церкви та релігійні установи;
- місцеві телеканали;
- місцеві новинні сайти;
- національні телевізійні канали;
- національні новинні сайти;
- громадські організації, які опікуються вирішенням проблем та адресною допомогою ВПО;
- міжнародні та українські благодійні фонди.

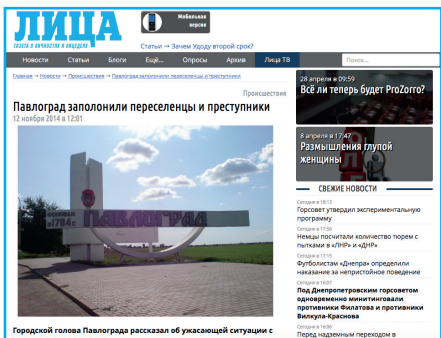
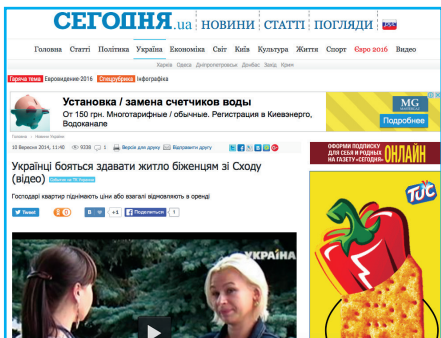
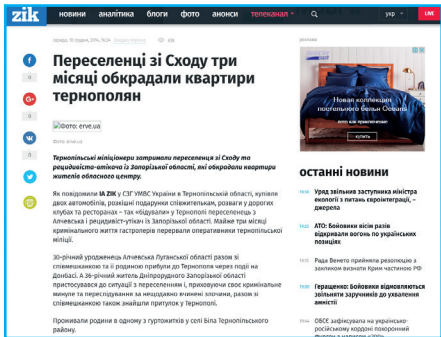
Помічено, що з плином часу інтерес ЗМІ до тем, пов'язаних з ВПО знижується.

В основному медіа фокусуються на наступній інформації:

- статистичні дані в різноманітній інтерпретації;
- констатація проблем ВПО;
- політизація проблеми та активне її використання політичними лідерами, особливо напередодні виборів будь-якого рівня;
- крайнощі при описуванні життя ВПО – транслюються образи або жертв, або дармоїдів;
- стереотипи по відношенню до вимушених переселенців – мовляв, «усі вони є сепаратистами і зрадниками, а претендують на такі ж соціальні блага, як і інші», «держава витрачає великі кошти на переселенців, що через них і жителі міст не можуть знайти роботу і орендувати житло»;
- думки, що багато внутрішньо переміщених осіб не хочуть працювати, а лише жити за рахунок держави та інших людей – хоча насправді дуже часто вони не можуть знайти роботу у зв'язку з потребою перекваліфікації.

Найчастіша при висвітленні тем пов'язаних із внутрішньо переміщеними особами журналісти припускаються наступного:

- використовують лексичне маніпулювання, банальні архетипи;
- описують здебільшого трагічні історії з життя окремих категорій – діти, жінки;
- користуються неприпустимою і образливою лексикою;
- не завжди переймаються візуальним зображенням;
- не дотримуються правових стандартів при висвітленні теми дітей, особливо в ситуації конфлікту.

Приклади матеріалів, що порушують принципи відповідального висвітлення тематики вимушено переміщених осіб.

Натомість людям:

- бракує інформації про те, що їм робити;
- не вистачає точок зору спікерів, які могли б говорити від імені ВПО, доносити настрої та проблеми зсередини;
- бракує саме локальної – місцевої – точної, достовірної інформації про різноманітні сфери життя.

Українські медіа можуть допомогти розв'язувати конфлікти в країні або ж загострити та поглибити їх.

2.2. Про що слід пам'ятати, висвітлюючи проблеми вимушених переселенців

Лексика має значення

Коректно називати людей, які вимушені були переїхати з однієї частини України в іншу, переселенцями, а не біженцями. Вимушені переселенці – громадяни України. У кожного із нас рівні права. Вимушене переселення – трагедія для тих, хто виїхав не по своїй волі. Цей стан переживається дуже болісно, і потерпілі потребують розради, підтримки, розуміння.

Українські медіа, пишучи про проблеми ВПО, користуються найчастіше такими визначеннями: мігрант, емігрант, іммігрант, біженець, шукач притулку, переселенець, внутрішньо переміщена особа, вигнанець.

Зустрічається навмисне використання неправдивих фактів, які мають на меті створення негативного образу, приписування окремим людям надуманих рис та стереотипів. Маніпулювання штучно створеними дефініціями, які розділяють суспільство. Наприклад, тлумачення патріотизму за місцем народження, мова про «справжніх» і «несправжніх» українців.

Принципи безпеки та приватності – понад усе

Людина, яка дає вам інтерв'ю, може не усвідомлювати наслідків: вона може погано орієнтуватися в ситуації і не розуміти рівня небезпеки. Багато з тих, хто виїхав у безпечне місце, має родичів на тимчасово окупованих територіях. Журналістські тексти чи телевізійні сюжети читають та дивляться й ті, хто потім може завдати шкоди людям, які там залишилися.

Не посилюйте стигматизацію та не дискримінують

ЗМІ мають не посилювати, а зменшувати стигматизацію. Стигматизація – соціально-психологічна дискримінація будь-якої групи людей. Спотворення ситуацій, які описують проблеми чи життя ВПО, як правило, призводить до викривлення стану справ і, таким чином, дискримінує людей. Уникайте також протиставлення ВПО і місцевих мешканців – це призводить до зростання у локальних середовищах дискримінаційних настроїв.

Люди стають заручниками певних обставин

Стан людини, яка вимушено покинула своє місце проживання – це завжди трагедія і травма. Не варто розглядати людей, які під тиском певних обставин вимушені були терміново покинути свої домівки як таких, хто «кликав війну» і «нічого не робив».

Кожна людська історія – індивідуальна

Не варто користуватися кліше на кшталт «прихильники Росії», «проукраїнські переселенці», «приховані сепаратисти» та інше. Кожна історія людей, які під тиском певних обставин чи прямої небезпеки життю покинули окуповані території, – індивідуальна. І є помилкою намагання приучити під один гребінець всіх. Під час збройних конфліктів медіа активно використовують досить поширені образи в таких випадках: Героя, Зрадника, Жертв.

Не сприяйте політичним маніпуляціям навколо теми

Немає нічого нового в тому, що ситуація з вимушеними переселенцями стає розмінною монетою в політичній боротьбі й використовується політиками різного рівня для досягнення своїх політичних цілей. Висвітлюючи тему надання допомоги ВПО різного роду благодійними фондами, заснованими політиками, варто про це пам'ятати і сприймати їх діяльність крізь призму політичних інтересів політиків. ЗМІ не треба займатися політичним просуванням чи створенням певного іміджу для політиків. ЗМІ має інформувати, а не бути PR-інструментом.

Всі сторони повинні мати слово

Коли темою матеріалу ЗМІ є конфлікт, варто надати слово всім сторонам, віднайти точку зору, яка була б «над сутичкою». Також слід бути особливо ретельними, описуючи конфлікт – добирати слова і визначення слід обережно. Звичайно, ретельно перевіряти факти, які повідомляються сторонами конфлікту.

Не спрощуйте і не узагальнюйте

ВПО – не гомогенне середовище. Є почуття, які притаманні практично всім людям, що опинилися в складній життєвій ситуації – це страх, тривога, незрозуміння перспектив, образа та інше. Але риси, характеристики – різні, починаючи від релігійних та закінчуючи майновими потребами. ЗМІ, розповідаючи про ВПО, не треба спрощувати, намагаючись представити ВПО однорідним середовищем з абсолютно єдиними потребами, вимогами, бажаннями, цінностями. Не варто переносити на всіх дії чи слова окремих мешканців. У всіх людей різними є: життєва історія, досвід, освіта, рівень знань, поведінкова модель, реакція на виклик, характер, потреби, страхи, ілюзії. Узагальнювати – неприпустимо!

Не спотворюйте реальність заради красивих картинок і сенсаційних текстів.

Для журналіста немає виправдання тому, щоби перекручувати факти, придумувати неіснуючі речі чи використовувати візуальний ряд, який не відповідає дійсності.

Думайте про наслідки своїх матеріалів.

Завжди намагайтеся оцінити, які соціальні наслідки може мати ваш матеріал. Якщо ви описуєте негативну ситуацію, де фігурує ВПО, не узагальнюйте і не уподібнюйте. Іноді журналісти роблять безпідставні висновки. Розповідаючи про злочин, підкреслюють – «донецький переселенець пограбував автомобіль», разом з тим не повідомляючи, що в той день, наприклад, «корінні кияни пограбували 10 автомобілів». Чи має значення, що злочин вчинив саме «донецький переселенець»? Чи пишемо ми так само про підозрюваного із Харкова, наприклад, чи зі Львову?

Розповідайте про проблеми через призму життя конкретних людей

В інформаційному просторі дуже мало матеріалів, які б розповідали про те, що відбулося і продовжує відбуватися з життям ВПО. Шукайте реальних людей і дайте всім почути їхні голоси.

Досліджуйте теми, на які не звертають уваги інші медіа

ВПО практично не мають доступу до прийняття рішень місцевих громад. І не мають інформації про ці рішення взагалі. Особливо ця тема актуальна для тих категорій громадян, котрі не мають доступу до мережі Інтернет. Слід розуміти, що проблеми у тих, хто виїхав і у тих, хто давно живе в Україні, дуже схожі. Часто спільні – якість життя, доступ до медичних послуг, освіта, рівень інфраструктури, безпечне ведення бізнесу, рівень корупції. Варто знаходити теми, які об'єднують, а не сіють розбрат. Журналісти з більшим бажанням описують трагедії замість того, щоб привертати увагу до гуманітарної кризи. Вони мало пишуть на теми переосмислення себе ВПО, переосмислення держави, країни, своєї ролі, про зміну своїх цінностей; мало матеріалів з прикладами соціальної солідарності, об'єднання можливостей держави та громадських ініціатив в цьому напрямку.

Не шукайте винних

На ВПО списують всі негаразди, які зараз відбуваються і в країні, і на локальних територіях – збройний конфлікт, падіння рівня життя, створення конкуренції на ринку праці, підвищення цін на ринку оренди житла. Мало матеріалів про успішну соціальну адаптацію ВПО.

Пам'ятайте про можливі особисті трагедії тих, хто не виїхав

Часто зустрічаються матеріали, де тих громадян України, котрі залишилися на тимчасово окупованих територіях, називають виключно зрадниками, не переймаючись обставинами, які спонукали їх до того, щоб не виїжджати. Громадяни України залишилися на окупованих територіях з різних причин. Частина з них пережили особисті трагедії, пов'язані з неможливістю залишити хворих батьків чи інших родичів,

зі страхом їхати в невідомість, з втратою рідних під час бойових дій, з фінансових причин, через фізичне нездоров'я, через віру, що трагедія ненадовго, зі страхом отримати презирство та осуд, впевненість, що треба залишатися на окупованій території, щоб бачити все своїми очима і наближати перемогу.

Багато людських історій допомагають зрозуміти одне одного

Потрібно багато звичайних, людських історій, з деталями, подробицями, ситуаціями, думками вголос. Не ставте своїх героїв у некомфортні ситуації. Не варто, наприклад, демонструвати випадки, коли людина виглядає слабкою.

Не обіцяйте те, що від вас не залежить

Ніколи не обіцяйте, що матеріал буде надрукований чи показаний у ефірі. Рішення про це приймає ваш редактор. У бажанні налагодити контакт, ніколи не обіцяйте вирішувати проблеми ВПО чи сприяти якійсь допомозі. Ніколи, окрім випадків, коли ви маєте змогу це зробити. Але розрізняйте речі, які ви обіцяєте як журналіст з тими, які ви можете собі дозволити як приватна особа, звичайна людина, тому –

Допомагайте завжди, коли можете допомогти.

Одна із головних переваг професії журналіста – це володіння інформацією, і часто ви дійсно можете допомогти людині якщо поділитесь нею. Контакти представника гуманітарної місії якого ви інтерв'ювали в процесі підготовки матеріалу, місце розташування притулку, де видають ліки або гуманітарну допомогу, новини щодо відповідних рішень органів урядування. Завжди, коли будете мати змогу, повідомляйте органи влади чи громадські організації про проблемні ситуації, пов'язані з ВПО. Варто інформувати тих, хто може допомогти вирішенню проблем.

Складні теми висвітлюйте лише тоді, коли знаєте, навіщо ви про це пишете.

Складні теми – сексуальне насильство, страждання дітей та жінок, бідкування літніх людей, – це теми, за допомогою яких досить легко маніпулювати аудиторіями. Як правило, для того, щоб сприяти підвищенню рівня ненависті до однієї зі сторін військового конфлікту. Під час конфліктів рівень насильства взагалі, і сексуального зокрема, підвищується. Для того, щоб підкреслити страждання мирного населення в зоні збройного конфлікту, досить часто медіа використовують емоційно забарвлену лексику та відповідний відеоряд. Замість того, щоб надавати інформацію, яка допоможе людям вижити чи забезпечити себе.

Не вдавайтеся до крайнощів, пишучи про життя на окупованих територіях

В українських медіа, з об'єктивних причин в тому числі, практично немає збалансованих і правдивих розповідей про життя людей, які зараз перебувають на окупованих територіях. Більше матеріалів про Крим, і майже відсутні (з різних причин) матеріали із окупованих територій Донецької та Луганської областей. Важливо розуміти, що там відбувається з людьми, про що вони думають, як живуть, який мають доступ до медицини чи освіти. Варто пам'ятати: чим ближче до зони конфлікту, тим менше охочих говорити відверто. Не кажучи вже про фото чи відеозйомки.

Не забувайте про корисні новини.

ВПО хочуть отримувати корисні новини, які допоможуть їм орієнтуватися, інтегруватися та бачити перспективу.

Дайте почути голоси тих, хто говорить «незручні» речі.

У медіа присутні крайні точки зору, не чути незалежних голосів, тих, котрі не в мейнстрімі, котрі здатні озвучувати нові теми, давати інші приклади. Все це може допомогти, насамперед журналісту, скласти цілісну картину того, що відбувається насправді в таких середовищах.

Не оцінюйте все з точки зору власних уподобань

Суб'єктивне оцінювання журналістами людей, яке базується на власних почуттях, емоціях чи знаннях з використанням не фактів, а вражень, коментарів, оцінок – це непрофесійно.

Перевіряйте все, що можете перевірити

Перевіряйте навіть тоді, коли вам здається, що не варто, що все зрозуміло і однозначно.

Не будьте пропагандистами

Пропаганда часто базується на правдивих фактах, вона тільки підсилює потрібні для себе характеристики і применшує непотрібні. Довіряйте авторитетним нейтральним джерелам. Розмовляйте з людьми, з посадовими особами.

Не робіть емоційних перекосів

У матеріалах про ВПО досить легко підвищити градус. Легко зіткнутися лобами людей з різними, часто протилежними точками зору. Це посилює розкол.

Мова ненависті – ознака непрофесійності

Мова ненависті ніколи не може бути мовою об'єктивного викладу фактів. Тому використання негативу, особливо по відношенню до певної групи людей зі спільною ознакою (ВПО, етнічна або релігійна група, жінки, ЛГБТ і т. д.) відразу перетворює вас із журналіста на пропагандиста.

Не шукайте підтвердження власної точки зору

Спробуйте почути і зрозуміти чужу, щоб витягти звідти шматочки правди. Будьте недовірливими скептиками з приводу будь-якої інформації.

Слідкуйте за новинами, які стосуються теми ВПО

Якщо ви пишете на теми ВПО, відслідкуйте все, що зможете. Бути в курсі – не примха, це – професійна безпека і гарантія того, що ви зможете написати якісний текст.

Не поширюйте міфів

Кожний журналіст має купу джерел інформації, багато спілкується. Будьте уважні, щоб деякі чутки та міфи не стали вашою точкою зору, думкою, переконанням.

Допомагайте суспільству зрозуміти природу конфлікту

Журналістика – це пошуки правди. Шукайте правду і розповідайте правду. Нагадуйте про причини.

РОЗДІЛ 3

РОБОТА ЖУРНАЛІСТА З ГРУПАМИ ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК КОНФЛІКТУ. ГУМАНІТАРНІ КОМУНІКАЦІЇ

Автори:
Кріс Шюпп
Мішель Бетц
Сергій Штурхецький

3.1. Як проводити інтерв'ю з постраждалими внаслідок конфлікту – поради психологів.

Важливо розуміти, як брати інтерв'ю в людей, які пережили серйозні травми – поранених і понівечених солдатів, людей, які пережили полон, сімей загиблих або біженців. Адже про той досвід, який вони пережили, важко говорити. Часто журналісти є першими людьми, які розпитують, і першими, кому ці люди розкажуть свою історію.

Найкраще дозволити особі, в якій ви хочете взяти інтерв'ю, обирати місце та час для розмови. Можливо, не варто починати з питань. Запропонуйте їй розказати те, що вона хоче. Можливо, знадобляться кілька зустрічей. Пам'ятайте, що людина могла втратити довіру до світу, і їй потрібно заново вчитися довіряти, в тому числі і журналісту. Не апелюйте до справедливості, до того що після матеріалу все буде вирішено і всі будуть покарані і т. д. Цим ви можете ще більше в майбутньому травмувати людину. Не давайте пустих обіцянок, в яких не впевнені. Не дозволяйте власним емоціям взяти верх – ваше завдання слухати.

Краще брати інтерв'ю не одразу після пережитої травми, а через деякий час, оскільки психіка людини може бути ще в неадекватному стані. Люди можуть мати проблеми з пам'яттю, тому що їхня свідомість не вписала травматичний досвід. Будьте обережні, копаючи глибоко – людина може не знайти елемент і щоб виправдати ваші очікування, вигадає його. Будьте уважними. Адже, зрештою, питання полягає в тому, чия це відповідальність: ваша, як журналіста, який переповість цю історію, чи людини, яка перебувала в певному психічному стані.

Для інтерв'ю важливо створити структуру. Наприклад, якщо розмова буде про пожежу, розпитайте спочатку про життя до: загальні речі, де людина навчалась, чим займалась. Це безпечна платформа для інтерв'ю. Потім переходьте до травматичних подій: «Що сталося в той день? Що ви бачили?».

Фото – Євген Малолетка, для Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні

Не ставте багато запитань. Найкраще формулювати просто: «Розкажіть...» і тоді ви дозволите людині говорити. Коли захочете закінчити поверніть людину зі спогадів у теперішній час – розпитайте, як тепер життя, чим вона займається наступного тижня.

Не запитуйте «як ви себе почували». Можна сформулювати інакше: «Якщо б ви могли повернутись в той день і пригадати, що тоді відчували...»

Психологи які надають допомогу постраждалим внаслідок конфлікту дають наступні поради:

1. Знайти слова, щоб описати те, що люди не можуть сказати. Журналісту потрібно описати те, що не можуть описати постраждалі. І тут важливо розділити власні емоції і переживання від емоцій і переживань людей про яких ви робите матеріал – це дасть вам можливість аналізувати ситуацію. Емоційна прив'язка до героя вашого матеріалу звужує вашу свідомість. Як це можливо зробити? Ставте собі питання: про що ви готуєте матеріал, яка мета і про що ви хочете розказати. Описуйте те, що ви бачите, а не те, що ви переживаєте від побаченого. Дайте простір історіям самих людей, нехай говорять вони. Не примушуйте говорити одразу про те, що людина відчуває чи переживає.
2. Перед тим, як поставити питання подумайте про те, що ви хочете донести до ваших читачів чи слухачів. Адже часто помилка журналістів полягає в тому, що вони ставлять питання «свої», для себе, щоб щось зрозуміти. Експерти-психологи, які працюють із військовими та журналістами звертають увагу на такі аспекти. Військових, які побували в бою, в обстрілі чи полоні, питання журналістів на кшталт: «А ви вбивали? І що ви відчували?» – виводили з рівноваги, їм доводилося величезними зусиллями волі стримуватися від агресії. Очевидно, що під час збройного конфлікту можливі такі ситуації, як вбивство. Але це не варто підкреслювати, намагаючись часто зробити з цього емоційно привабливу новину чи сюжет.
3. Будьте готовими до співпереживання. Готуючись до завдання подумайте над тим, з якими переживаннями ви можете зустрітись (горе, біль втрати, сум, страх, безпорадність тощо). Важливо мати дистанцію і розуміти, що це чийсь страждання – не ваші власні. Співпереживайте, але не жалійте. Потрібно почути, а не жаліти, а почути ви їх зможете, якщо відділите свої емоції від емоцій співрозмовника. Треба бути свідомими того, що під час розмови можуть включитися ваші особисті переживання, адже у кожного є своя особиста історія, і в ній є місце власним травмам, які можуть реактивізуватися під час роботи з постраждалими. Керівництво ЗМІ повинно пам'ятати, що у разі, коли журналіст недавно пережив якусь особисту трагедію (втрату рідної людини чи друга тощо), кра-

ще не відправляти його на складні емоційні завдання, що пов'язані з втратами.

Візьміть за правило: чим краще ви розумієте свої емоції, тим краще контролюєте свою журналістську роботу.

4. Говорити з людьми, які пережили насилля, дуже складно. Здебільшого журналісти мають більший рівень стресу після інтерв'ювання таких людей, аніж коли працюють з важкими новинами в редакції.
Реальність складна і неоднозначна. Працюючи з травматичними історіями, журналіст працює зі сприйняттям цієї ситуації постраждалим. Тому існує загроза повірити в одну правду (напівправду), опустивши можливість аналізувати. Небезпечно думати в чорно-білих тонах і створювати стереотипні образи. Психологія війни – розділення на чорне і біле, на друга і ворога, на справедливість і несправедливість несе для журналіста небезпеку вплестися в одну із позицій.
5. Журналісти мають тенденцію шукати ідеальних жертв: когось, хто дуже страждає, або того, хто впорався з горем. В той же час, люди, які страждають не завжди сприймають себе жертвами. Герої часто не вважають себе героями. Наприклад ті, які врятували життя багатьом товаришам в бою, почуваються винними за тих, кого вони не врятували. Справжні людські історії не є такими простими, як можуть здаватися. Історія звичайної людини, яка пережила обстріл, загрозу власному життю чи бачила загибель інших може бути не менш цікавою, аніж історія героя.
6. Зовнішність може бути оманливою. Дивлячись на поверхню, ніколи не можна знати, що всередині. Навіть люди, які зовні здаються сильними, можуть зірватися від неправильного запитання чи навіть найменшого натяку. Психологічна травма – це втрата контролю над ситуацією. Це безпорадність. Якщо ви хочете почути історію людини, її розповідь – дайте їй вибір, нехай вона контролює свою розповідь. Насправді, страх, безсилля, пригніченість, агресія – це нормальні прояви. І коли ми починаємо думати про те, що з нами відбувається, починаємо називати словами свої емоції, розповідаємо свою історію, то це означає, що ми контролюємо ці емоції, адже ми контролюємо цю розповідь, отже, ми змогли зайняти активну позицію стосовно травматичної події, що, власне, допомагає психічно подолати її.

3.2. Поради виконавчого директора Дартівського центру журналістики і травми при Колумбійському університеті Брюса Шапіро

<http://nmpu.org.ua/2015/12/9032/>

1. Кожен випадок потрібно подавати в ширшому контексті, аніж сама історія. Варто простежувати тенденцію, розуміти, чому саме ця історія буде важливою для суспільства. Це те, що буде відрізняти добротний, змістовний матеріал від звичайних екстрених новин чи сенсацій.
2. Жертва насильства попри все, що з нею сталося, має виглядати в журналістському тексті гідно. Варто не забувати, що у постраждалих було звичайне життя – робота, колеги, друзі до цього випадку. А також їхнє життя буде продовжуватися і після травматичної події, і після виходу вашого матеріалу.
3. Приступаючи до опису злочину, вчиненого над людиною добре подумайте, скільки деталей варто включати до матеріалу. Подумайте, чи важливі всі ці деталі для основної думки, яку ви хочете донести. Надмірна деталізація вбивства чи жорстокості може когось надміру травмувати. Особливо уважним треба бути в описі самогубств, адже надміру деталізована історія може стати для когось інструкцією.
4. У цілому інтерв'ю з травмованими людьми та подальше написання матеріалу є чи не найбільшим викликом для журналістів, тому в роботі над такими текстами треба бути вкрай уважними до почуттів героїв та обережними у висловлюваннях.
5. Людей, які пережили стрес на тлі збройного конфлікту в Україні стає все більше. Кожен із них переживає свою особисту трагедію, що в загальному підсумку ризикує стати глобальним стресовим розладом для всього суспільства. Тож журналісти мають висвітлювати війну саме крізь призму людських історій.
6. Завжди думайте про наслідки тих подій, які висвітлюєте. Ви можете думати про події, які відбуваються, як про перший акт драми. Зазвичай журналісти висвітлюють саме цю першу подію – пожежу, аварію, землетрус, війну. Та треба розуміти, що є і другий акт, й іноді нам варто саме цей другий акт винести на першу шпальту. Якщо журналіст не буде думати про травму, то війна буде історією генералів. Але якщо пам'ятати про травму, то війна вже буде історією ветеранів, історію мирних жителів, і їхня історія триває протягом багатьох років після завершення військових дій, власне, після завершення першого акту.

3.3. Поради для журналістів при висвітленні екстремальних подій

Не показуйте мертві тіла та кров. Скажіть, що відбулося. По можливості, не вживайте слово «труп», замінюючи його на «загиблих», «вбитих» або «тіла». Зосередьтеся на історії людей. Покажіть, що робиться для порятунку людей, розкажіть про тих, хто вижив, дайте говорити людям – розповідати історії про те, як вони врятувалися, що допомогло їм вижити. А також покажіть, що робиться для того, щоб в майбутньому такого не повторилося. Говоріть насамперед про життя, в якому, звісно ж, присутні страждання і смерть. Важливо показати людям надію.

Не зловживайте показом поховання тих, хто загинув, якщо це не публічно резонансні особа або похорон. Ми дуже співчуваємо, але, якщо не можемо нічим вже допомогти і репортаж не дає надії, подумайте, чи варто його давати на шпальти газети чи у ефір?

Не показуйте обличчя учасників бойових дій. Навіть тоді, коли вони кажуть, що не бояться цього робити. Не називайте номерів частин та назв підрозділів, особливо у прив'язці до місць дислокації.

Досвід свідчить, що націленість на надію в майбутньому дозволяє людям проходити через стрес із меншими втратами. І багато в цьому залежить не тільки від влади та дипломатів, але й від кожного з нас: журналіста, фотографа, телеоператора чи редактора ЗМІ.

ДОДАТКОВО:

Журналістам, фотокореспондентам і редакторам, що висвітлюють теми насильства. Гід, як захистити і жертву, і себе. Dart Centre for Trauma and Journalism (переклад українською мовою)

<http://dartcenter.org/global/%D0%B4%D0%B6%D0%BE-%D1%85%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D1%96-%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA-%D1%81%D0%BC%D1%96%D1%82>

Журналістика конфлікту. Посібник Росса Говарда виданий організацією Міжнародна Підтримка Медіа (International Media Support (IMS) та IMPACS

<https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

3.4. Робота із групами які постраждали внаслідок конфлікту – Діти

Україна, як і більшість країн світу, підписала Конвенцію ООН про права дитини. 27 лютого 1991 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію, а 27 вересня 1991 року документ набув чинності. У 2003 та 2005 роках відповідно, український Парламент ратифікував два факультативних протоколи до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії та щодо участі у збройних конфліктах, які з того часу стали невід'ємною частиною національного законодавства.

Відповідно до Конвенції ООН про права дитини, кожна людина у віці до 18 років вважається дитиною. Згідної даної Конвенції, діти мають особливі права захисту та особливі права участі. Це означає, що необхідно забезпечувати особливий захист дітей від усіх форм жорстокого поводження, зневаги та експлуатації, і у той же час вони також користуються особливими правами, які дозволяють їм грати активну роль у своїх громадах і суспільствах. Діти мають право на власну думку, включаючи право висловлювати ці думки в засобах масової інформації.

Для публікації будь-яких матеріалів, що ідентифікують дитину, необхідно, згідно з вимогами права, отримати дозвіл від батьків або законних опікунів. Хоча іноді важко отримати такий дозвіл, особливо у письмовій формі, відповідальність журналіста частково полягає і у спробі якомога краще проінформувати батьків чи опікунів дитини про цілі та зміст інтерв'ю.

Інтерв'ю з Аліною, українською переселенкою для «Громадський Донбас» у Святогірську у 2015 – @ Кріс Шуепп (Chris Schuerp)/2015

Крім цього, інтереси дитини завжди повинні мати першочергове значення. Якщо інтерв'ю і/або публікація матеріалів (текст, фото чи відео) може якоюсь мірою поставити під загрозу фізичне чи психологічне благополуччя дитини, журналістська етика забороняє проведення інтерв'ю та/або публікацію матеріалу.

Діти у конфліктних регіонах особливо уразливі. Вони можуть бути травмованими і психологічно нестійкими, тому необхідно добре продумати інтерв'ю, особливо якщо його темою є конфлікт та свідчення дитини про нього. Запитайте себе, чи необхідно задавати дітям такі питання. Чи може хтось з дорослих дати вам ті самі відповіді замість дитини? Якщо так, навіщо опитувати дітей? Усіма способами необхідно уникати сенсаційних репортажів, в яких діти зображуються як жертви або вразливі «об'єкти».

Коли немає ніяких формальних або етичних бар'єрів для розмови з дитиною, переконайтеся, що очі дитини та ваші знаходяться на одному рівні. Ставтеся до дітей як до рівних собі та уважно слухайте те, що вони говорять – це найефективніший спосіб зрозуміти їхні думки.

Міжнародна організація «Врятуймо дітей» (Save the children) випустила довідник «Інтерв'ю з дітьми» з докладними інструкціями про те, як журналістам спілкуватися з дітьми.

Основні принципи можна підсумувати таким чином:

- Поставте себе на місце дитини і ставтеся до нею з повагою.
- Поясніть, як ви будете використовувати матеріал, і що ви будете в неї питати.
- Чесно повідомте про свої плани і наміри, і не генеруйте нереалістичні очікування (отримання грошей, продуктів харчування, медичної допомоги і т. д.).
- Знайдіть підходяще місце для інтерв'ю та спробуйте допомогти дитині відчувати себе максимально комфортно. При необхідності, візьміть інтерв'ю у групи дітей, а не у однієї дитини, щоб підвищити їх впевненість.
- Не обмежуйте себе і дитину у часі; не поспішайте закінчити інтерв'ю. Не варто часто перебивати дитину – нехай розповідає свою історію власними словами.
- Використовуйте легку мову, намагайтеся не виглядати по-дитячому, але і не ставитися зверхньо.
- Ставте відкриті питання і уникайте питань, на які дитина може відповісти «так» або «ні».
- Коли ви зрозуміли, що дитина незручно себе почуває або ви торкнутися занадто чутливого питання, зупиніть інтерв'ю або зосередьте увагу на менш чутливих питаннях.
- Завжди закінчуйте інтерв'ю на хорошій ноті і дякуйте дитині за її час і зусилля. Завірте, що її думка буде включена до вашого репортажу.

ПОСИЛАННЯ НА ДОДАТКОВІ РЕСУРСИ:

Конвенція ООН про права дитини українською мовою:
http://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf

Конвенція ООН про права дитини англійською мовою:
[http://www.unicef.org/ukraine/ukr/crc\(1\).pdf](http://www.unicef.org/ukraine/ukr/crc(1).pdf)

Конвенція ООН про права дитини російською мовою:
http://www.unicef.org/ukraine/ukr/ru_ru_childrights_190707.pdf

Медіа та права дитини (ЮНІСЕФ та МедіаВайс) англійською мовою:
http://www.unicef.org/ceecis/The_Media_and_Children_Rights_2005.pdf

російською мовою:
<http://www.unicef.org/ceecis/mediachildrightsrussian.pdf>

«Інтерв'ю з дітьми» – довідник для журналістів і не тільки від організації «Врятуймо дітей» (Save the children):

<http://www.savethechildren.org.uk/resources/online-library/interviewing-children-guide-journalists-and-others>

Спеціальний звіт «Діти в медіа: як висвітлювати та дотримуватися правил»

http://osvita.mediasapiens.ua/content/files/deti_v_media_web_new.pdf

3.5. Сприяння ефективній комунікації: правила і рекомендації

Сприяння ефективній комунікації в ході конфлікту та після конфлікту і забезпечення та захист довіри до нас, як до журналістів, означає, що журналісти просто зобов'язані розуміти суть конфлікту та його причини. Ми, як журналісти, також повинні досконало володіти теорією конфлікту, оскільки вона зачіпає практично всі аспекти нашої роботи. Журналістика завжди має справу зі змінами та з впливом, який ці зміни справляють на людей, групи, держави, економіку та довкілля. Ці зміни рідко проходять без конфліктів, оскільки люди прагнуть задовольнити незадоволені потреби, підвищити свій вплив, захистити свою ідентичність, розширити свій доступ до ресурсів і зменшити нерівність та несправедливість.

Конфлікт – це є ситуація, в якій дві або більше осіб чи груп намагаються переслідувати цілі або прагнення, які, за їхнім переконанням, вони не можуть поділяти з іншими. Як пише Росс Говард у виданні «Журналістика конфлікту»: «Не всі конфлікти є насильницькими. Конфлікт є нормальним, коли відбуваються зміни. Деякі люди прагнуть змін, а інші з цим не погоджуються. Якщо їх розбіжність у думках або їх конфлікт можна владнати мирним шляхом, цей процес можна вважати позитивним. Але коли конфлікт не вдається владнати належним чином, він стає насильницьким. У насильницьких конфліктах люди бються за свою безпеку та життя. Коли ми кажемо «конфлікт», ми, як правило, маємо на увазі насильницький конфлікт».

Існує чимало причин для конфлікту. Вони різноманітні, й у більшості випадків йдеться не просто про одну підставу або одну причину для певного конфлікту – природа конфліктів зазвичай багатогранна. Деякі з причин включають:

- дефіцит ресурсів, або коли відбувається несправедливий розподіл таких ресурсів, як продукти харчування, житло, робочі місця або земля;
- між двома (або більше) групами, що перебувають у конфлікті, відсутня комунікація, або її дуже мало;
- у груп хибні ідеї та переконання стосовно одне одного;
- між ними існують невирішені образи з минулого;
- відбувається нерівномірний розподіл влади.

Під час висвітлення конфлікту повинні ретельно вивчатися гадані, можливі та фактичні причини конфлікту, оскільки таке вивчення та обговорення дозволить тим, чий інтерес були порушені, і тим, хто намагається впровадити зміни, ефективно спілкуватися зі своїми опонентами.

Ми, як журналісти, схильні розповідати про історію конфлікту як про гру з нульовим рахунком і лише з одним переможцем. Однак таке висвітлення є небезпечним і часто означає, що ми виконали лише частину своєї роботи, оскільки не можна забувати про обставини конфлікту (чи то історія, чи то довілля тощо) або його учасників.

Ми також не повинні забувати, що мир не обов'язково може бути метою, оскільки сам термін є нестійким і означає певний процес так само як і конфлікт, який є певним процесом або циклом. Про чий мир йдеться? Що він означає для кожної зі сторін? Зрештою, коли настає мир, це не обов'язково добре для циклу новин, а отже, що ЗМІ можуть зробити, щоб сприяти встановленню миру і одночасно робити свою роботу?

Отже, які існують правила і рекомендації для сприяння ефективній комунікації? Нам у першу чергу необхідно визначити, з ким ми спілкуємося – чи це наша аудиторія? Наші джерела? Військовослужбовці? Уряд? У деяких випадках, коли ми говоримо про сприяння ефективній комунікації, нам слід згадати, що ми, представники ЗМІ, є в деякому сенсі посередниками, а часом і медіаторами. Більш детальний огляд саме цієї ролі викладено в розділі 3.4.

У цілому, ми можемо сприяти ефективній комунікації, якщо:

- Відшукуватимемо інші сторони та інші точки зору, які не повинні просто повторювати старі образи старих еліт.
- З'ясуватимемо, чого прагнуть різні сторони конфлікту або постраждали в результаті конфлікту.
- Вивчатимемо різні можливості для припинення, компромісу або врегулювання (у будь-якому вигляді) і писатимемо про ці різні можливості.
- Не піддаватимемося спокусі повідомляти про конфлікт як про гру з нульовим рахунком.

- Усвідомлюватимемо критичні формулювання, які ми одержуємо, і які поширюємо.
- Пам'ятатимемо, що ми, як засоби масової інформації, маємо право задавати тон, легітимізувати та делегітимізувати, а також впливати на громадську думку лише за допомогою слів, які ми добираємо.

3.6. Як уникнути маніпуляцій

Ми, як журналісти, що висвітлюють конфлікти, стикаємося з багатьма проблемами, які не в останню чергу пов'язані з маніпуляціями як з боку наших джерел, так і з боку різних сторін конфлікту. Спочатку ми повинні зрозуміти, як нами можуть маніпулювати. Існує чимало прийомів, які використовують уряди та зацікавлені особи, зокрема:

- Виплата коштів журналісту для просування певних моментів без визнання цього факту самим журналістом або без зазначення джерел засобами масової інформації.
- Коли уряд та приватні особи наймають спеціалізовані фірми зі зв'язків з громадськістю для вигідного представлення війни або різних аспектів, пов'язаних з нею.
- Дезінформація або надання неповної інформації журналістам, які потім повідомляють таку інформацію як новини чи факти, без зазначення джерел, які можуть бути сумнівними.
- Нагнітання страху або залякування журналістів таким чином, щоб вони вдавалися до самоцензури.
- Застосування тактики обливання брудом для дискредитації або знищення чиєїсь репутації, в тому числі журналістів.

Отже, як нам уникнути такого маніпулювання?

- Ні від кого не приймайте гроші або подарунки. Це не лише зробить вас схильним до маніпуляції (навіть якщо ви гадаєте, що зможе їй протистояти), але, що більш важливо, це може створити у вас відчуття маніпуляції.
- Ставте запитання. Оцінюйте все скептично і ніколи нічого не приймайте за чисту монету. Ставте запитання, які інші бояться або вважають непатріотичним ставити. Це ваша робота. Ставити запитання!
- Розумійте те, що висвітлюєте.
- Уникайте самоцензури. Часто коли ми чогось боїмося, ми вмикаємо самоцензуру. Вивчайте тему та глибинно розбирайтеся в ній. Впевненість у власному володінні матеріалом та розумінні своєї ролі також дозволить уникнути самообмежень.
- Зберігайте дистанцію від політиків, щоб ефективно виконувати свою роботу.

3.7. Журналіст як медіатор.

Крім відповідальних репортажів та розповідей про реальних людей, ми повинні особливо чітко усвідомлювати той факт, що наша аудиторія також наповнена політиками. Саме тому ми, журналісти, часто підсвідомо відіграємо роль посередника. Що це означає? Це означає, що ми повинні розуміти, що саме дипломати і переговорники намагаються зробити, і повідомити про це у достовірний спосіб. Це означає, що ми повинні визнати той факт, що політики дивляться наші репортажі та читають нашу газету, щоб зрозуміти, що «інша» сторона говорить і робить, і реагувати або діяти відповідним чином. Саме тому нам треба діяти правильно! Ми повинні перевіряти інформацію. Соціальні медіа – непогане джерело для того, щоб орієнтуватися у справах, але ми повинні їх відслідковувати, підтверджувати та перевіряти інформацію в інших джерелах. Ми не повинні повідомляти чутки, оскільки інші можуть сприймати цю інформацію як факти. Це лише загострить конфлікт.

Ми також повинні розуміти, що сьогодні ЗМІ фактично більше не працюють у межах чітких кордонів завдяки різним технологіям. У результаті, «коли держави самі є сторонами конфлікту, зміст систем ЗМІ однієї країни іноді стає частиною змісту систем ЗМІ іншої країни... Безпосередній зв'язок між урядами, як і раніше, має першочергове значення, але участь громадськості через ЗМІ стає дедалі більш важливим фактором у врегулюванні міжнародних конфліктів».

Під час збройних конфліктів, коли уряди приймають рішення про війну, мир та життя людей, засоби масової інформації відіграють роль у формуванні цих рішень. Засобом масової інформації часто вдається прорватися через бюрократію і напругу донести до державних лідерів інформацію про поточну ситуацію; такі дії можуть вплинути на розстановку державних пріоритетів і допомогти мобілізувати громадську думку. Таким чином, засоби масової інформації виступають як важливий канал зв'язку і тим самим часто мимоволі слугують посередником.

Подобається нам це чи ні, але нам, як журналістам, необхідно зрозуміти, що державні лідери покладаються на наше висвітлення подій та на інформацію, якою ми ділимося. Репортаж став чинником у процесі прийняття рішень. Детальне і швидке висвітлення у теперішніх умовах є частиною середовища щодо прийняття рішень для різних інтересів і аудиторій. Ми вже не просто повідомляємо, а фактично діємо як канал або навіть як учасник.

У кінцевому рахунку, новинні засоби масової інформації відіграють безліч ролей, виступаючи як важливий канал зв'язку. ЗМІ допомагають підвищувати рівень довіри між опонентами; виправляти хибні уявлення; визначати приховані інтереси, забезпечувати емоційне розвантаження і заохочувати баланс сил.

Однак для того, щоб робити це ефективно, ми також повинні зрозуміти іншу сторону. Ми повинні докласти узгоджених зусиль для створення комплексної картини про тих, хто бере участь у конфлікті, і чітко представити їх та їхню думку, навіть якщо це змушує вас залишити свою зону комфорту.

Зрештою, в теперішній час постійно мінливого технологічного середовища, з його безпілотниками, інтернетом і соціальними мережами, ми як працівники засобів масової інформації, повинні зрозуміти та адаптуватися до нашої мінливої ролі, враховуючи такі зміни технологій. Зважаючи на те, що традиційна роль репортерства може не змінитися, буде достатньо багато можливостей для нових методів, і те, як ми вирішимо це робити, мабуть, важливіше ніж будь-коли, оскільки люди зараз набагато більше переповнені інформацією, ніж будь-коли раніше, і тому їм необхідні засоби масової інформації як посередник, який допоможе їм прийняти свідоме, інформоване рішення.

3.8. Маніпуляції ЗМІ (як маніпулюють журналістами, і як маніпулюють журналісти)

«Класичний журналістський конфлікт... це протиріччя між обов'язком репортера дізнатися про подію все, що можна і розповісти про це, і небезпекою бути використаним як інструмент пропаганди».

Існує також проблема маніпуляції ЗМІ, яка набуває різних форм: журналістами можуть маніпулювати урядові та військові джерела, в той час як самі ЗМІ можуть також маніпулювати тим, про що і як вони повідомлятимуть через почуття патріотичного обов'язку або самоцензури. Однак важливо також пам'ятати, що маніпуляції можуть також траплятися у вигляді порушень прав людини, які часто спостерігаються в охоплених конфліктом країнах та в постконфліктних країнах. Тому журналістам необхідно знати свої права і засоби захисту, крім того, про безпеку журналістів також повинні піклуватися міжнародні організації. З іншого боку журналісти часто підтримують пропаганду ненависті та журналістику, яка ігнорує етичне та незалежне висвітлення подій. Вони є частиною корупції в засобах масової інформації і не дотримуються етичних норм та правил журналістів.

Висвітлення конфлікту часто скорочує кількість сторін до двох, тому будь-хто, хто не є другом, автоматично стає ворогом. Таке висвітлення вимагає наявності чітко визначених переможців і переможених, та ігнорує або приховує мирні ініціативи від іншої сторони або третіх осіб, зокрема будь-які варіанти ненасильницького врегулювання конфлікту, які не віддають загальну перемогу своїй власній стороні. Етичне висвітлення конфліктів не тільки ставить об'єктивність в роботі журналіста в центр проблеми, але й підкреслює позитивну роль, яку журналісти мо-

жуть відіграти для запобігання насильницьким конфліктам і сприяння мирному врегулюванню та примиренню.

Під час конфлікту журналісти стикаються з можливістю маніпуляції на декількох фронтах. З одного боку, військові схильні дотримуватися політики утримання інформації в надії на те, щоб не лише зберегти таємницю про свої операції, але й заручитися певною підтримкою для своїх військових операцій, що також може вести до «надмірного» патріотизму з боку журналістів. Важливо відзначити, що військові переконані, що без підтримки всередині країни їхні військові дії, безумовно, приречені на поразку.

Часто кажуть, що першою жертвою війни стає правда. Точні, неупереджені повідомлення ЗМІ, що передаються із зон конфліктів, служать основному інтересу суспільства: в теперішню інформаційну еру зображення і новини можуть мати вирішальний вплив на результат збройних конфліктів. Як наслідок, частота випадків перешкоджання журналістській діяльності під час збройних конфліктів викликає тривогу. Спектр перешкоджань є широким: починаючи від відмови у доступі, цензури, дезінформації та переслідувань до безпідставного затримання і безпосередніх нападів на працівників засобів масової інформації.

З іншого боку – самі ЗМІ. Майже так само як і у військовиків, у засобів масової інформації теж є свої інтереси, які вони просувають. Більшість журналістів прагнуть шукати правду і задовольняти, на їхню думку, право громадян знати. Але засоби масової інформації також керуються комерційним тиском для збільшення тиражу і аудиторії та випередження конкурентів у висвітленні подій. Дійсно, багато з того, що відбувається в індустрії новин базується на висвітленні конфлікту.

Природа сьогоденних ЗМІ свідчить про те, що наша увага захоплена зображеннями, «саундбайтами» заяв політиків та стислими повідомленнями довжиною у 140 символів. Як наслідок – державні лідери почали покладатися на зображення та емоції, а не на аргументи; думки свої виражають «саундбайтами», а раціональної дискусії уникають. Інформація передається, але рідко пояснюється чи аналізується. Існує безліч, можливо, надмірно велика кількість повідомлень, які ще більше ускладнюють життя політиків.

Враховуючи вищезазначене, журналісти повинні дбати про те, щоб не піддаватися маніпуляціям, й у той же час вони повинні надавати чітку, актуальну інформацію. Незважаючи на те, що робота засобів масової інформації полягає у висвітленні конфлікту, обставини конфлікту надзвичайно ускладнюють для ЗМІ виконання їхньої роботи. Перегин пропускних пунктів може тривати кілька годин довше, ніж зазвичай, час від часу перекриваються цілі регіони, і уряди не надають прозорої інформації. У кінцевому рахунку, з такими обмежувачими (і маніпулятивними) умовами слід боротися.

3.9. Журналістські табу, або Що журналістам ніколи не можна робити у постконфліктних зонах

Висвітлення конфліктів і постконфліктних подій пов'язане як з фізичною небезпекою, так і з небезпекою наслідків ваших повідомлень. У зв'язку з цим існує ціла низка порад, про які повинен пам'ятати кожен репортер, і називатимемо ми їх тут «журналістськими табу». Можливо, найбільш важливим моментом тут є те, що жодна новина, абсолютно жодна, не варта втрати свого життя.

У своєму посібнику «Журналістика конфлікту» Росс Говард зазначає низку таких журналістських табу, коли справа доходить до висвітлення конфліктів. Зокрема:

- Уникайте висвітлення конфлікту, як такого, що складається з двох конфронтуючих сторін. Знайдіть інших постраждалих осіб і включіть до повідомлення їхні історії, думки, цілі.
- Уникайте визначення конфлікту через цитати лідерів. Вийдіть за межі еліт і дайте інформацію від простих людей, які також мають свій інтерес у цьому конфлікті.
- Уникайте висвітлення лише того, що розділяє сторони конфлікту. Ставте протилежній стороні запитання, які можуть виявити точки дотику. Повідомляйте про інтереси або цілі, які вони можуть поділяти.
- Уникайте постійного фокусування на стражданні і страху лише однієї сторони. Висвітлення страждань усіх сторін має бути однаковим.
- Уникайте таких слів, як спустошення, трагедія і терор, для висвітлення дій по відношенню до однієї сторони. Такі слова ставлять репортера на одну сторону. Можна лише посилатись на когось, хто використовує такі слова.
- Уникайте емоційних та неточних слів і визначень.
- Уникайте висловлювання власної думки про той чи інший факт. Якщо хтось щось стверджує, зазначте його ім'я, і це буде його думка, а не ваш факт.
- Уникайте очікування на лідерів з однієї сторони, які запропонують рішення. Досліджуйте мирні варіанти, звідки б вони не находили. Запропонуйте ці варіанти лідерам і повідомте про їхню реакцію.

Але також є й інші табу:

- Уникайте схильності підтримувати офіційні (урядові та військові) джерела.
- Уникайте точки висвітлення, яка полягає у викладі подій лише з точки зору однієї сторони. Висвітлюйте конфлікт у всій його повноті та складності.
- Уникайте власної оцінки у висвітленні новин. У новинах повинна бути представлена інформація, яка потім дозволить громад-

ськості приймати власне рішення щодо того, як до неї ставитися. Вставлення власної думки лише більше розпалює недовіру, незрозуміння й почуття образи до ЗМІ та між учасниками конфлікту.

- Уникайте надмірного спрощення. Кожен конфлікт, навіть той, що виникає між братами і сестрами, як правило, має якусь історію. Подбайте про те, щоб ви та/або ваше інформаційне агентство надавали різноманітні точки зору, які зможуть проілюструвати більш широку картину.
- Уникайте сентиментальних розповідей, які ґрунтуються на емоціях, для висвітлення важливих питань, чи використання підходу гри з нульовим рахунком, у якому ігнорується складність ситуації.

<https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

РОЗДІЛ 4

РОЛЬ ЗМІ У ПОШИРЕННІ ЖИТТЄВО ВАЖЛИВОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

*Автори:
Кріс Шюпп
Мішель Бетц*

4.1. Визначення і класифікація гуманітарної інформації

Протягом багатьох десятиліть гуманітарні організації по всьому світу майже повністю нехтували комунікацією у своїй реакції на гуманітарні катастрофи. Вони завжди концентрували свою увагу на пошуку і порятунку, а також на короткостроковому наданні невідкладної допомоги та механізмах відновлення. Лише недавно міжнародне гуманітарне співтовариство зрозуміло, наскільки є важливою комунікація під час реагування на природні та техногенні катастрофи.

<http://www.bbc.co.uk/mediaaction/publications-and-resources/research/reports/Humanitarian-broadcasting-in-emergencies-synthesis-report-2015>

Відповідно до звіту організації BBC Media Action, сьогодні існують різні ярлики для обміну інформацією у кризових ситуаціях, як наприклад «комунікація з отримувачами допомоги», «комунікація з громадами» і «залучення громад». У спробі знайти більш точні й більш складні пояснення, звіт спирається на визначення Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП). МФТЧХ розрізняє поняття інструментів «інформація для отримувачів допомоги» і «обмін інформацією з отримувачами допомоги».

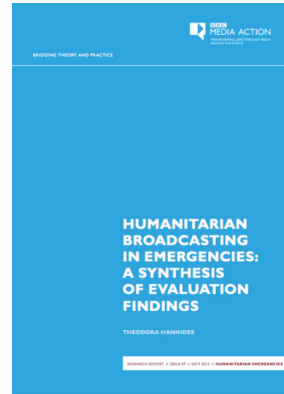
Через інструмент «Інформація для отримувачів допомоги» (одностороння) можна також передавати вміст, використовуючи різні канали. Ця інформація містить повідомлення, які пропонують захисту зміну поведінки, або попередження про дотримання техніки безпеки. (...) Інформація для одержувача допомоги, як правило, не залучає його до процесу обговорення». Оскільки визначення комунікації завжди передбачає двосторонній обмін інформацією, МФТЧХ описує комунікацію з отримувачем допомоги як «зв'язок (двосторонній), що здійснюється через велику кількість різних каналів для отримання пріоритетного зворотного зв'язку від одержувача допомоги. Найголовніше те, що одержувачі допомоги беруть участь в процесі поліпшення свого становища. Комунікація з отримувачем допомоги або двосторонній зв'язок залучає до діалогу громади, шляхом управління інформацією, яка надсилається та отримується від отримувачів допомоги та шляхом врахування побажань отримувачів допомоги в процесі прийняття рішень».

IFRC, Beneficiary Communication and Accountability A responsibility, not a choice, Geneva, 2011, page 8,

http://www.ifrc.org/PageFiles/94411/IFRC%20BCA%20Lesson%20Learned%20doc_final.pdf

Простими словами: будь-яка гуманітарна організація, яка діє у надзвичайній ситуації повинна мати механізми, які дозволяють їй спілкуватися зі своїми отримувачами допомоги в обох напрямках. Вони повинні включати відгуки, проблеми та пропозиції отримувачів допомоги у свою роботу та формувати свою гуманітарну діяльність відповідним чином. Інформування одержувачів допомоги про вашу гуманітарну діяльність – це одна справа, а налагодження з ними ефективного зв'язку – інша.

Отже, мета комунікації з отримувачами допомоги, згідно МФТЧХ, «полягає у збереженні та покращенні життя шляхом надання своєчасної,

актуальної та точної інформації та у забезпеченні умов прозорості та відповідальності шляхом створення механізмів зворотного зв'язку.

Відповідальність за всі ці форми зв'язку, які існують між гуманітарними організаціями та отримувачами допомоги, в першу чергу, лежить на гуманітарних організаціях. Проте їх можуть і повинні підтримувати місцеві та регіональні ЗМІ, за умови, якщо ці гуманітарні організації встановили з ними прямиий контакт.

Отже, висновок полягає у тому, для всіх гуманітарних організацій надзвичайно важливо, перш з все, проаналізувати структури зв'язку в країні. Коли ми говоримо про Україну, то організації з надання допомоги, які тут діють, повинні визначити регіон, в якому вони працюють, демографічні показники людей, яким вони хочуть надати допомогу, а потім з'ясувати, як саме вони це можуть виконати. У багатьох селах у буферних зонах Донецької та Луганської областей, наприклад, є багато літніх людей, які не мають доступу та/або навичок отримувати інформацію з Інтернету. У цьому випадку, використання соціальних медіа ресурсів та веб-сайтів для інформування або обміну інформацією з отримувачами допомоги, навряд чи матиме успіх.

Представник МКЧХ, Хакобо Кінтанілья у своєму звіті щодо (посилання) з питань пише: «Розуміння місцевого інформаційного середовища включає розуміння того, про що люди хочуть знати, якими каналами зв'язку вони користуються і яким довіряють, як вони ними користуються і як здійснюється обмін інформацією. Також необхідно зрозуміти, як з цим справляються місцеві ЗМІ та телекомунікаційна інфраструктура. Як жінки або люди похилого віку отримують інформацію? У якій мірі і яким чином використовуються технології?»

Quintanilla, Jacobo, Ten lessons on communicating with communities in complex emergencies, 23 October 2015, Humanitarian Practice Network,

<http://odihpn.org/blog/ten-lessons-on-communicating-with-communities-in-complex-emergencies/>

4.2. Роль засобів масової інформації у розповсюдженні важливої гуманітарної інформації

Всебічний і ретельний аналіз інформаційного середовища вимагає наявності місцевих експертів, які розмовляють мовою отримувачів допомоги і розуміють, як вони обмінюються інформацією. Лише за умови виконання цих простих передумов, будь-яка гуманітарна організація матиме необхідну глибину розуміння того, як налагодити зв'язок з людьми. На цьому етапі засоби масової інформації можуть надавати вирішальну підтримку гуманітарним організаціям.

Люди в Україні отримують інформацію через різні канали. Тут є кілька (центральных) національних телеканалів, є національні, регіональні, а також місцеві радіостанції, і є багато друкованих видань (щоденні національні і, в основному, щотижневі місцеві й регіональні газети), а також сотні місцевих, регіональних та національних новинних сайтів.

На додачу до цього, в даному контексті не слід ігнорувати наявність «сарафанного радіо», оскільки воно є однією з форм спілкування, яка стала дуже важливою в країні, особливо в останні два роки через надзвичайну ситуацію в Східній Україні і знищення важливих каналів зв'язку внаслідок конфлікту. Надзвичайно постраждали газети, бо вони були фізично і економічно відключені від своїх старих друкарських машин і зараз повинні платити вищі ціни за нижчу якість внаслідок підвищення вартості транспортування. У селах без сталого електропостачання та роботи телекомунікаційних систем обмін інформацією через веб-сайти та соціальні медіа, а також телебачення і радіо, практично неможливий. Всі ці фактори необхідно враховувати при розробці комунікаційної стратегії для гуманітарних організацій.

Засоби масової інформації можуть і повинні підтримувати гуманітарний сектор за першої можливості. Надання точної і своєчасної інформації лежить в основі того, що повинні робити журналісти. У разі надзвичайної ситуації, це збігається з одним із принципів МФЧХ для налагодження зв'язку з громадами: «Зв'язок з отримувачем допомоги є більш ефективним, коли інформація актуальна, доступна, зрозуміла і своєчасна».

По суті, це означає, що засоби масової інформації і гуманітарні організації поділяють спільне бажання повідомити людей у чіткий та своєчасний спосіб. Тому здається логічним, щоб засоби масової інформації і гуманітарна сфера працювали разом і допомагали один одному в наданні цих життєво важливих повідомлень.

У засобів масової інформації є чимало варіантів брати участь у висвітленні гуманітарної діяльності. Вони можуть просто інформувати свою аудиторію про те, що робить гуманітарний сектор, хто відповідальний і чому та як вони надають допомогу своїм отримувачам допомоги. Як, приклад, місцеві газети можуть робити матеріали на основі прес-релізів, які вони отримують від різних гуманітарних організацій, які працюють на місцях, та створювати інформативний контент. Це могло б розширити інформаційні заходи і проінформувати набагато більшу аудиторію. Саме тому прес-релізи є важливим інструментом для організацій з надання допомоги у проведенні роз'яснювальної роботи серед населення. Засоби масової інформації в цьому випадку функціонують засіб для передачі інформації.

Журналісти також можуть повідомляти про майбутні заходи і, таким чином, безпосередньо підтримуватимуть гуманітарні організації у «інформованні отримувачів допомоги» (див. розділ *Визначення і класифікація гуманітарної інформації*).

Засоби масової інформації можуть надавати необхідний зворотний зв'язок для гуманітарних організацій через налагодження зв'язку отримувачами допомоги шляхом проведення інтерв'ю та журналістських розслідувань. Незалежно від того, де надається гуманітарна допомога в Україні, місцевий журналіст повинен завжди спостерігати за процесом, спілкуватися з людьми і з постачальниками гуманітарної допомоги та повідомляти про це через місцеві засоби масової інформації. У такий спосіб буде відбуватися інформування широкого загалу та гуманітарних організацій про те, як надавалася допомога, хто її отримав і чи є питання, які потребують вирішення або механізми, які слід покращити.

Після встановлення зв'язку між цими лініями, вони фактично створюють комунікаційний цикл, ініційований гуманітарним сектором та який підтримується ЗМІ, в якому отримувачі допомоги (тобто населення) знаходяться в центрі уваги.

Джерело: *Інтерньюз*

Доречно також розглянути різні обов'язки та підходи міжнародних та місцевих журналістів. Агентство *Інтерньюз* дає роз'яснення у своїй статті «Висвітлення міжнародних криз: Посібник для інструкторів і журналістів та Вступний курс для співробітників гуманітарних організацій»: «Ролі місцевих ЗМІ та міжнародних засобів масової інформації у надзвичайних ситуаціях, не зважаючи на те, що частково збігаються в деяких сферах, здебільшого радикально відрізняються.

Міжнародні ЗМІ інформують міжнародну спільноту, розповідаючи людям у всьому світі, що сталося і якими були наслідки для місцевого населення. Фотографії та свідчення з місця подій, таким чином, допома-

гають гуманітарним організаціям підвищити значення кризи і зібрати кошти для вжиття заходів реагування. Існує багато досліджень та коментарів про те, як добре або погано міжнародні засоби масової інформації виконують цю роль.

Місцеві ЗМІ, на відміну від цього, повинні задовольнити нагальні, докладні інформаційні потреби місцевої аудиторії – тих людей, які постраждали в результаті надзвичайної ситуації, включаючи сусідні громади які потребують негайної допомоги. Якщо місцеві ЗМІ ефективно виконуватимуть цю роль, вони можуть врятувати життя і допомогти місцевому населенню відновитися набагато швидше».

Internews. Reporting on international crises: A Manual for Trainers & Journalists and an Introduction for Humanitarian Workers (written by Jacobo Quintanilla, Jesse Hardman, Matt Abud, Alison Campbell and Deborah Ensor). 2014. Pages 8/9.

https://www.internews.org/sites/default/files/resources/IN140220_HumanitarianReportingMANUAL_WEB.pdf

4.3. Як знаходити і поширювати гуманітарну інформацію

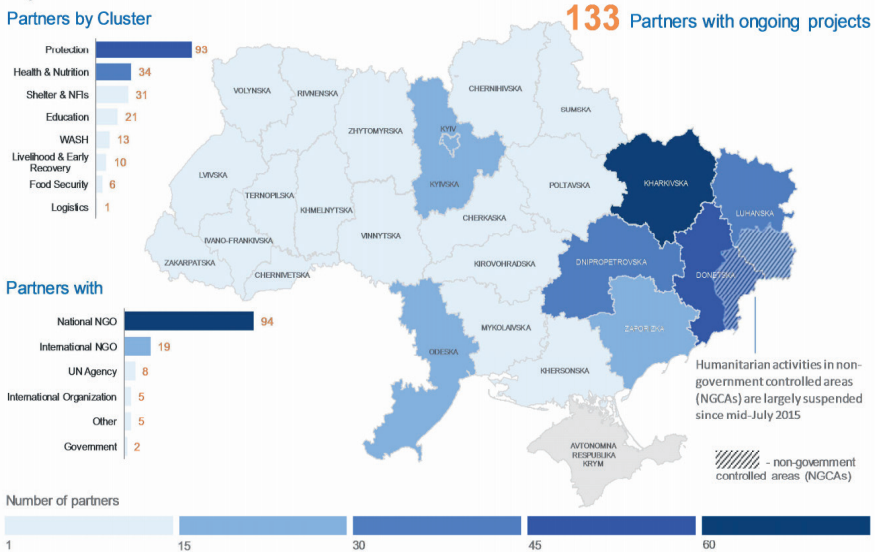
Інформацію про гуманітарні організації та їхні заходи в Україні можна легко знайти в інтернеті та через безпосереднє спілкування з багатьма організаціями, які здійснюють тут свою діяльність. Більшість міжнародних та місцевих неурядових організацій мають свої власні веб-сайти, і простий пошук через Google в більшості випадків надасть журналістам відповідні контактні дані. Проте журналістам завжди слід повторно перевіряти інформацію про відповідні організації, яку вони безпосередньо знайшли в інтернеті, щоб інформація, яку вони передають своїй аудиторії була точною та актуальною.

В Україні та в ряді інших країн з надзвичайними ситуаціями гуманітарного характеру, Управління з координації гуманітарних питань ООН (УКГП) здійснює координацію гуманітарної допомоги. Більша частина контенту на їхньому інформаційному порталі відкрита для громадськості, і його можуть знайти журналісти, які бажають використовувати матеріали, розміщені на сайті для своєї журналістської роботи.

Там є сотні документів, карт, інфографіків та наборів даних, які можна використовувати, але обов'язково потрібно зазначити джерело використаної інформації. Ці матеріали регулярно оновлюються і дають доволі комплексний огляд того, що робиться ООН та її партнерами в Україні.

У цьому контексті слід зазначити, що відносини між журналістами та представниками гуманітарних організацій можуть суттєво різнитися «від

тісної співпраці зі спільними повноваженнями (у виняткових випадках), до взаємної непоінформованості або нерозуміння роботи один одного (що частіше зустрічається), неприхованої ворожості й підозрілості, особливо в місцях, де катастрофи відбуваються в межах політичного конфлікту».

Україна: 3W Огляд Партнерами станом на 16 листопада 2015 року

В останні місяці соціальні медіа стали надзвичайно важливими в Україні. Закриті групи у Facebook, вКонтакте і Однокласники в деяких місцях зібрали набагато більшу кількість людей, ніж число користувачів місцевих сайтів. Як приклад наведемо цифри: в групі вКонтакте «Типовий Харків» налічується більш ніж 176 тис. читачів станом на грудень 2015 року, а кількість щоденних відвідувань на провідному місцевому новинному сайті <http://www.057.ua/> становить близько 30 тис.

Саме тому соціальні мережі є відмінним джерелом новин для журналістів. Якщо люди володіють місцевою інформацією про гуманітарні потреби та або гуманітарні послуги, вони, як правило, діляться цією інформацією в інтернеті. Сьогодні соціальні ЗМІ є невід'ємною частиною соціальних мереж і вони фактично є продовженням більш традиційного «сарафанного радіо» між людьми. Для інформування населення, а також для спілкування з людьми та для отримання від них інформації журналістам необхідно бути активними у соціальних мережах.

Для тих журналістів, які хочуть копнути глибше і знайти більш детальну інформацію, особливо в соціальних медіа, ресурс Global Voices

пропонує посібник з дослідження відкритих джерел інформації (Open-Source Research Guidebook), в якому є чимало слушних порад для журналістів про те, як перевіряти факти та вишукувати новини в інтернет-сфері.

<https://globalvoices.org/specialcoverage/how-to-conduct-open-source-research-on-the-russian-internet/>

4.4. Що слід врахувати при розповсюдженні гуманітарної інформації

У поточній політичній ситуації в Україні, з будь-якою інформацією необхідно поводитися обережно. Існує багато неправдивої інформації і відвертої пропаганди, яку поширюють різні суб'єкти, особливо в Інтернеті. Оскільки журналісти несуть відповідальність за свої публікації, перевірка фактів стає ще більш важливою в надзвичайних ситуаціях і конфліктах, ніж за часів спокою і миру.

Інформація, яка надходить від гуманітарних організацій, як правило, достовірна, оскільки більшість гуманітарних організацій працюють згідно з Кодексом поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та неурядових організацій (НУО) під час ліквідації наслідків стихійних лих і дотримуються чотирьох основних гуманітарних принципів – гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності.

Кодекс поведінки МФЧХ також має окремий розділ, присвячений інформації про людський вимір комунікації. «В наших інформаційних, роз'яснювальних і рекламних заходах, ми визнаємо жертв стихійних лих, як гідних людей, а не безнадійні об'єкти. Ніколи неможна втрачати повагу до жертв стихійних лих і катастроф, оскільки вони є рівноправними партнерами. У нашій інформації для громадськості ми повинні давати об'єктивну картину ситуації, підкреслюючи можливості й прагнення, людей, які постраждали внаслідок стихійного лиха чи катастрофи, а не тільки говорити про їх вразливість чи страх. Ми будемо співпрацювати із засобами масової інформації для того, щоб посилити відповідну реакцію громадськості, але при цьому не допустимо, щоб бажання привернути до себе увагу, як з боку самої гуманітарної організації, так і поза нею, взяло гору над принципом надання гуманітарної допомоги у максимально можливому обсязі. Ми будемо уникати суперництва з іншими організаціями, що надають допомогу під час стихійного лиха чи катастрофи, за висвітлення в засобах масової інформації, якщо останнє може завдати шкоди діяльності в інтересах жертв або безпеки наших співробітників, або тих, хто є одержувачем допомоги».

Враховуючи те, що сторони, які підписали цей Кодекс поведінки в основному є представниками гуманітарних організацій, а не ЗМІ/журна-

лістами, більшість пунктів також повинна дотримуватися журналістами і бути відображена в Кодексі етики журналістів України.

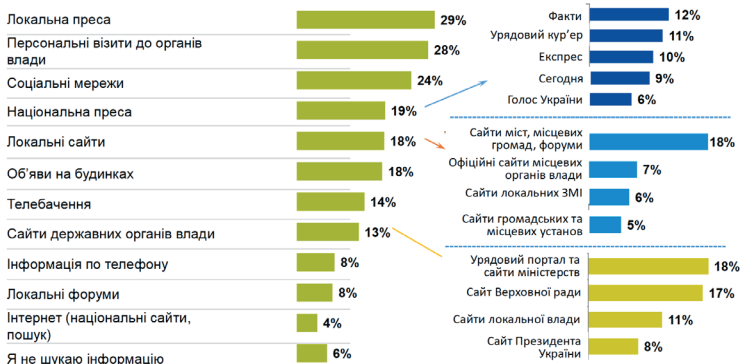
Існує кілька гуманітарних організацій, які відмовляються працювати з журналістами, щоб не наражати свою місію на небезпеку. Основна увага гуманітарних організацій завжди лежить на одержувачах допомоги і все, що ставить їх під загрозу або небезпеку, необхідно попередити. З урахуванням зазначеного, журналісти повинні прийняти вибір гуманітарної організації не спілкуватися через засоби масової інформації та діяти відповідним чином.

Проте переважна більшість НУО, волонтерських організацій та установ ООН вітає зацікавленість ЗМІ до своєї роботи і будуть раді координувати свої зусилля з журналістами. При спілкуванні з гуманітарними організаціями, журналісти завжди повинні намагатися побудувати довіру і розуміння між обома сторонами, щоб забезпечити простий і взаємовигідний обмін інформацією.

Не тільки журналісти намагаються знайти правильний підхід до подій, що розвиваються в країні. Починаючи з середини 2015 року, ПРООН і уряд України спільно працюють над проектом національної комунікаційної стратегії щодо врегулювання ситуації ВПО (внутрішньо переміщених осіб) в Україні. В нещодавньому аналізі ЗМІ і комунікацій представники ПРООН виявили, що на сьогодні «сарафанне радіо» і соціальні медіа є найбільш важливими шляхами обміну інформацією в Україні.

Більш детальні результати дослідження ПРООН підтверджують, що місцеві газети, особисте спілкування з постачальниками послуг та «соціальні мережі» є найважливішими засобами отримання важливої інформації про місцеві послуги та гуманітарну допомогу населенню.

Джерела про послуги

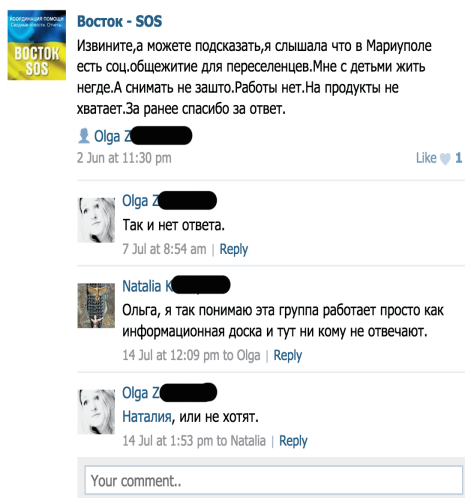

GfK, березень 2015

Джерело: ПРООН в Україні

Проте зв'язок в цьому випадку знову означає двосторонній зв'язок і відповідати на запитання людей в соціальних медіа є критично важливим. Кожний раз, коли люди ставлять питання, вони очікують і отримують відповідь. Будь-яке запитання, що залишилось без відповіді, призведе до розчарування та недовіри, а це є недоцільним, особливо під час надзвичайних ситуацій. Це стосується як гуманітарних організацій, так і засобів масової інформації.

Цей скріншот зі сторінки вКонтакте Восток-SOS демонструє, як односторонній зв'язок може піти не так та заплутати і розчарувати людей.

Дуже важливою відповідальністю журналістів, якою часто нехтують, є зазначення джерела використаної інформації. За теперішніх обставин в Україні це питання є ще більш важливим, оскільки багато фрагментів інформації отримується усно, і її дуже важко перевірити. Коли журналісти використовують інформацію, отриману від гуманітарних організацій, вони повинні посилатися на їхні джерела і, таким чином, надавати громадськості можливість побачити, звідки надійшла ця інформація. Це також стосується дати/часу отримання інформації, наприклад, «Джерело: Прес-реліз від МКЧХ, надісланий електронною поштою для «Весті» 5 грудня 2015 року». У цьому випадку, отримувачі інформації не лише знають, хто надіслав повідомлення, а й коли воно було надіслане. Цей особливий акцент на точності та своєчасності інформації створює довіру і надає отримувачам гуманітарної допомоги більшої впевненості в періоди невизначеності.

Агентство Інтерньюз окреслює основні навички та принципи в інформаційних матеріалах видання «Посібник для інструкторів і журналістів та Вступний курс для співробітників гуманітарних організацій».

Ці навички та принципи, в основному, такі ж самі, як у звичайній роботі журналіста і закликають працівників засобів масової інформації дати відповідь на 5 запитань. «Наприклад, репортаж стосується постраждалих громад одразу після кризи, і журналісти повинні відповісти на ці питання за сюжетною лінію, чи то про охорону здоров'я, продовольчу допомогу, житло і так далі:

- Що необхідно людям для забезпечення особистої безпеки та безпеки для своїх сімей?
- Хто надає цю допомогу (тобто державні/гуманітарні установи/інші)?
- Чому ця допомога надається саме у такий спосіб? (Наприклад, їжу можуть видавати по талонах, за роботу можуть платити готівкою, жінкам можуть надавати окремі медичні послуги; важливо розуміти підстави.)
- Де люди можуть шукати цю допомогу?
- Коли вони можуть її отримати?»

Слід ставити додаткові питання (і відповідати на них):

- «Як вони можуть її отримати (наприклад, чи треба їм реєструватися, і як це робити)?»

У посібнику Інтерньюз для журналістів також підкреслюється, що «в умовах гуманітарної кризи, коли ситуація є невідкладною і багато людей страждають, етичне ставлення до висвітлення подій стає вкрай чутливою темою».

Разом з цим, слід також зазначити, що існує безліч проблем, з якими журналістам доводиться мати справу у надзвичайних ситуаціях. В українському контексті, це, в першу чергу, було пов'язано з фізичною небезпекою бути вбитим під час бойових дій. Оскільки центр уваги висвітлення подій в країні постійно змінюється від звичайного висвітлення військових дій до висвітлення кризи та гуманітарної проблеми, це складне питання відійшло на другий план, але для тих, хто до сих пір готує репортажі з лінії зіткнення, воно залишається незмінним. Займати одну позицію в конфліктній ситуації журналістам не можна у жодному разі, але коли, наприклад, журналіст «вбудований» в українські збройні сили, на висвітлення подій, звичайно, діють відповідні обмеження. Ще одним з викликів є те, що ситуація в умовах конфлікту може швидко змінюватися. Проблеми доступу заважають журналістам в'їжджати на непідконтрольні уряду території на сході України; для в'їзду у певні регіони необхідно отримувати дозволи, і процедура їх отримання також періодично змінюється. Усна передача невірної або неповної інформації може призвести до поширення чуток, які, у свою чергу, можуть викликати паніку і страх серед вже постраждалого населення.

Журналісти також повинні серйозно сприймати керівні принципи висвітлення подій конфлікту для мінімізації погіршення ситуації, через їхні статті або репортажі. Відповідальність засобів масової інформації та кожного окремого журналіста, та їхню роль у розповсюдженні гумані-

тарної інформації, звичайно, не можна недооцінювати.

У посібнику Росса Говарда «Журналістика конфлікту», виданого організацією IMPACS (агентство з попередження злочинів та забезпечення безпеки) і міжнародною неурядовою організацією Міжнародна Підтримка Медіа (International Media Support), це називається «неусвідомлена роль журналістів». Вони можуть передавати інформацію, вони здатні навчати, вони можуть будувати довіру, шляхом викриття брехні і чуток, і вони можуть виправляти хибні думки та позбавлятися стереотипів. Крім цього: «Засоби масової інформації можуть надавати майданчики, де обидві сторони можуть висловити свої позиції. Багато суперечок можна вести в засобах масової інформації, а не на вулицях, і конфлікт можна вирішити, перш ніж він переросте у насильство».

Гарна журналістська робота повинна пропонувати альтернативні рішення і сприяти поліпшенню ситуації. В Україні це також стосується репортажів про ВПО та місцеві громади, щоб зламати бар'єри і поліпшити інтеграцію багатьох людей, які втратили своє житло.

Ключові висновки, які повинні засвоїти журналісти для успішного збору інформації та розповсюдження гуманітарних питань:

- Встановлювати прямі контакти з гуманітарними організаціями (посадовцями зі зв'язків або іншими співробітниками по роботі з громадськістю);
- Підтримувати список актуальних контактів, тобто регулярно «підтримувати чистоту» в своєму списку контактів;
- Регулярно відвідувати новинні джерела та веб-сайти гуманітарних організацій, що мають відношення до вашого регіону;
- Підписуватися на інформаційні бюлетені та списки розсилки на веб-сайтах, що мають відношення до вашої роботи;
- Підтримувати професійний рівень.

Вигадана стаття

ВПО з Авдіївки залишили напризволяще

Красноармійськ, 27 листопада 2015 р. – 120 ВПО з Авдіївки сьогодні прибули до Красноармійська для отримання готівкових коштів від міжнародної організації «Допомога для всіх». Людям довелося мерзнути в черзі біля кінотеатру «Мир» декілька годин, тож вони скаржилися на процес роздачі гуманітарної допомоги.

«Зранку нам довелося їхати електричкою з Авдіївки, – розповідає 67-річна Марія Кравчук. – Ми прочитали про захід від «Допомоги для всіх» сьогодні в Інтернеті. Думаємо, що отримаємо гроші, але поки точно не знаємо. Ми не можемо потрапити всередину, двері надто малі, процес не організований. І вони закриваються о другій. Ми навіть не знаємо, чи зможемо зайти всередину до того часу. Чому вони не продовжать години роботи, щоб усі могли потрапити туди?»

«Коли ми отримаємо гроші, то можемо відразу піти до аптеки за ліками, тому що ми всі захворіємо, – додає 57-річний Олег Петров із Авдіївки. – На вулиці дуже холодно, але хоча б не йде дощ. І до речі, чому ми мали взагалі сюди їхати? Чому вони не можуть поїхати до Авдіївки?»

Згідно з інформацією, отриманою від ВПО, які чекали біля кінотеатру, оголошення про цей захід з'явилося декілька днів тому на сторінці «Моя Авдеевка в огні» (<https://ok.ru/moyaavdeev>), одній із основних сторінок Авдіївки на сайті Odnoklassniki. На наш запит адміністратор сторінки підтвердив, що вся інформація, яку вони публікують, береться з офіційних новинних сайтів чи офіційного веб-сайту міської ради <http://avdeevka.dn.ua>.

Ми звернулися до київського офісу «Допомоги для всіх» із коментарями від ВПО з Авдіївки і отримали наступну відповідь: «Наша організація намагається зробити розповсюдження гуманітарної допомоги ВПО в Україні якомога зручнішим для людей. На жаль, теперішня ситуація з безпекою не дозволяє нам привозити допомогу безпосередньо до Авдіївки, тому ми співпрацювали з місцевою громадською організацією в Красноармійську. На роздачу допомоги прийшла величезна кількість людей, а скористатися холлом кінотеатру «Мир» нам дозволили тільки на декілька годин. Ми будемо працювати з місцевою ГО та міською радою, щоб у майбутньому врахувати скарги населення під час роздачі допомоги. Дуже вибачаємося за незручності і сподіваємося, що всі ВПО, які прибули до Красноармійська, змогли отримати кошти, за якими вони стояли в черзі».

Речниця «Допомоги для всіх» також додала, що відправить короткого листа до Авдіївської міської ради, щоб вони могли інформувати громадськість про зміни на майбутнє.

Наступна роздача гуманітарної допомоги для ВПО з Авдіївки відбудеться в Красноармійську наступного тижня. Детальна інформація про критерії надання допомоги, час і місце заходу буде опублікована на веб-сайті <http://avdeevka.dn.ua> за декілька днів, повідомляє «Допомога для всіх».

*Егор Кравець, незалежний журналіст,
«Новости Красноармейска»*

Примітка: Це вигадана стаття. Деяка базова інформація та згадані веб-сайти є реальними, але імена та лист від міжнародної організації вигадані.

Пояснення:

Спочатку стаття дає відповідь на «5W та H»:

- Що сталося? (What)
- Хто там був? (Who)
- Чому це сталося? (Why)
- Коли це сталося? (When)
- Де це сталося? (Where)

Більше того, вона дає висловитися людям. Журналіст прибув на місце події і отримав власне враження від того, що і як відбувалося. Він поставив людям питання, а потім пішов, щоб знайти для них відповіді. Він провів дослідження щодо ланцюгів комунікацій від громадських організацій до ВПО і дізнався, що пішло не так. Основна організація отримала можливість відповісти, і для її відповіді знайшлося місце у статті.

Підсумовуючи: журналіст сприяв двосторонній комунікації між людьми та громадськими організаціями, а також згадав про обов'язок міської ради знайти краще місце для наступної роздачі гуманітарної допомоги. Він повідомив про події, шукав інформацію, зв'язався з належними людьми, отримав відповіді та розповсюдив їх через свою статтю, дав можливість усім залученим сторонам висловитися про подію, а також покращити ситуацію на майбутнє.

РОЗДІЛ 5

ТЕРМІНИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Автор – Михайло Буроменський

Міжнародний збройний конфлікт (збройний конфлікт міжнародного характеру) – збройний напад однієї держави на територію іншої держави та ведення війни. Відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року, міжнародними збройними конфліктами також вважаються національно-визвольні війни та війни за самовизначення. Для визнання наявності міжнародного збройного конфлікту не є обов'язковим проголошення його сторонами стану війни. Так само не є обов'язковим визнання стану війни всіма сторонами конфлікту. Не мають значення тривалість конфлікту та кількість жертв. Всі сторони міжнародного збройного конфлікту зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, міжнародно визнаних правил та звичаїв війни.

Стан війни – характер відносин між державами-учасницями збройного конфлікту, що зобов'язує дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, зокрема міжнародно визнаних правил та звичаїв війни. Наявність стану війни пов'язують з фактичними обставинами, оскільки юридично стан війни може не бути оголошеним. Наприклад, початок агресивної війни Росії проти України 20 лютого 2013 року мав

наслідком виникнення між державами стану війни, хоча війну не було оголошено і жодна з держав не запроваджувала режиму воєнного стану. Зазвичай в державах існує спеціальне законодавство, що визначає особливості здійснення державної влади і місцевого самоврядування в умовах оголошеного стану війни. В Україні це Закон України «Про правовий режим воєнного стану».

Самооборона – невід’ємне право кожної держави чинити збройний опір агресору. Право на самооборону закріплено в ст. 51 Статуту ООН. Самооборона буває індивідуальною (держава самостійно відбиває напад) або колективною (напад допомагають відбивати інші держави на підставі спеціальних міжнародних договорів або на прохання держави-жертви агресії). Про факт збройного нападу на неї держава зобов’язана повідомити Раду Безпеки ООН, що має повноваження згідно Статуту ООН застосувати санкції проти держави-агресора. Право на самооборону не належить державі-агресору, щодо якої застосовує силу жертва агресії.

Агресія – протиправне пряме чи опосередковане застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави. Відповідно до міжнародного права, акт агресії є міжнародним злочином, і це повинно тягнути міжнародно-правову відповідальність як для держави-агресора, так і для політиків, які розв’язали агресивну війну. Територія та майно держави і громадян, що постраждали внаслідок агресії, знаходяться під захистом міжнародного права. Усі придбання держави-агресора внаслідок агресивної війни визнаються за міжнародним правом нікчемними.

Заборона ведення агресивної війни міститься у низці міжнародних договорів, передусім, у Статуті ООН: «Всі члени Об’єднаних Націй утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози або застосування сили як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об’єднаних Націй» (п. 4 ст. 2 Статуту ООН). Римський статут Міжнародного кримінального суду визначає злочин агресії, як «один з найсерйозніших злочинів, що викликає стурбованість міжнародного співтовариства». Злочин агресії підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду з 2017 року після остаточного узгодження державами-учасницями Статуту.

Найбільш авторитетне міжнародно визнане визначення агресії міститься в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3314 від 14 грудня 1974 року і включає перелік таких дій, але не є вичерпним:

а) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або частини її;

b) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

c) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

d) напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили або морські й повітряні флоти іншої держави;

e) застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави за згодою з приймаючою державою, в порушення умов, передбачених в угоді, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди;

f) дія держави, що дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави;

g) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, що здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, які носять настільки серйозний характер, що це рівнозначно переліченим вище актам, або його значну участь у них.

Неміжнародний збройний конфлікт (збройний конфлікт неміжнародного характеру) – це збройне протистояння між урядовою владою та недержавними збройними угрупованнями або між тільки недержавними збройними групами. Збройне протистояння в цьому випадку має досягти мінімального рівня інтенсивності, а сторони конфлікту мають характеризуватися мінімальним рівнем.

В умовах неміжнародного збройного конфлікту цивільне населення знаходиться під таким самим міжнародно-правовим захистом від наслідків конфлікту, як і в умовах міжнародного конфлікту.

Міжнародний Комітет червоного хреста (МКЧХ) – недержавна гуманітарна установа, зареєстрована в Женеві (Швейцарія). Відповідно до Статуту МКЧХ, метою Організації є відстоювання та поширення основоположних принципів Руху Червоного Хреста (гуманність, нейтральність, універсальність тощо), виконання покладених Женевськими конвенціями завдань із забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів, забезпечення роботи Центральної агенції з розшуку, а також ведення роз'яснювальної роботи із застосування гуманітарного права під час збройних конфліктів серед причетних міністерств та відомств. МКЧХ є засновником Руху Червоного Хреста, основне завдання якого – забезпечення дотримання воюючими сторонами положень Женевських конвенцій 1949 р. про захист жертв збройних конфліктів та Додаткових протоколів до них.

Права Міжнародного комітету Червоного Хреста під час збройних конфліктів закріплені в міжнародному гуманітарному праві. МКЧХ надає захист та допомогу жертвам як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення, зокрема – має право створювати та забезпечувати діяльність Центрального довідкового агентства, відвідувати всі місця, де перебувають військовополонені та особи, що знаходяться під захистом, перевозити та проводити розподіл посилок та іншої гуманітарної допомоги, сприяти створенню санітарних та безпечних зон і місцевостей, захищати жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру, пропонувати добрі послуги, виконувати функції Держави-Покровительки.

Гаазькі конвенції з міжнародного гуманітарного права – міжнародні договори про закони та звичаї війни, прийняті на 1-й (1899 р.) та 2-й (1907 р.) мирних конференціях у Гаазі. Загалом було ухвалено 16 конвенцій і 4 декларації, що складають основу міжнародного гуманітарного права в питаннях регламентації ведення війни.

Женевські конвенції з міжнародного гуманітарного права – міжнародні договори про захист жертв збройних конфліктів, прийняті на Дипломатичній конференції у Женеві 12 серпня 1949 року.

Комбатанти – особи, що входять до збройних сил учасників міжнародного збройного конфлікту і безпосередньо беруть участь у бойових діях. Відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949 року і Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р. до комбатантів відносяться: особовий склад регулярних збройних сил; ополчення, добровольчі загони що входять або не входять до складу регулярних збройних сил; особовий склад рухів опору і партизанських формувань; населення, яке при наближенні противника взялося за зброю, якщо воно відкрито носить зброю і виконує закони і звичаї війни.

В умовах збройного конфлікту лише комбатанти мають право брати безпосередню участь в бойових діях (ч. 2 ст. 43 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 р.). Комбатант, який потрапив у полон, має права військовополоненого.

Некомбатанти – особи, що входять до складу збройних сил учасників міжнародного збройного конфлікту, але безпосередньо не беруть участі у бойових діях. Некомбатантами вважають військових кореспондентів, капеланів, військових лікарів, інтендантів тощо. Некомбатант має право на власну зброю для самооборони, її застосування не вважається безпосередньою участю у збройному конфлікті. Міжнародне гуманітарне право забороняє напад на некомбатантів, застосування до них насильства. Якщо некомбатант починає брати безпосередню участь в бойових

діях, він позбавляється захисту на той час, коли вони беруть безпосередню участь у збройному конфлікті.

У разі захоплення в полон, некомбатанти мають права військовополонених. Винятком є медичний персонал і капелани, які «користуючись перевагами і заступництвом» Конвенції про поводження з військовополоненими 1949 року «будуть продовжувати виконувати медичні та духовні обов'язки».

Міжнародний кримінальний суд (МКС) – перша постійно діюча міжнародна судова установа для притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності осіб, винних у скоєнні найбільш тяжких міжнародних злочинів. Наразі суд має повноваження розглядати справи за звинуваченнями у трьох видах злочинів: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини. З 2017 року МКС до цього переліку може бути включений злочин агресії.

Геноцид – міжнародний злочин, що полягає у скоєнні дій з наміром цілком або частково винищити національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку. Ознаки злочину геноциду закріплені в ст. 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (9 грудня 1948 р.) та в ст. 6 Статуту Міжнародного кримінального суду (17 липня 1998 р.). Геноцидом є знищення євреїв (Голокост) і ромів нацистською Німеччиною, знищення вірменів у 1915 році владою Туреччини, знищення українців у 1933-1934 рр. (Голодомор) владою СРСР, знищення кампучійців у 1975-1980 рр. владою Червоних Кхмерів (Кампучія), знищення народу тутсі владою Руанди у 1994 р.

Статут Міжнародного кримінального суду (Римський Статут Міжнародного кримінального суду) – міжнародний договір, укладений 17 липня 1998 року на дипломатичній конференції в Римі (набув чинності 1 липня 2002 року). Станом на 2015 рік Статут ратифікувало 125 держав. На підставі цього Статуту було створено Міжнародний кримінальний суд. У Статуті визначено правовий статус Суду, його юрисдикцію, право, що він застосовує (зокрема, загальні принципи кримінального права), процесуальні норми, що застосовуються під час слідства та судового розгляду, порядок виконання рішень Суду, умови співробітництва суду з міжнародними організаціями і державами, умови фінансування тощо. Римський Статут лишається одним з основних юридичних актів, на підставі яких здійснюється судочинство в Міжнародному кримінальному суді.

Злочини проти людяності – міжнародні злочини, що мають особливу небезпеку внаслідок їх масового характеру. Злочини проти людяності можуть бути скоєні як в мирний час, так і під час збройного конфлікту. В Статуті МКС «злочин проти людства» означає будь-яке з таких діянь, якщо вони вчинені в межах широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад здійснюється свідомо: вбивство; масове винищення людей; поневолення; депортація

або насильницьке переміщення населення; поміщення у в'язницю або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи на порушення основоположних норм міжнародного права; катування; зґвалтування, сексуальне рабство, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства подібної тяжкості; переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-якими діями або будь-якими злочинами, які підпадають під юрисдикцію Суду; насильницьке викрадення людей; злочин апартеїду; інші нелюдські дії аналогічного характеру, які полягають в умисному заподіянні сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень, а також такі, що спричиняють негативний вплив на психічне або фізичне здоров'я.

Воєнні злочини – порушення законів і звичаїв ведення війни (міжнародного гуманітарного права), що регулюють поведінку сторонами збройного конфлікту під час війни. Сучасне розуміння поняття «воєнні злочини» базується Гаазьких (1899, 1907 рр.), Женевських (1949 р.) конвенціях та Статуті МКС (1998 р.).

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Статуту МКС до військових злочинів відносяться:

а) серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме одне з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції:

1. умисне вбивство;
2. катування або нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти;
3. умисне заподіяння сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю;
4. незаконне, безглузде і великомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю;
5. примус військовополоненого або іншої охоронюваної особи до служби в збройних силах ворожої держави;
6. умисне позбавлення військовополоненого або іншої охоронюваної особи права на справедливе і нормальне судочинство;
7. незаконна депортація або переміщення або незаконне позбавлення волі;
8. взяття заручників;

б) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у міжнародних збройних конфліктах у встановлених межах міжнародного права, а саме будь яке з таких діянь:

1. навмисні напади на цивільне населення як таке або окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях;
2. умисні напади на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, які не є військовими цілями;

3. умисне нанесення ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, задіяних у наданні гуманітарної допомоги або в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, поки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти відповідно до міжнародного гуманітарного права;
4. умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб або шкоди цивільним об'єктам або обширного, довгострокового і серйозного збитку навколишньому природному середовищу, яке буде явно неспіврозмірним безпосередньо очікуваній військовій перевазі;
5. напад на незахищені й та такі, що не є військовими цілями, міста, села, житла або будівлі або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів.

Крім того, ст. 3 Женевської Конвенції передбачає, що її дія поширюється і на конфлікти неміжнародного характеру.

Держави, що підписали Конвенцію, взяли на себе зобов'язання у разі збройного конфлікту, що виник на своїй території, і носить неміжнародний характер, кожна з сторін конфлікту буде зобов'язана застосовувати, як мінімум, такі положення:

1. Особам, які безпосередньо не беруть участі у військових діях, включаючи тих осіб зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тих, які перестали брати участь у військових діях внаслідок хвороби, поранення, затримання або з якоїсь іншої причини, повинне за всіх обставин забезпечуватися гуманне ставлення без усякої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, релігії чи віри, статі, походження чи майнового стану чи будь-яких інших аналогічних критеріїв.

Для цього забороняються і завжди і всюди будуть заборонятися такі дії щодо вищевказаних осіб:

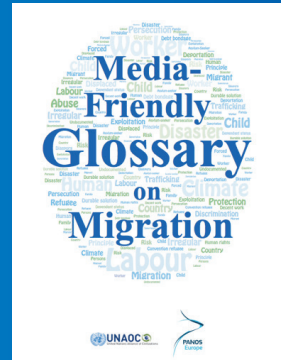
- а) посягання на життя і фізичну недоторканність, зокрема всякі види вбивства, каліцтва, жорстоке поводження, тортури і катування,
- б) взяття заручників,
- в) посягання на людську гідність, зокрема образливе і принизливе ставлення,
- г) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного належним чином заснованим судом, за наявності судових гарантій, які цивілізовані нації визнали за необхідні.

2. Поранених і хворих підбиратимуть, і їм буде надана допомога.

До злочинів проти людяності, зважаючи на їх виняткову небезпеку, не застосовується строк давності

ДОДАТКОВО:

http://www.panoseeurope.org/sites/default/files/production_files/UNAOC-Panos-Europe-Institute_Media-Friendly-Glossary-on-Migration.pdf

ДОДАТКИ:

Додаток І

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок №3

щодо неприпустимості поширення мови ненависті, ксенофобії та дискримінації за расовою, етнічною або релігійною ознакою у ЗМІ (на підставі порушень, допущених при висвітленні інформації про пункт тимчасового розміщення біженців у місті Яготині)

м. Київ

«4» квітня 2016 р.

І. Обставини справи

1. 16 березня 2016 року члени Незалежної медійної ради Наталя Гуменюк, Діана Дуцик та Антоніна Черевко запропонували обговорити можливість розгляду справи щодо потенційних порушень, допущених низкою українських медіа при висвітленні інформації про діяльність пункту тимчасового розміщення біженців у місті Яготині Київської області.

2. 21 березня 2016 року Незалежна медійна рада, відповідно до пунктів 4 і 12 Положення про Незалежну медійну раду, вирішила з власної ініціативи розглянути справу.

3. Проблеми висвітлення інформації про біженців протягом кінця лютого – початку березня 2016 року надзвичайно актуалізувалися у світлі початку діяльності тимчасового притулку біженців у місті Яготині Київської області. Національні телеканали з найбільшою аудиторією, а також провідні онлайн-медіа підготували матеріали, в яких переважно в негативному світлі подано інформацію про ставлення місцевих жителів до відкриття притулку. Також характерним для більшості сюжетів було викривлення термінології, створення біженцям іміджу неблагополучних осіб, які лише завдають шкоди й несуть хвороби, та поширення подібних негативних стереотипів.

4. 18 березня 2016 року на порталі «Детектор медіа» було опубліковано аналіз висвітлення інформації про біженців авторства Сергія Лефтера «Заликати сирійськими біженцями. Майстер-клас українських ЗМІ»¹. Результати моніторингу, подані в даному матеріалі, взято за основу для підготовки цього висновку Незалежної медійної ради відповідно до пункту 10 Положення про Незалежну медійну раду.

II. Регулювання

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Стаття 20

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

2. Конституція України

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

1 http://detector.media/kritika/article/113658/zaliakati_siriijskimi_bizhenciami_maijster_klas_ukrayinskih_zmi/

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

3. Кримінальний Кодекс України

Стаття 161. **Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками**

1. Умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями, а також пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками –

караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

.....

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, які були вчинені організованою групою осіб або спричинили тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

4. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»:

Стаття 6. 2. Не допускається використання телерадіоорганізацій для:

- пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження;
- поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, посягає на честь і гідність особи.

Стаття 59. 1. Телерадіоорганізація зобов'язана:

- в) поширювати об'єктивну інформацію;
- е) з повагою ставитися до національної гідності, національної своєрідності і культури всіх народів.

Стаття 60. 1. Творчий працівник телерадіоорганізації зобов'язаний:

- б) перевіряти достовірність одержаної ним інформації;
- в) не допускати поширення інформації, передбаченої частиною другою статті 6 цього Закону;
- г) не допускати випадків поширення в телерадіопрограмах відомостей, які порушують права і законні інтереси громадян, принижують їх честь і гідність.

5. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»

Стаття 1. 1) *біженець* – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

6. Закон України «Про імміграцію»

Стаття 1. 1) *імміграція* – це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання;

іммігрант – іноземець чи особа без громадянства, який отримав дозвіл на імміграцію і прибув в Україну на постійне проживання, або, перебуваючи в Україні на законних підставах, отримав дозвіл на імміграцію і залишився в Україні на постійне проживання.

7. Кодекс професійної етики українського журналіста

4. Журналіст повинен уникати у своїх публікаціях та передачах образ з приводу національних, расових, етичних та релігійних поглядів і почуттів людей, протидіяти екстремізму та обмеженню громадянських прав за будь-якими ознаками.

III. Оцінка дотримання вимог законодавства та стандартів висвітлення інформації

1. Починати аналіз відповідності висвітлення інформації необхідно зі встановлення належних понять, якими мають послуговуватися медіа. З результатів моніторингу, здійсненого Сергієм Лефтером, випливає, що ЗМІ переважно оперують поняттями «біженці», «мігранти», «шукачі притулку», «втікачі», «іноземні біженці» для висвітлення інформації про одну й ту ж категорію осіб. Таке спрощення є властивим для журналістів, однак є абсолютно некоректним із юридичного погляду.

2. Терміни, згадані вище, переважно закріплені в національному законодавстві України (у Законах України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» та «Про імміграцію») і, на думку Незалежної медійної ради, мають вживатися відповідно до значень, наданих їм законодавцем.

3. Відповідно, **біженцями** слід називати осіб, які:

- не є громадянами України;
- мають обґрунтовані побоювання стати жертвами переслідувань за різноманітними ознаками;
- не можуть повернутися до власної країни чи користуватися її правовим захистом;
- отримали притулок в Україні згідно з нормами національного законодавства.

Прикладами біженців можуть бути не лише сирійці, вимушені покинути свою батьківщину через власні релігійні, політичні погляди або внаслідок воєнних дій а й, приміром, російські опозиціонери, змушені покинути власну державу через ризик бути переслідуваними за свою антивладну позицію. З огляду на таке визначення, вжиття терміну «іноземні біженці» є тавтологічним.

Крім того, зобов'язання з невидворення (*non-refoulement*) таких біженців належить до міжнародних зобов'язань України згідно з Конвенцією про статус біженців 1951 року. Саме для забезпечення виконання цього обов'язку і з'являються центри, подібні до тих, що створюється в Яготині й уже працюють в Одесі та Мукачевому.

4. Водночас, терміни «шукач притулку» та «мігрант» позначають інші групи осіб. **Шукачами притулку** є особи, які просять про захист та заявляють про переслідування або страх переслідування в розумінні Конвенції 1951 року та очікують на результат розгляду заяви; фактично таким є статус особи, яка вже прибула до держави, однак ще не отримала формалізованого рішення про отримання статусу біженця.

5. **Мігрантами** ж є особи, які:

- не є громадянами України;

- отримали дозвіл на імміграцію;
- постійно проживають на території України до або після отримання дозволу на імміграцію.

Такі люди можуть мати переважно економічну мотивацію, адже вони можуть прибувати до нової країни в пошуках економічної стабільності та нових ринків праці. Саме тому поширеним є термін «економічні мігранти»². До цієї категорії осіб належать, зокрема, українські заробітчани в Європі. Щодо таких осіб держава не має особливих зобов'язань із забезпечення їм належних умов існування.

6. При висвітленні тематики, пов'язаної з забезпеченням прав біженців та шукачів притулку, необхідно вживати коректні терміни й надавати словам правильного значення. Доцільним є також роз'яснення того, ким саме є шукачі притулку та біженці, що змусило їх покинути свою країну й чому їм необхідно забезпечувати мінімальний життєвий рівень. Таке термінологічне роз'яснення є належним превентивним заходом під час подачі інформації, оскільки може допомогти усунути негативні конотації, які часто стереотипно виникають при будь-яких згадках про осіб, які прибувають до України з-за кордону з різноманітних причин.

7. Тема біженців вочевидь привернула увагу українських ЗМІ через так звану міграційну кризу в Європі, куди протягом 2015 року прибуло більше мільйона мігрантів та шукачів притулку³. Значна частина мігрантів прибула із Сирії, де з 2011 року триває нищівна війна, що вже забрала життя понад 300 000 людей і змусила близько 12 000 000 покинути власні домівки⁴. А звіт від 3 лютого 2016 року, підготований для Ради з прав людини ООН, свідчить, що **сирійський уряд вдається до цілеспрямованого й системного винищення цивільного населення**, яке водночас страждає й від дій радикальних угруповань, як-от ІДІЛ⁵. Водночас абсолютно помилковою є думка, що Європа – основний напрямок для шукачів притулку з Сирії. **Так, для порівняння, Туреччина прийняла 2,6 мільйонів осіб, а Ліван – більше мільйона**⁶.

8. Найсуттєвішою проблемою висвітлення інформації, пов'язаної з біженцями, є ксенофобія та мова ненависті (hate speech), поширена в цьому контексті не лише в Україні, але подекуди і в Європейському Союзі. Мова ненависті є однією з небагатьох прямо заборонених форм форм

2 http://noborders.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/guidelines_hatespeech_media.pdf

3 <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

4 <https://thesyriacampaign.org/> та <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/from-hope-to-horror-five-years-of-crisis-in-syria/>

5 <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/08/un-report-syrian-government-actions-amount-to-extermination-crime-humanity> та http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A-HRC-31-CRP1_en.pdf

6 <https://www.mercycorps.org/articles/iraq-jordan-lebanon-syria-turkey/quick-facts-what-you-need-know-about-syria-crisis>

вираження поглядів; **заборона виступів на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, передбачена статтею 20 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права.**

9. «Вони наступають. Зустрічайте – сирійські біженці переїжджають в Україну», «Невже з дня на день Україну накриє арабська навала?» – такими словами супроводжується сюжет про центр у Яготині, показаний телеканалом «1+1» (передача «Гроші»)⁷.

«І насильство може бути, болезнєй нанесуть», «Місцеві насправді бояться кочівників, бо вірять – вони дикі і накоять лихо», «Українців попереджають про високу терористичну загрозу від таких гостей» – це слова ведучої та інших учасників (місцевої мешканки Яготина та президента сирійської діаспори в Україні) сюжету на каналі ICTV (передача «Надзвичайні новини»)⁸. Крім того, ведуча згадує останній випадок із «узбецькою нянею-головорізом» у Москві, хоча останню доречніше відносити до категорії економічних мігрантів, а вчинення злочину цією особою жодним чином не може виправдовувати негативних узагальнень щодо цілої групи осіб.

«Біженців іще не заселили, але люди наполохані не на жарт: говорять про спалах злочинності та нових хвороб» – ця фраза лунає з уст ведучої 5-го каналу⁹.

Такі згадки загострюють увагу на уявному потенційному насильстві і створюють стереотипне бачення представників сирійської національності та/або ісламської релігії як терористів, гвалтівників і т. д., що не відповідає дійсності. Звичайний здоровий глузд каже, що протиправні дії вчиняються людьми всіх релігій та національностей в усіх країнах світу, тож абсолютно неприпустимо створювати подібні негативні узагальнення й керуватися такими стереотипами, адже це дорівнює поширенню ксенофобії та мови ненависті.

Так, як зазначив Європейський суд із прав людини у справі *Norwood v United Kingdom*, жодна загальна атака супроти певної групи осіб, у рамках якої цілісна група населення пов'язується з терористичними актами, не може відповідати цінностям Європейської конвенції з прав людини, насамперед толерантності, соціальної злагоди й недискримінації¹⁰. Такого висновку Суд дійшов і в справі *Pavel Ivanov v Russia*, яка стосувалася ототожнення заявником усіх негараздів у Росії з представниками єврейського народу¹¹.

7 https://www.youtube.com/watch?list=PLzg4Ge9VHZEwqoLEcToXT_L3FA_YBjean&v=pJ2fcbEJLSM

8 <https://www.youtube.com/watch?v=ns96nA54xPU>

9 <https://www.youtube.com/watch?v=oPdjt9IvcHQ>

10 <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-67632&filename=001-67632.pdf>

11 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79619>

10. Вище наведені тези подаються в контексті загальної негативної думки громади Яготина щодо можливості відкриття притулку. Такий контекст, поєднаний із асоціюванням біженців (переважно сирійців та афганців, яких згадано як національності груп біженців) із хворобами, тероризмом, насильством, брудом, а також війнами за майже повної відсутності надання альтернативних поглядів, персональних історій шукачів притулку, без пояснення міжнародних зобов'язань України щодо цих осіб, а також без висловлення нормального людського співчуття тим, хто вимушений був залишити батьківщину внаслідок війни, створює суттєвий ризик розпалення ворожнечі в суспільстві щодо шукачів притулку, біженців та мігрантів – а отже становить собою мову ненависті.

11. Крім того, окремо варто наголосити на методах, до яких ЗМІ вдаються заради маніпулювання громадською думкою. По-перше, більшість розглядуваних сюжетів містить лінію розлому «свій – чужий». Таке протиставлення проблем біженців, з одного боку, та ветеранів АТО і внутрішньо переміщених осіб – з іншого, а також постійне згадування про те, що це є «вимогою Європейського Союзу для надання безвізового режиму», сприяє потенційному розколу в громаді, повністю ігнорує цінності прав людини та вкотре безпідставно очорнює євроінтеграційний напрямок розвитку України.

По-друге, поширеним є й звернення до інтересів дітей та їхнього ризику стати жертвами нападів із боку біженців. Апелювання до інтересів дітей та загроз, пов'язаних із ними, є додатковою маніпулятивною технологією, адже спрямовано її на найбільш вразливе для більшості громадян місце, що створює атмосферу страху без жодного фактичного обґрунтування. При цьому медіа абсолютно ігнорували той факт, що значна частина шукачів притулку є неповнолітніми, адже саме жінки й діти найбільше страждають під час збройних конфліктів. Просте дослідження покаже, **що наразі 36% шукачів притулку та мігрантів у Європі є дітьми, а з вересня 2015 року в середньому по дві дитини на день тонули при спробі перетнути Середземне море в надії на мирне життя**¹².

По-третє, більшість сюжетів оминає історії самих біженців, не заглиблюючись у деталі їхніх життєвих трагедій, чим робить об'єкт дискусії невидимим, позбавляє його права голосу, дискримінує внаслідок свого вразливого становища без жодного шансу на розуміння та співчуття з боку українського суспільства. **Як зазначає Сергій Лефтер, винятками є лише телеканали СТБ (передача «Вікна»¹³ та «Україна» (передача «События недели»¹⁴).** Поміж іншого, ці телеканали показали й досвід інших центрів, що діють в Одесі та Мукачевому, а також подали альтернативну думку, яка показала біженців у позитивному світлі.

12 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c5ee7

13 <https://www.youtube.com/watch?v=IdnLRGjUqnl>

14 https://www.youtube.com/watch?v=CngE_oeX8UM

По-четверте, при висвітленні тематики в передачах не було надано достатньої кількості експертних позицій відомих фахівців у галузі захисту прав біженців. Таким чином, не було достатнім чином прокоментовано та проаналізовано причини виникнення саме такої позиції місцевих громадян щодо створення пункту тимчасового розміщення біженців.

12. Незалежна медійна рада змушена констатувати, що **більшість медійних сюжетів**, пов'язаних із такою вразливою групою, як люди, змушені тікати від переслідувань та жахів війни, **характеризувалася елементарним правовим, політичним і культурним невіглаством, створенням та нав'язуванням негативних стереотипів, маніпуляціями, спрямованими на поширення ксенофобії та сіяння паніки серед місцевого населення, а також різкою відсутністю емпатії до людських страждань та поваги до цінностей прав людини**. Така безвідповідальна поведінка медіа є неприпустимою не тільки в країні, що є членом ООН та прагне утвердитися як активний та незалежний суб'єкт міжнародних відносин, не тільки в країні, що сама постраждала внаслідок агресії та неоголошеної війни, але і в будь-якому цивілізованому суспільстві, що не втратило гуманності та з повагою ставиться до людини, її життя, прав та свобод.

IV. Висновки

Незалежна медійна рада, розглянувши висвітлення низкою українських медіа діяльності пункту тимчасового розміщення біженців у місті Яготині Київської області, дійшла таких висновків: більшість українських медіа, що висвітлювали тему біженців та шукачів притулку, припустилася порушень міжнародних та національних правових норм щодо неприпустимості дискримінації та поширення мови ненависті, а також суттєвих порушень відповідних професійних та етичних стандартів. Незалежна медійна рада суворо засуджує такі практики в українських медіа і сподівається, що надалі українські журналісти утримуватимуться від дискримінації, поширення ксенофобії та мови ненависті, а натомість стануть провідниками толерантності й гуманізму і таким чином сприятимуть віднайденню не лише ефективних, але й моральних відповідей на такі виклики сучасності, як конфлікти та міграційна криза.

ДОДАТОК II

Розроблено Rory Peck Trust –
<https://torypecktrust.org/>

ОЦЕНКА РИСКОВ – Формуляр

Конфиденциально – Исключительно для ознакомления

Дата оценки рисков:

СТРАНА:

Название

ДАТЫ ПУТЕШЕСТВИЯ/ЗАДАНИЕ:

Даты

[См. следующее в Пояснительной записке по оценке рисков 1 на нашем сайте]

КРАТКОЕ ОПИСАНИЕ ЗАДАНИЯ:

Включает план путешествия, интервью, краткое освещаемой темы

МЕСТА ПОСЕЩЕНИЯ И КРАТКИЙ ГРАФИК

Внесите сюда вашу информацию.

СВЕДЕНИЯ О ЗАДАНИИ (укажите подробно, какие события вы собираетесь освещать для выполнения вашего задания)

Внесите сюда вашу информацию.

СПЕЦИФИЧЕСКИЕ РИСКИ ПРОЕКТА (Укажите и опишите основные риски)

1. Вы работаете над политически деликатной темой? Да/Нет. Какова ваша тема и почему она является политически деликатной?
2. Вы освещаете зону, деятельность или события повышенного риска? Да/Нет. Опишите зону, деятельность или событие.
3. С кем вы будете встречаться? Имеется ли вероятность того, что эти люди могут находиться под надзором, и подвергаются ли они риску, разговаривая с вами?
4. Подвергаете ли вы угрозе свою безопасность, разговаривая с определенными людьми, посещая определенные зоны или работая в них?

Обведите кружком или подчеркните любые из следующих рисков, которым вы можете подвергнуться:

насильственное похищение/похищение с целью выкупа, преступления с применением насилия и организованная преступность, коррумпированные службы госбезопасности, коррупция (взяточничество), восстания/демонстрации, вооруженный конфликт, террористический акт, фугасы направленного действия, выставленные на обочине дороги/самодельные взрывные устройства/мины-ловушки, фугасы и неразорвавшиеся боеприпасы, малоинтенсивные боевые действия/партизанская война, культурный антагонизм, мелкая преступность/воровство, угон автомобилей, дорожно-транспортные происшествия и прочие транспортные происшествия (авиа, морские), пересечение границ/контрольно-пропускных пунктов, политическая нестабильность, начало военных действий, действия эскадронов смерти, вооруженных формирований, банд, стихийные бедствия (наводнения, землетрясения), погодные катаклизмы, экологическая опасность/токсины/яды, физическая слежка и/или слежка с использованием радиоэлектронных средств, инфекционные заболевания.

Детали рисков, которым вы можете подвергнуться: создайте необходимое количество записей. Каждая запись должна включать следующее:

1. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
2. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
3. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
4. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
5. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Добавьте все риски, которые вы можете предусмотреть.

[См. следующее в Пояснительной записке по оценке рисков 2 на нашем сайте]

ПАСПОРТ, ВИЗЫ, АККРЕДИТАЦИЯ И ПРИКРЫТИЕ

Паспорт

Номер паспорта

Дата выдачи:

Срок действия:

Страна выдачи/гражданство:

Визовая информация

Приведите подробные данные и приложите соответствующие документы и переписку к данному документу.

Журналистская аккредитация и/или прикрытие

Как вы ее получите?

Если вы путешествуете под прикрытием или как турист, опишите здесь ваше прикрытие.

РИСКИ ПУТЕШЕСТВИЯ: какие риски вовлечены в организацию вашей поездки?

1. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
2. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
3. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
4. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
5. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

ЗДОРОВЬЕ И МЕДИЦИНСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ

1. Нуждаетесь ли вы в каких-либо прививках?

- a) Какие вакцины вам требуются?
- b) Какие риски возникают при отсутствии вакцинации?
- c) Где вы сделали/будете делать вакцинацию?

Вы можете приложить копии сертификатов вакцинации к данному документу.

2. Страдаете ли вы (или любой член вашей команды, если применимо) какими-либо заболеваниями, которые вы и другие должны принять во внимание и/или которые представляют риск? Перечислите все заболевания:

- a) Каковы риски путешествия, связанные с каждым заболеванием?
- b) Насколько серьезны эти риски?
- c) Насколько они вероятны?
- d) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности рисков?

3. Перечислите все рецептурные препараты, которые вы должны принимать

- a) Название препарата:
- b) Дозировка и частота приема:

Перечислите подобным образом все медикаменты. Вы можете приложить к данному документу копии рецептов или другую информацию медицинского характера.

4. Будет ли у вас возможность обратиться в больницу, отвечающую международным стандартам?

- a) Насколько далеко находится эта больница и насколько трудно вам будет в нее добраться?

5. Как будет организована ваша эвакуация в аварийной ситуации?

- b) Откуда, куда, кем и каковы будут затраты?
- c) Покрываются ли эти затраты вашей страховкой?

СТРАХОВКА

1. Имеете ли вы страховку на период выполнения задания?

Да/Нет

2. Какое страховое обеспечение вы имеете?

Приведите название вашей страховки и сведения по следующим пунктам:

3. Кто является поставщиком страховых услуг?

Укажите наименование, адрес и контактные данные каждого поставщика:

4. Укажите данные страхового обеспечения по каждому страховому полису:

Вы можете приложить к данному документу копии ваших страховок. Может быть полезным просмотреть раздел по страхованию на сайте www.rorypecktrust.org.

[См. следующее в Пояснительной записке по оценке рисков 3 на нашем сайте]

РИСКИ, СВЯЗАННЫЕ С ПЕРСОНАЛЬНЫМИ ДАННЫМИ:

Присутствуют ли повышенные риски, связанные с вашим полом, возрастом, этнической принадлежностью, религиозными убеждениями или гражданством? Для сопровождающих вас лиц?

1. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
2. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Добавьте все риски, которые вы можете предусмотреть.

ПОСРЕДНИКИ И ПРОЧИЕ МЕСТНЫЕ НАЕМНЫЕ ФРИЛАНСЕРЫ

1. **Какие риски связаны с местным наемным персоналом?**
2. **Какой квалификацией и опытом обладают местные посредники/водители/переводчики, доказывающими их пригодность к выполнению данного задания?**
3. **Назовите и опишите другой риск в данной сфере:**
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Добавьте все риски, которые вы можете предусмотреть.

ОБОРУДОВАНИЕ И КАРНЕТ ДЛЯ ВРЕМЕННОГО ВВОЗА ТОВАРОВ

Какое профессиональное оборудование вы собираетесь взять в поездку? Приведите здесь список. (пересмотрите и адаптируйте в соответствии с вашими специфическими потребностями и потенциальными рисками)

Какие импортные правила/ограничения действуют в стране назначения? Приведите здесь список.

Нужен ли вам карнет для временного ввоза товаров?

Приведите подробный список оборудования с серийными номерами:

1. Позиция:
 - a) Марка и модель:
 - b) Серийный номер:
2. Позиция:
 - a) Марка и модель:
 - b) Серийный номер:
3. Позиция:
 - a) Марка и модель:
 - b) Серийный номер:

Добавьте все риски, которые вы можете предусмотреть. Рассмотрите возможность приложить к данному документу квитанции на оборудование и прочие соответствующие документы.

Какие риски связаны с оборудованием, которое вы должны взять с собой?

1. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
2. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
3. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
4. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько он серьезен? Не очень/довольно/чрезвычайно серьезен
 - b) Насколько он вероятен? Не очень/довольно/чрезвычайно вероятен
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Добавьте все риски, которые вы можете предусмотреть.

СРЕДСТВА ИНДИВИДУАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ

1. Какие средства индивидуальной защиты вам требуются? (бронези-лет, маска для защиты от слезоточивого газа, защитный шлем и т. д.)
2. Как вы их получите?
3. Сможете ли вы провезти данные средства защиты до места назна-чения? Как вы это сделаете?
4. Каковы риски путешествия с данным оборудованием?
 - а) Какова вероятность их возникновения? Не очень/довольно/чрезвычайно высокая
 - б) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности рисков?
5. Каковы риски приобретения данного оборудования на месте назна-чения?
 - а) Какова вероятность возникновения проблем? Не очень/довольно/чрезвычайно высокая
 - б) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности рисков?

Перечислите подобным образом любые другие риски.

СЪЕМОЧНЫЕ МАТЕРИАЛЫ/АУДИОЗАПИСИ/ЗАМЕТКИ И МАТЕРИАЛЫ

1. Как вы будете сохранять информацию и/или другие материалы?
 - а) Какие с этим связаны риски?
 - б) Насколько вероятны эти риски?
 - с) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности рисков?
2. Приведет ли потеря или конфискация к возникновению риска для вас и других людей?
 - а) Насколько вероятен такой риск?
 - б) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности риска?
3. Как вы вывезете собранные вами материалы из страны?
 - а) Какие с этим связаны риски?
 - б) Насколько вероятны эти риски?
 - с) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности рисков?
4. Как вы будете осуществлять резервирование и архивирование данных?
 - а) Какие проблемы могут возникнуть?
 - б) Насколько вероятны эти риски?
 - с) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьез-ности рисков?

ПРОЖИВАНИЕ

1. Каковы основные риски, связанные с жильем?
 - a) Назовите и опишите риск
 - b) Насколько вероятен такой риск?
 - c) Насколько серьезен такой риск?

2. Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
 - a) Назовите и опишите риск
 - b) Насколько вероятен такой риск?
 - c) Насколько серьезен такой риск?
 - d) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

3. Назовите и опишите риск
 - a) Насколько вероятен такой риск?
 - b) Насколько серьезен такой риск?
 - c) Какие меры вы принимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Перечислите подобным образом любые другие риски.

Вопросник по организации проживания.**Ответьте на следующие вопросы:**

1. Предусмотрены ли какие-либо меры по обеспечению безопасности (например, охрана)?
2. Кто еще проживает в данном месте (например, дипломаты, другие журналисты, туристы)?
3. Насколько близко вы будете находиться к потенциальным мишеням террористических актов (например, посольства, достопримечательности, военные казармы и т. д.)?
4. Как может сказаться ваше место проживания на вашей профессиональной репутации?
5. Насколько легким будет вход и выход в случае аварийной ситуации?
6. Выдержит ли здание террористический акт, придется ли вам заклеивать окна, есть ли в здании подвал?
7. Случались ли уже в этом здании, зоне трудные ситуации/происшествия?

СВЯЗЬ

Данный раздел дополняется заполнением Плана связи.

Как вы будете держать связь с вашим контактным лицом при чрезвычайных ситуациях, с вашими источниками информации, коллегами и другими лицами? По электронной почте? По мобильному телефону? По стационарному телефону? По почте? По интернетной голосовой связи или с помощью программ обмена текстовыми сообщениями в реальном времени? Обмен файлами?

Присутствует ли угроза утечки информации при использовании какого-либо из этих способов связи или угроза вашей безопасности и/или безопасности других людей?

Оцените выбранные вами способы связи:

1. Способ связи:
 - d) Каковы потенциальные риски данного способа:
 - e) Вероятность возникновения данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - f) Серьезность данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - g) Какие шаги вы предпринимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
2. Способ связи:
 - d) Каковы потенциальные риски данного способа:
 - e) Вероятность возникновения данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - f) Серьезность данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - g) Какие шаги вы предпринимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?
3. Способ связи:
 - d) Каковы потенциальные риски данного способа:
 - e) Вероятность возникновения данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - f) Серьезность данного риска: (не очень высокая/достаточно высокая/очень высокая)
 - g) Какие шаги вы предпринимаете по сокращению вероятности и серьезности риска?

Перечислите подобным образом любые другие риски. Может быть полезным просмотреть раздел по обеспечению безопасности данных на сайте www.rorypecktrust.org.

Как вы сможете произвести переоценку основных рисков в ходе выполнения задания?

Опишите, как вы планируете оценивать изменения обстановки и сообщать о них вашему контактному лицу при чрезвычайных ситуациях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Данный документ и все его приложения подается вместе с вашим планом связи и документом Proof of Life. Эти документы должны храниться надежными контактными лицами, с которыми вы можете связаться и которые имеют ваши контактные данные.

Оценка рисков, План связи и документ Proof of Life являются основными документами в вашей **папке инструкций по действиям в чрезвычайной обстановке**, содержащей такую важную информацию по обеспечению личной безопасности, как копию паспорта и визы, копию прививочного сертификата. Ваш документ по оценке рисков также включает личные данные, как, например, вашу группу крови и другие важные медицинские данные, как аллергии и прочие заболевания, данные медицинской страховки, данные по авиабилетам, маршрут поездки.

<https://rorypecktrust.org/resources/safety-and-security/risk-assessment/Get-the-Documents-and-Get-Started>

ДОДАТОК III

Розроблено Rory Peck Trust –
<https://torypecktrust.org/>

ПЛАН КОМУНІКАЦІЙ – Формуляр

Конфіденційно – Ісключительно для ознакомлення

Этот план коммуникаций предназначен для того, чтобы помочь вам поддерживать контакт с вашими ключевыми контактными лицами по мерам безопасности. Вы и ваше контактное лицо должны согласиться с указанной ниже информацией и действовать в соответствии с ней.

Как часто вы должны связываться с вашим контактным лицом?

Каким методом связи вы пользуетесь? (укажите как можно больше деталей)

В случае невозможности выхода на связь:

1.
2.
3.
4.
5.
6. и пр.

В случае, если вы не выйдете на связь и не подтвердите, что ваша группа в порядке, спустя XX часов в силу вступят правила подготовки к чрезвычайной ситуации, и оперативный ответ на чрезвычайную ситуацию будет приведен в действие спустя xx часов.

План экстренных коммуникаций:

1.
2.
3.
4.
5.
6. и пр.

Список экстренных контактов:

1. Имя
2. Должность/Родственная связь
3. Контактные данные.

4. Местоположение
5. Часовой пояс
6. Телефон (включая код страны и язык общения)

1. Имя
2. Должность/Родственная связь
3. Контактные данные
4. Местоположение
5. Часовой пояс
6. Телефон (включая код страны и язык общения)

Вставьте нужное число контактных лиц по образцу

Данные персонала

(В форме должны содержаться данные на каждого человека, отправляющегося по месту назначения)

Имя	Должность
Мобильный телефон	Домашний телефон
Адрес	
Электронная почта	Skype
Дата рождения	Группа крови
Семейное положение и зависимые члены семьи	
Имя супруга (и)/партнера (с данными)	
Ближайший родственник (с данными)	
Краткая биографическая справка (личные характеристики и мотивация назначения на данное задание)	

Если вы отправляетесь на задание с другими сопутствующими лицами, напишите данные на каждого участника.

Маршрут/Расписание

Предоставьте данные маршрута, передвижных средств, времени отправления и прибытия, пунктов назначения, и другие нужные детали.

Код коммуникаций

Если коммуникации находятся под наблюдением или скомпрометированы, воспользуйтесь кодовым словом, чтобы дать знать вашим коллегам. Задайте кодовые слова для разных типов информации, которую вы хотите передавать своим контактными лицам.

<https://rorypecktrust.org/resources/safety-and-security/risk-assessment/Creating-Your-Communications-Plan>

ДОДАТОК IV

Розроблено Rory Peck Trust –
<https://torypecktrust.org/>

ДОКАЗАТЕЛЬСТВО ЖИЗНИ – Формуляр

Конфіденційно – Ісключительно для ознакомлення

Этот план коммуникаций предназначен для того, чтобы помо

Укажите дату

Запишите четыре вопроса, ответы на которые знаете только вы или близкий вам человек

Вопрос 1: Ответ 1:
Вопрос 2: Ответ 2:
Вопрос 3: Ответ 3:
Вопрос 4: Ответ 4:

Личные данные

Имя Фамилия
Девичья фамилия Псевдонимы
Место рождения Город и страна
Гражданство Вероисповедание
Домашний номер телефона
Номер мобильного телефона
Адрес электронной почты и пароль
Домашний адрес

Контактные лица при чрезвычайных ситуациях

Персональное контактное лицо при чрезвычайных ситуациях (лицо, с которым связываются в первую очередь при чрезвычайных ситуациях, не обязательно ближайший родственник)

Имя Фамилия
В каких отношениях вы состоите
Домашний номер телефона
Номер мобильного телефона
Адрес электронной почты
Домашний адрес

С каким членом семьи следует связаться в первую очередь и кто должен связаться?

Укажите здесь детали
.....
.....

Особые просьбы и инструкции для семьи?

Укажите здесь детали
.....
.....

<https://rorypecktrust.org/resources/safety-and-security/risk-assessment/proof-of-life>

За цим кодом міститься:

Список додаткових ресурсів

Список відеоджерел до перегляду

